MAYIS'89/TOPLU SAYI
ARALIK
4.000 TL
(KDV dahil)

BROY

AYLIK
ŞİİR
DERGİSİ

CEMAL SÜREYA

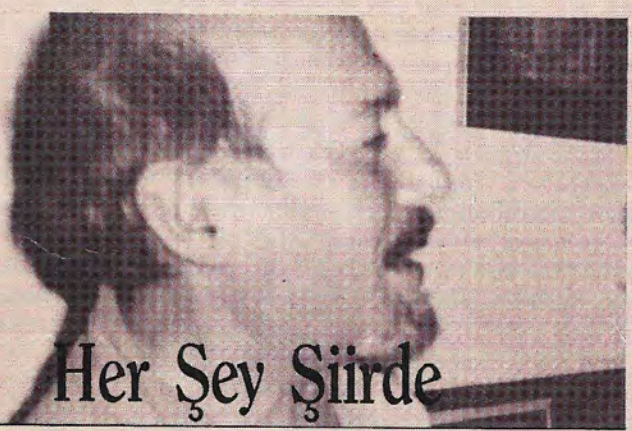

Her Şey Şiirde

Grup YORUM

Söylemediklerini Söylüyor

ONAT KUTLAR

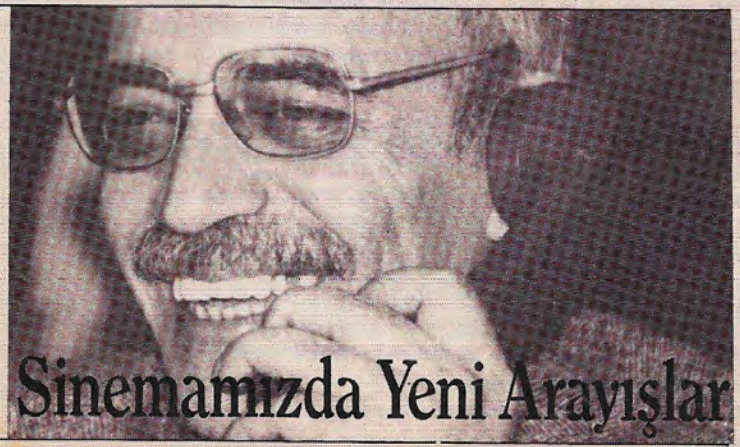

Sinemamızda Yeni Arayışlar

BU SAYIDA

ATAOL BEHRAMOĞLU
Genç Dergiler Önemlidir

•••

Politik İyimserlik ve Yenibütün

•

Yenibütüncüler Hesaplaşıyor

•

Proletaryanın Partisipleri

•••

MUSTAFA ÖNEŞ
Yenibütün'ün Zorunsuz İrkiltici Yararlılığı

•

Can Yücel'in Şiiri Mülemmâ mı, Muamma mı?

•

BURÇAK EVREN
Türk Sinemasında Yeni Konumlar

•••

FÜSUN ERBULAK
Milhan Olmayandan Veysel'e Mektup

•••

Değerleri
yerine koymaya
devam ediyoruz.

GELECEK SAYIDA
Türk Solu Dünden ve Bugünden Korkuyor/Kendini Hep Gelecekte Arıyor

Pasionaria: Dolu Yaşam Yalın Ölüm

Hayranlarına göre Dolores Ibarruri hem İspanya İç Savaşı'nın esin verici kadın kahramanı, hem de Sovyetler Birliği'nin Alman İstilacılarına karşı savaşında oğullarından birini yitiren bir ana olarak, dünya analık sembolüdür. Düşmanlarına göre ise kana susamış, etkileyici söylevleriyle sağ kanat milletvekillerinin bütün cesaretini kıran, dehşete düşüren bir cadıdır. Oysa gerçek, bu iki aşırı yargının kesiştiği noktadan başka bir yerde. Madrid'i savunanlara manevi güç vermekte üstlendiği görev, kuşatılmış şehrin kadınlarına söylediği unutulmaz sözler, Cumhuriyet yandaşı olan uluslararası tugayları harekete geçirecek güçteki ölümsüz söyleviyle Dolores Ibarruri, şüphesiz ki çok büyük bir tarihi kişiliktir. Bununla birlikte, çok iyi bilinen ihtiraslı görünümü, hem komünist efsanenin ateşli kişiliğini, hem de anti-komünist düşüncelerini kesin olarak tanımlar. Ancak yorumlar birer hatâ değil elbette; ne var ki, gerçek Dolores Ibarruri'yi tam olarak açıklamayı başaramayan eksik görüşlerdir.

Bir komünist olarak kişiliğinin belirgin özellikleri güçlülüğü, gerçekçiliği ve esnekliğiydi. İlerleyen yıllarda birlikte İspanya Komünist Partisi'ni kurmak onda sabit bir fikir halini almıştı. Gerçek Pasionaria, acımasız sürgün yılları ve Franco'ya karşı girişilen mücadele sırasında soğukkanlı, duygularına pek kapılmayan birisi olarak ortaya çıktı.

İç savaş sırasında Pasionaria etkili konuşma yeteneğiyle piyada askerlerine moral verirken, Jose Diaz da K. Parti başkanıydı. Diaz'ın Tblisi'deki kuşkulu ölümünden önce SBKP başkanlığında kötü ve amansız bir güç savaşı başlamıştı. Pasionaria'nın Kremlin'de hüküm süren fırtınalara karşı kendini kabul ettirmesi, onun yetkinliğinin başarılarından biriydi. Taktiğine uygun olan akılcılığı ve esnekliğini, Komünist Parti Sekreterliği ile daha ilk görüşmesinde ortaya sermişti.

Bu sırada, en büyük rakibi Jesus Hernandez ve Komünist hareketin uluslararası önderlerinden Georgy Dimitrov ile Dimitri Manuilsky tarafından sert bir biçimde eleştirildiğinde. Passionaria, bu olaydan kısa bir süre sonra ölen Jose Diaz'a şiddetli bir saldırı başlattı. Bunun ardından, olağanüstü bir başarıyla, usta bir politik kişiliği olan Hernandez karşısında ondan çok daha iyi bir manevra yaptı. Hernandez, zamanını, sıradan insanlardan meydana gelmiş olan militanları sürgüne göndermek için harcarken, Dolores, Kremlin'in en üst düzeydeki yetkilileriyle ilişkilerini geliştirmekteydi. Diaz'ın öldüğü aylarda efsanevi Pasionaria kişiliği gelişmeye başladı ve ölen başkanlarının en yakın dava arkadaşı olarak tanıtıldı. Bir yıl içinde Hernandez ve taraftarları grup'tan atıldı ve 1944 yılında Pasionaria'nın tartışma götürmez önderliği kabul edildi.

Pasionaria bir teorisyen değildi; Marksizm'e hiç bir şekilde katkıda bulunmadı. O, coşkun bir Stalin hayranıydı.

Parti militanlarıyla ardı arkası gelmez görüşmeler sıklaşan örgütsel ilişkiler sonrasında Franco'nun düşüşüne kaçınılmaz ve yakın bir sonuç olarak bakılmaya başlandı. SBKP'nin 1954'deki oturumunda, Anarşist, Sosyalist ve Cumhuriyetçi kişiliklere ağır saldırılar yöneltirken, bir yandan da bu kişilerin halk arasındaki yandaşlarından bağlı oldukları kişileri terk edip Komünist Parti'ye gelmeleri için çağrıda bulundu. Diğer partilerin üyelerini 1930'lardaki yenilgiden sorumlu tuttu ve onları giderek Amerikan Emperyalizmi'nin taraftarı olmakla suçladı.

1950'lerin ortalarında, Carrillo'nun Parti içi mücadeleyi başlatmasından sonra, Dolores Ibarruri son derece açık bir tavır koydu: İspanyol K.Partisi'nin Carrillo. Fernando Claudin ve Jorge Semprun tarafından liberal-

(devamı 6. sayfada)

BROY ŞİİR DERGİSİ/NİSAN-ARALIK '89/TOPLU SAYI: 42-50

sahibi: meliha akça • *yazı işleri müdürü:* mümin dikduran • *yönetim müdürü:* muharrem akça • *yayın yönetmeni:* seyyit nezir • *yayın danışmanı:* nesrin arman • *yazı kurulu:* müştak erenus - nesrin arman - veysel çolak - metin cengiz - seyyit nezir • *sanat danışmanı:* hayati asılyazıcı • *dizgi:* kros • *ofset hazırlık:* hoy ajans (her oylumda yayın ajansı) 526 20 93 • *baskı:* kent matbaası • *yönetim yeri:* muhittin mah. arslan sok. 37/9 çorlu • *istanbul temsilciliği (yazışma adresi):* ankara cad. vilayet han 205 cağaloğlu (yayınlansın ya da yayınlanmasın, gönderilen yazılar geri verilmez, deneme yazılarının —çift aralıklı— beş, inceleme yazılarının yedi sayfayı geçmemesi rica olunur • *izmir temsilciliği:* veysel çolak, p.k. 108/izmir • *abone koşulları:* altı aylık 20.000.— TL., yıllık 36.000.— TL., yurt dışı abone 50 DM (yurt dışından abone olmak isteyen okurlar, abone tutarını / iş tutarını / iş bankası, cağaloğlu şubesi, muammer akça - 30100/1067 nolu hesaba yatırmalıdırlar) • *yurt içi abone:* posta çeki - 191647 (muammer akça) • *reklam fiyatları:* iç sayfalar 600.000.— TL (tam sayfa) • *Genel koordinatör:* Namık Kemal Atalay

Nef'î ve Marks Gülümsüyor

SEYYİT NEZİR
VEYSEL ÇOLAK
TUĞRUL KESKİN
METİN CENGİZ

*Bilinen/bilinmeyen nedenlerle, **Broy**'un Mayıs'89 sayısı, filmleri bile çekilmişken baskıya girememiş, okura ulaşamamıştı. Nitekim derginin bu toplu '89 sayısında yer alan pek çok yazı, Mayıs sayısına aittir. Geçen aylar içinde yazışarak, Evlül ortalarında olduğu gibi, bir araya gelerek kendimizle ve toplumsal-tarihsel durumla hesaplaşmamızı kesintisiz sürdürdük. Veysel Çolak'ın gariptir, yazılı bir tek satırı yok etmemek, gün ola diyerek saklamak gibi bir huyu vardır. Konuşmalardaki notları, mektuplardaki kimi cümle ve paragrafları —Yenibütüncü Manifesto'nun ikinci yılı geride kalırken yapılması gereken toplu değerlendirmeyi, bir araya gelip de kotaramayınca— yeniden kurgulayarak bir bütünlüğe ulaştırmış. Bir farkla ki, Yenibütüncü saflardan ayrılan Hüseyin Haydar arkadaşımızın yeri, bu kez, eskilerden bir davetsiz misafirle doldurularak... / SEYYİT NEZİR*

V.ÇOLAK: "Van Gogh'un elleri kadar suçlu elleriniz." Marks, Lenin, Engels, Che... kadar kırgınsınız. Bulunduğunuz bir yer var. Bunu bilenler ve bilmeyenler var. Ama Seyyit'in söylediğini tersinden okuyarak söylersek "iyi yerdeyiz." Bunun altını da durmadan çiziyoruz.

Ben, burada toplanıp görüşmeyi kararlaştırdığımız gündeme geçmek istiyorum.. Ama Tuğrul'un dediği gibi, Manifesto'nun yayınlanmasından bir süre sonra aramızdan kaçarcasına uzaklaşan Hüseyin Haydar'ın gidişiyle, dört kişi kalmış değiliz. Henüz tanıştırmadığınız biriyle karşı karşıyayım. Kimin sürprizi bu? Anlatın da bir an önce gündeme geçelim.

NEF'İ: Eee... Sevgili Veysel, arkadaşların da senin konumunda. Benim burdaki varlığımı; onlar, senin bir oyunun sanıyorlardı kanısındayım. Gördüğünüz gibi hiçbiri değil.

T.KESKİN: Söyle kardeşim kimsin? Tavrın güzel de...

NEF'İ: Sabredin. Anlatıyorum: Çoktandır çalışmalarınızı izliyorum. Hem sizinleydim, hem dışınızdaydım anlayacağınız. Yenibütün Manifestosu'nda gelenekle ilgili çözümlemeleriniz, getirdiğiniz görüşler, dikkatimi çekmişti. Ülkemiz, hatta dünya için bir öneriydi ortaya koyduklarınız. Sonra bireye bakışınız... Bu bile; benim burda olmamı anlayacağınız güvenini verdi.

M.CENGİZ: Sağ ol. Sabırsızlanmak da hakkımız ama!..

S.NEZİR: Bırakın da dinleyelim. Dinliyoruz, evet!

NEF'İ: Haklısınız. Bitiriyorum: Son ana kadar buraya gelmeye niyetim yoktu. Başka bir sürprizim vardı size. Derginin baskıya gireceği tarihi öğrenip matbaanıza gidecektim. Orda ne yapacaktım biliyor musunuz? Bir korsan gibi dergiye girip bir köşe edinecektim kendime. Sonra bir korsan gibi çekip gidecektim. Sizin bütün dergilere bir korsan gibi girip çıktığınızı düşününce vazgeçtim. Toplantı tarihinizi öğrendim, çağrılmayan bir konuk olarak burda bulunuyorum işte.

M.CENGİZ: Arkadaşlar, izin verirseniz, Nef'iye gündem dışı bir soru sormak istiyorum; o da şu: Nef'i geçmişe ve geleceğe uzanan bir değerlendirme yapsın, son derece ilginç olmaz mı?

V.ÇOLAK: Bizce olur da...

NEF'İ: Sizi ürpertecek, bulunduğunuz yerin neden güzel olduğunu anımsatacak bir şey var galiba. Sürekliliği yaşıyor ve yaşatıyorsunuz. Az gidilip uz gidilip geriye bakıldığında görünmüyor kalkılan yer. Biz bulunduğumuz yerde iyiyiz, iyi yerdeyiz. Dilin bir masal kılıcı olduğunu düşünüyorum hâlâ. "Merkez-i hâke atılan" Namık Kemal "Kürre-i arzı patlatmak" üzre. Nedim, o şuh'la birlikte.

S.NEZİR: Bu sözlerde gündemimize bir müdahale mi var? Dolaylı bir öneri mi yoksa?

V.ÇOLAK: Arkadaşlar, bu doğrudan doğruya Nef'i'nin bir kılçığı...

T.KESKİN: Nef'i nerde arkadaşlar? Nereye kayboldu?

M.CENGİZ: Korsanlığını yaptı desenize.

V.ÇOLAK: Meraklanmayın arkadaşlar. Burda bir yerlerdedir.

S.NEZİR: Bir dizeye yerleşmiştir, kim bilir?

T.KESKİN: Uzayıp giden bir 'a' harfinde de olabilir.

V.ÇOLAK: Tamam, tamam arkadaşlar. Nef'i kendi gündemini yaptı. Bizim gündemimize girip orda kaldı diyelim. Yani Nef'i hep aklımızda. Gündemimize dönüyorum. Bulunduğumuz yer, bir yangın yeri. Ve yalınayağız. Bu açık. Bizi zorla temsil etmeye kalkanlardan utanıyoruz. Aslında bu, ülkemize duyduğumuz sevgiyi azaltmaya yönelik. Ama mümkün değil. Çünkü biliyoruz, artık dünyanın her yeri biraz da Yunt Dağları'dır, Manisa'nın Osmancalı köyüdür. Demir Çelik'ten Ali; Amerika'daki, İngiltere'deki, İtalya'daki... bir başka işçinin kardeşidir. Her biri için grev yerleri kırmızıdır, beyazdır. Her grev yeri, bir çocuğun gülüşüdür, bir bahar dalıdır. Sonra holdingler holding; devlet devlettir. Öte yandan aşksa hep anarşisttir. Bir yanda sadece beyniyle yaşayanlar, bir yanda da bütün gövdesiyle yaşayanlar var. Bir de yaşamayanlar var tabii, yalnızlığın tadını çıkarabiliyor olabilirler. Yorgunuz belki, daha da yorulacağız. Ama gövdeyle yaşamaya de-

Ülkemiz hattâ dünya için bir öneriydi ortaya koyduklarınız. Sonra bireye bakışınız...

ğer bu. Genel saptamalar için Seyyit'e sözü bırakmak istiyorum. Sırayla sürdürelim, derim.

S.NEZİR: Konuya doğrudan dalmak gerekiyor galiba. Şu birkaç dakikada konuştuklarımız, Nef'i'nin ortaya çıkıp kaybolması güzel. Bir bakıma şiirin tadını çıkartıyoruz! Bu gerekli; gerekli ama yetmez. Kendimizi bildik bileli, verili olanla kapışığız. Değerleri yerine koyma savaşımı sürüyor. Şunun anlaşılması çok önemli: Teslim oldukça barışığız. Yani bir denge yok! Toplumsal barış da sadece göstermelik, yani yapay, yani yalan. Yapılan, şeytanın avukatlığından başka bir şey değil. İnanmak kolay. Öyle yaşamak da kolay. Oysa bu kolaycılık hayata ihanettir, insana ihanettir. Yenibütüncü Şiirin Manifestosu bu ihanete karşı gövdeleşmedi mi? Manifesto'nun öngörü boyutu, insan onurunu korumaya yönelik değil mi?

T.KESKİN: Ancak bu kadar değil!

S.NEZİR: Sürdürüyorum: Neydi? Kabaca tanımlarsak, revizyonizme, oportünizme, uvriyerizme, popülizme karşıydık, karşıyız. İnsani olanın altını çizerek, örgütlü hareketlerdeki feodalizmi reddediyorduk. Karşı çıkmayı da geleneğin içinde görerek, bunun teorik temellerini göstererek, gelenek'e yeni bir boyut kazandırıyorduk. Asker olan da insandı bizim için, partinin camını silen de. Putları yıkanları putlaştıranlara da karşıydık. Bütün bunlar, gereksinilen platformu oluşturmaktan başka bir şey değil. Gene bu oluşumu sürdürmek ve savunmak zorundayız. Ancak bu, bizi insana vardırır. Nef'i'nin söylediği o masal kılıcı dil'i açığa çıkartır. İnsandan yalıtılmamış gerçek şiire...

T.KESKİN: Genel doğruları yinelemekte yarar var. Süreklilik adına. Hele 12 Eylül'ün getirdiği kopukluk sadece demokrasiyle sınırlı değilse! Nedense sadece bu söyleniyor, yetiniliyor bununla. Ahlâki erozyon, kişiliklerin bulanıklaşması, apolitikleşme, teslimiyet, koflaştırılmış sanat-şiir, görmezlikten geliniyor hep. Terk edilen mevzileri yeniden kazanmak, kimin aklına geliyor?

V.ÇOLAK: Her şiir bir öncekine ihtilal değil. Olan bitenlere Marksizm gülümsüyor. Suçüstü yakalanmanın bir garip biçimi yaşanıyor. Almanya'da yıkıldıkça yeni bir duvar örülüyor. Sovyetler Birliği kendine saldırıyor. Beyni gövdesine sığmıyor. Bir Doberman öfkesi pekiştiriliyor. Bulgaristan, T.Jivkov'u değiştirmekle kendini aşacağını sanıyor. Dimitrov bir tütün yaprağının sarılığında solmaya devam ediyor. Küba, ürkütücü bir sessizlik içinde. Arnavutluk yok sanki. Çin tünellere saklanıyor ama sığınıyor. Bütün bunların nedeni açık ama...

M.CENGİZ: Veysel, daha somut olmak gerekmez mi?

V.ÇOLAK: Tabii. Aslında söylediklerim pek anlaşılmaz değil. Yaşanan olaylar, sistemlerin sarsılması, bilimsel olanın; diyalektik ve tarihi materyalizmin bir zaafı değil. Olamaz da. Olsa olsa uygulanan politikaların insana, insani olana ters düşmesidir. Bugün zemin kaybedilerek insanın peşine düşülmüştür. Bunu, bizler, olabildiğine yoğunlaştırarak Yenibütüncü Şiirin Manifestosu'na belirleyici bir öğe olarak koymuşken Türkiye'de yaşanan kekemelik; hâlâ sürüyor.

M.CENGİZ: Çok önemli bir nokta bu. Biz bireyi, bireysel olanı öne çıkardığımızda bireycilikle, revizyonistlikle suçlandık. Aradan iki yıl geçmeden, yaslandıkları değerlerin tümü eskidi. Bu ölçütsüzlük, kendilerine bile bir yer bulup yerleşmelerine; daha doğrusu kendilerini kurtarmalarına büyük bir engel oluşturuyor. Bir yol var. Önyargıdan uzak olmak zorundalar. Ayrıca abece'den başlamak zorundalar!

T.KESKİN: Doğru. Öte yandan, gecikerek de olsa bireyi kavramaya, düğümün onda olduğunu görerek "sahiplenmeye" kalkışanlar hep kekeliyor, Veysel'in dediği gibi.Bu da sevindiricibir şey. Manifesto'nun genelleştirdiği, kitlelere mal ettiği bir kazanım bu. Henüz yüzeysel olmaktan kurtulamıyorlar görüldüğü, saptandığı gibi. Bu da henüz Manifesto'daki derinliğe inilemeyişinden geliyor.

NEF'İ: Unutuyorsunuz. İnsanı sevmek de gelenek sorunudur. Hem bu, sizin Manifestonuzda üstü kapalı kalıyor. Bence, asıl önemli olan bu. Kuramlar, kuramsal doğrular, ancak burdan çıkartılıp yaşama uygulanırsa sonuç alınabilir. Hepsi gidiyor ama insan kalıyor.

S.NEZİR: Bir kılçık daha, ama doğru. Çünkü yaşananla kuramsal olan hep ayrı düşürüldü. Sonunda da bir tarihsel daralmaya gelindi.

V.ÇOLAK: Evet, insanı yaratıcı kılan ve şimdi bir güzel açılışa, yeni, gepgeniş ufuklara.

S.NEZİR: Yalnız, atlanmaması gereken önemli bir nokta var. Ülkemizde demokratlar dahil tüm sosyalist-

Aşk hep anarşisttir. Bir de yaşamayanlar var tabii.

ler, sosyalist blokta olanlara bakıp kendine bir zemin oluşturamaz. Örneğin bir Doğu Almanya'da olanlara eklenemez. Bu, köksüzlüğün yeniden seçimidir. Toplumsal yapılanmalarda modeller olamaz. Her model halkların kaderlerini tayin edişte biçimlenir, açığa çıkar. Bu, toplumsal bir etkileşim, dönüşümse,bir kültürü de açığa çıkartır. Böylece, sanatsal olan her şey kendine yeniden bir tanım bulur. Yaratılanlar da, olmayan bir şeyin değil, olan bir şeyin karşılığıdır.

T.KESKİN: Örneklersek, dergi çıkartıp bu etkinlikle yetinmek başka bir şey; *bir etkinliğin dergisini çıkartmak* daha başka bir şeydir. Herhalde anlaşılmayan bu, değil mi Seyyit?

S.NEZİR: Evet, evet... İnsanın dünya deneyimlerinden yararlanması başka şey, kendi somut koşullarının belirleyiciliğine öncelik tanıması başka şeydir. Bunun atlanması hep bir labirentte sıkışıp kalmayı getirmiş, kişinin kendine uzak düşmesine varmıştır. Veysel'in deyimiyle; birey, kendini biriktirememiş, kendine biri-

Teslim oldukça barışığız. Öyleyse hiçbir zaman denge yok.

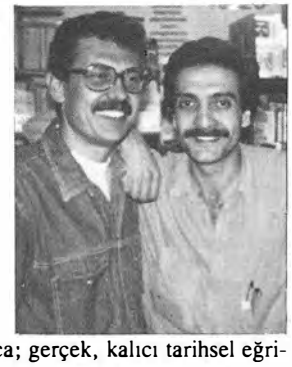

kememiştir. Böyle olunca; gerçek, kalıcı tarihsel eğrisi belirlenmiş bir toplumsal birikme de olamadı.

M.CENGİZ: Bunu biraz daha açmak gerekiyor, sanırım.

V.ÇOLAK: Evet. Yenibütüncü Şiir, bir Manifesto'yla çıktı. Kendini yok etmeyi amaçlamaktaydı. Çünkü, kendini aşması, varlık nedeni olan olumsuzlukların aşılmasından başka bir şey değildir. Bu bile tam anlaşılmadı. Ya da anlamak istemediler. Özünde insan vardı, insan onuru vardı. Kültürel besinin doğru bir tanımlanması ortaya konmuştu. Çünkü kültürel besinden payını alamayan kişi ve bir siyasi hareket gelişmezdi, gelişemezdi. Bireyin doğallığından yalıtılmış olması, aslında tragedyasına uzak düşürülmesinden başka bir şey değildi.

M.CENGİZ: Sonuç?..

V.ÇOLAK: Sonuç ortada. İnsandan yola çıkmayanlar, insana varamıyorlar hiçbir zaman. Bugün sosyalist blokta yaşanan ne varsa, tümü, birçok kişinin sandığı gibi sosyalizmin iflası değil. Ancak, bu geçici süreçte insani boyut tamamlanıyor, denebilir. Yenibütüncü Manifesto'nun içerdiği saptamaların yanında tek ve belirleyici olan bir öngörü vardı: Kısa bir süre sonra

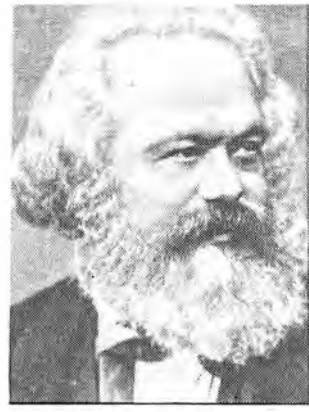

Marksizm, olan bitene gülümsüyor: Bütün bunların nedeni açık ama...

bütün dünyanın bireysel yetkinliği aramaya çıkacağı. Şimdi bu süreç başlamış bulunuyor.

M.CENGİZ: Bireye karşı olana, suçüstü yapılıyor desene.

T.KESKİN: Eh!.. Bu, elbette başka türlü tanımlanamaz. Şu da var: Tanımlamak yetmiyor tabii, yaşanır kılmak da gerekiyor.

M.CENGİZ: Varılan yer, nokta burası zaten. Yoksa gene yaşananın dışına çıkılmış olur. Yenibütüncü Manifesto, sosyalizme yamanan sektarizmin aşılmasını iki yıl önce işaret etti. Ama hâlâ yaşanan bir ürkeklik var. Ülkemiz insanı, bireyselliğini yaşarken, nedense korkulanıyor. Elbette bu da aşılacak. Öteden beri yapay bir sosyalizmi dayatanlar büyük bir şaşkınlık ve suskunluk içinde. Yanıldıklarını söyleyememeleri ne kötü.

V.ÇOLAK: Kendiliğinden bir sınıf oluşturan işçilerin, kendileri için bir sınıf olma bilincine varabilmeleri de birey olmalarına bağlı bir şey. Bunun bilincinde olanlar, istikrarlı bir şekilde düşünce üretmeye devam ediyorlar. Öte yandan politikaya sığınan şiiri, sanatı savunanlar, kaba gerçekçiler, ellerindeki formülü kaybetmiş durumdalar. İnsan gerçeği tarafından eskitilmiş bir formüldü çünkü bu.

T.KESKİN: Bu oluşumlar tam tersine anlaşılırsa, o kötü. Çünkü sanatın içeriğinden yoksun düşürülmesi gündeme gelebilir. Toplumsal sınıfsal örgütlenmeler ertelenebilir. Henüz yaşamca özümsenmesinin başlarında olunan Marksizm-Leninizm terk edilebilir. Yani, insana, bireysel olana Marksizm'den varılabileceği görülemeyebilir.

M.CENGİZ: Bütün bu konuştuklarımız, genelde kucaklayıcı saptamalar. Ama bugünden sonra, siyasi ya-

Bireyi kavramak, düğümün onda olduğunu görmek gerekiyor.

Yenibütüncü Manifesto'dan sonra, bireye karşı olana suçüstü yapılıyor.

pılanmanın ve sanatın gereksindiği noktaları da belirtmiş oluyor.

S.NEZİR: Yani yaşayan bir sanat, yaşayan bir politika... Kişinin kendini aşmasını sağlayan bir avandgardizm...

V.ÇOLAK: Temelinde insanın, bireyselliğin yerleştirildiği bir estetik arayış... Sanatın, şiirin bir organizma olduğunu unutmadan tabii.

NEF'İ: Biz tarihin bir kesitini tanımlıyoruz, onun karşılığıyız. Uzun ve bilinen hikâye. Siz tarih yapmaya başlamıştınız, devam edin. Ayrıca başka şansınız da yok.

V.ÇOLAK: Tuhaf! Bunları Nef'i söylüyor!

S.NEZİR: Hep bilinen şey: Tarihin tekerleği! Hep ileri gidiyor! Yeni olan da bunda gizli aslında. Dünden bugüne gelende, geleceğe uzayanda saklı bütünlüğü hep görebilmek. Nef'î'den Nâzım'a ve sonrakilere. Yeni olan, bu bütünlükte. Olmayandan esinli değil!

Pasionaria: Dolu Yaşam, Yalın Ölüm

leştirilmesi çalışması, İÇ Savaş'ın emektarlarından olan Passionaria, Vicente Uribe ve Antonio Mije'nin başkanlık ettiği Yürütme Kurulu'na ters düştü. SBKP yönetimine ters düşmesine karşın, Carrillo'nun Parti'yi yeni üyelere açması, güçlü müttefikler araması, yeni Sovyet politikasının barışçı düşüncesine uygun düşüyordu. Carrillo'nun bu düşüncesiz tutumuna karşı Dolores'in bir sindirme planı vardı; ancak SBKP'nin 20. oturumunda Khruschev'in konuşması onu bu konu üzerinde bir kez daha düşünmeye yöneltti. Kısa bir süre sonra Uribe'ye karşı genç rakibiyle işbirliği yaptı ve Merkezi Komitesi'nin olağan toplantılarından birinde Carrillo'nun Ulusal Barış Politikası kabul edildi. Bu politikanın uygulamaya dökülmesi ise "Genel Barışçı Darbe" oldu. Bu kez, Dolores, diğer liderlerle birlikte buna karşı çıktı. Carrillo, Partisinin gücüne gereğinden fazla güveninçe, 1958'de bu poitikanın uygulamaya dökülmesi umulmadık biçimde başarısızlıkla sonuçlandı. Yine de Carrillo, 1959 Temmuz'unda bir Parti toplantısında darbeyi fanatik bir şekilde savunmaktaydı.

İşte bu dönemde Dolorez, Parti Genel Sekreterliği'nden ayrılmak için istifasını verdi. Bu gerçeği görmedeki duyarlılığının, Parti'nin, yanlış politikaları karşısında ödünsüz oluşunun etkili bir göstergesiydi.

12 Kasım 1989 tarihinde 94 yıllık yaşamını noktalarken, görüşlerini ve sahip olduğu değerlerini asla değiştirmemişti.

Dolu yaşadı, yalın öldü! *-The Guardian'dan*

Her Şey Şiirde

CEMAL SÜREYA

Sorular:
ENVER ERCAN

Şiirimizi 1990'ların eşiğinde nasıl değerlendiriyorsunuz? Türk şiiri, değişen dünyanın farkında mı?

Türk şiirinde son bir iki yıl içinde bir oynama yok. Ama art arda yeni şairler de ortaya çıkıyor. Son yılların şiiri için düşüncelerimi çok yerde yazdım. Bunun için ne söylesem yineleme olacak. Ama yeri gelmişse, yinelemeler de yararlıdır diyorum. Turgut Uyar'ın bir sözü vardı: "Günün şairi deyince, hemen genç şairlerin şiir serüveni akla gelmeli"... Bir de Tuğrul Tanyol'un bir sözü: "Ağabey, şiir mutlaka çıkışlar içinde mi olmalı? Şart mı bu? Sizinki öyle olmuş. Bizlerinki için şart mı bu?"... Birincisi çok doğru, ikincisi de üzerinde düşünmeye değer. Ancak, bunu bundan sonra sizler yapacaksınız...

1990'ların eşiğinde dünyada gerçek şiirin soluk aldığı ülkeler şunlar: Latin Amerika, İspanya, İtalya, Yunanistan ve Türkiye. Sanayi, ileri batı ülkelerinde şiiri dışlamış. Daha doğrusu, şiir, sanayinin ardılı olmayı kabul etmemiş. Doğu bloku ülkelerinde ise birey özgürlüğü açısından dışlanmış bulmuş şiir kendini. Diyorum, azgelişmiş ülkelerde, gelişme yolunda ülkelerde şiir hâlâ altın. Sözgelimi Türkiye'de şiir nicedir felsefenin de yerini tutmakta.

Ayrıca ülkemizde şiirin kullanım değeri öteden beri çok büyük. Bir kişi ölür, tarih düşülür; bir çeşme yapılır, üstüne beyit yazılır. Diyebiliriz ki hiçbir ülkede bizimkinde olduğu kadar şiir söylenmemiş, yazılmamıştır.

Kavimler Kapısı Cumhuriyeti... Gerçek adı budur ülkemizin. Düşünceden önce gelmiş insan ilişkileri. Şiire götürür bu. Sanata, ama en önce şiire. Götürmüştür.

Bir oynama yok dedim. Şiirdeki bu durum ülkemizin içinde bulunduğu koşulun karşılığıdır.

Diyorsunuz ki "Türk şiiri değişen dünyanın farkında mı?" Dünya değişimi yeni. Şiir bir öncüdür; ama daha doğrusu bir yansı. Sezmiştir. Yine de gerçek konumu yansı olmak. O da daha sonra olacak. Sanıyorum, şu anda da yansısı. Vazgeçemiyor, karar da veremiyor.

Genç şairlerin yazmakta olduğu şiiri, oluşturulan şiirsel düzlemi, geleneğe bağlanabilecek kıvamda buluyor musunuz?

Genç şairlerde acemilik evresi yok. Ya da bu evre çok kısa sürüyor. Demek, dilimiz ve şiirimiz oturmuş. Şu anda hemen hepsi aklıma gelmez elbet. Ama dikkatimi çeken sanatçı adları sayayım. Yalnız burda şöyle bir soru var? Genç şair kim? Özel'lerden, Behramoğullardan sonra gelmiş herkesi genç şair saymalı bence. Çok ad var: İsmail Uyaroğlu, Enis Batur, Tuğrul Tanyol, Yenibütüncüler (Seyyit Nezir, Tuğrul Keskin, Veysel Çolak, Metin Cengiz, Hüseyin Haydar), Sunay Akın, Ahmet Güntan, Behçet Aysan, Turgay Nar, Enver Ercan, Salih Bolat, Levent Yılmaz, Yusuf Alper, Yunus Koray, Turgay Fişekçi, Ahmet Telli, Ali Cengizkan, Ahmet Erhan, Akif Kurtuluş, Seyhan Erözçelik, Adnan Özer, Küçük İskender, Erdal Alova, Ramazan Ürer, Murathan Mungan, A. Cinozoğlu, Arif Ay, Hüseyin Alemdar.

Çok genç şair var. Hepsi de iyi. Çok kez vurguladığım gibi yeni bir "aşırılık"a gereksinimi var genç şairin. Aşırılık derken bir değişmeyi söylemek istiyorum. Bir şeyi bir yerden tutma. Ama bunu çok kişi olarak yapmak... Tek kişi olarak şair oluyorsun, ama çok kişi olarak ayrıca tarihin kesiti oluyorsun.

Kadın şairler de var, iyi: Gülseli İnal gibi...

PARK

Öyle sevdim ki seni
Öylesine sensin ki!
Kuşlar gibi cıvıldar
Tattırdığın acılar.

Bir şeyi bir yerden tutma. Ama bunu çok kişi olarak yapmak. Tek kişi olarak şair oluyorsun, ama çok kişi olarak ayrıca tarihin kesiti oluyorsun.

Bugün ülkemizde şairin konumu nedir?

Şair tekkede oturan saygın kişi gibi. Saygı görüyor; parasız pulsuz... Hem saygı gösteriyorsun, hem de "adam olamadın" diyorsun.

Teknolojinin, görselliği dayattığı bir dünyada yaşıyoruz. Bu durum, bizde de yankısını bulmaya başladı. Şiirsizleşiyor insanlar. Şiir gereksizleşiyor gibi. Bu konuda ne dünüyorsunuz?

Görsel olanaklar karşısında şiirin silahları var. Evet, ekrandaki bir görüntüyü 1000 sayfalık bir romanda anlatamayabilirsin. Ama bazı dizeler vardır ki yüzbin günlük bir TV dizisi onun karşılığını çıkaramaz. Sözgelimi şu dizeyi alalım:

An ki fiskiyesi sonsuzluğun

Kim hangi görüntüyle eşdeğerini yaratabilir bunun?

Yine genç şairlerin yapıtlarını örnek alarak konuşalım bu konuda. Enis Batur'un yazı-şiiri ile Ahmet Erhan'ın, Turgay Nar'ın söz-şiiri görsellik içinde de, görselliğe karşı da var olacaktır. Sinema, romanı; TV, sinemayı öldürdü. Şiir zaman zaman ilkel gücünü de (salt söz) kullanarak ölümsüz kalacak. Reklam spotları bile çirkin şiir değil mi?

İşaret-dil gündemde. Her şeyde öyle. Çizgi-roman, fotoromanı haklarken, çizgi-film de fotosinemanın iyice önüne geçti. Şiirde bu iki öğe de var. İstediğini kullanır.

Şiir ölmez. "Geçersizlik" diyorsunuz, geçicidir bu. Bir de şöyle düşünelim, romanı vakit öldürmek isteyenler de alıyor; resmi mobilya olarak değerlendirmek isteyenler de çok. Şiiri? Yalnız şiir okumak için... Tüketimi az... Böyle diyoruz. Ama tüketimi en net olan sanat yine şiir.

Ayrıca bir başka gerçeğe de değinmek zorundayız burda. Şiirin sözel yanı, ya da kökeni, tüketimi, onu ayrı bir özgün yere bağlamakta. Yine yineleme olacak ama söylemeden edemeyeceğim. Şu anda kim bilir kaç kişi Yahya Kemal' den dizeler söylemektedir? Kaç kişi meyhanede Orhan Veli'den, Nâzım Hikmet'ten, Yunus Em-

re'den, Shakespeare'den parçalar okumaktadır? Kaç kişi sevgilisine bir ya da iki beyitlik pusula yollamaktadır? Hücumbotları, kahvehaneleri, senaryocu metin yazarlarını, eski TRT'cileri, Üniversitede coğrafya bölümü bitirmiş öğrencileri, sokak satıcılarını, emekli öğretmenlerini düşünelim... Bu söylenen dizeleri üst üste koyalım. Bir günde nice kitap çıkar ortaya! Tiraja biraz da böyle baksak diyorum. İnsan bir romanı bir kez okur, iki kez, beş kez okur. Ama sevdiği, aklında tuttuğu dizeleri bin kez. On bin kez. Bu da bir şey anlatmıyor mu?

Kavimler Kapısı Cumhuriyeti... Gerçek adı budur ülkemizin. Düşünceden önce gelmiş insan ilişkileri. Şiire götürür bu. Sanata, ama en önce şiire.

Milletvekili-şair olsaydınız, bir dahaki seçimlerde 9. Cumhurbaşkanı olmayı düşünür müydünüz?

Cumhurbaşkanlığı sadece adı güzel bir şey. Hiçbir özgürlüğün yok. Sokakta tek başına yürüyemezsin. Arkadaşlarınla bir içkievinde buluşamazsın. Sinemaya gidemezsin. Bize göre bir şey değil. Milyar maaş verseler, hayır! Tekke dedim ya, tekke güzel.

Bakanlık, başbakanlık da bize göre değil.

Ama salt milletvekilliği? Fena değil.

Bağımsız Dergiler Her Zaman Önemlidir

ATAOL BEHRAMOĞLU

Sorular:
SEYYİT NEZİR

Kavgalar, tartışmalar gelişme için kaçınılmaz bir şeydir; saygılı, hoşgörülü, eleştiriye ve özeleştiriye açık olma koşuluyla.

İki Ateş Arasında/Sürgün Yazıları; *sevgi, dostluk, özlem temasını kimi edebî, kimi insanî ilişkiler sürecinde işleyen yazılar ve sıcacık şiirlerin yanı sıra, yıllardır sürdürmekte olduğunuz şiir-sanat-kültür eyleminizi bütünleyici konuşma, saptama, insanlık onurunun çiğnenmesine kafa tutuş ve öneriler toplamı. "İki Ateş Arasında" yazısını yeniden okurken, Fransa'da çıkardığınız* Anka*'yı hatırladım. O günlerde* Broy*'da çıkan konuşmanızı da... Sürpriz bir soru: Bu kez, tersine, yurdumuzdan sürgün yıllarına bakmak ister misiniz?* Anka*'nın etkinlik ve işlevi açısından?..*

Anka'nın etkinliği, işlevi konusunda kitabımda yeterince ayrıntı var. Burada söyleyebileceğim şey, benim Paris'ten ayrılışımla *Anka*'nın sona ermediği, yayınını sürdürdüğüdür. Dergi çevresinde üretici ve teknik bir kadro oluşturabilmiştik. Ve önümüzdeki birkaç yılı kapsayacak bir planlama yapmıştık. Bu kadro şimdi, Paris Üniversitesi Türkoloji bölümü öğretim üyelerinden Dr.M.Bozdemir'in yönetiminde, benim de buradan katkılarımla, yayın planımızı gerçekleştirmeye çalışıyor. Çok yakında baskıdan çıkacak olan sayımız; "Türk Sürgün Edebiyatı" başlığını taşıyor... Bunu, "Göçmenlik ve Edebiyat", "Fransız Devrimi ve Türkiye", "Türk Mizahı" vb. konularında oluşturulan sayılarımız izleyecek.

Humanite*'ye bir mektubunuz var. Bu mektubu ilk kez kitapta okuyoruz. Mektupta, FKP yayın organını "duyarlı ve özenli" olmaya çağırıyor, batılıların ülkemiz gerçeklerini ve insanını oldukça dışardan, yukardan, hazır yargılarla değerlendirdiğini demeye getiriyorsunuz. İlerici yayın organlarının bile aşamadığı kimi önyargılara karşı sanatçı ve aydın olarak gösterdiğiniz duyarlılığın sürdürülmesi yönünde önerileriniz olmalı?..*

Türk sanatçısının, aydınının kişilik özellikleri, Türkiye insanının genel kişilik özelliklerinden pek farklı değil. Batı'ya bakışımızda (genel olarak dünyaya bakışımızda) kendimizi beğenmişlikle aşağılık duygusu arasında gidip geliyoruz. Kanımca her iki duygu da yanlış, abartılı... Herkesten (ve öncelikle Batı'dan) öğreneceğimiz şeyler var... Ve herkese (bu arada Batı'ya da) öğretebileceğimiz şeyler var... Kimseye herhangi bir şey önermek haddim değil. Kendi payıma, olabildiğince hoşgörülü, demokrat ve özeleştiriye açık olmaya çalışıyorum. Türkiye'de aydınlar, sanatçılar, birbirlerini çok sevmiyor. Birbirlerinin emeğine fazla saygı duymuyor. Oysa batma tehlikesindeki bir gemide, düşme tehlikesindeki bir uçakta gibiyiz. Tek başına kurtuluş olasılığı çok zayıf... Elbirliğiyle, bulunduğumuz gemiyi, uçağı kurtarmaya çalışmalıyız, diye düşünüyorum. Kişisel özgürlük, kişisel çalışma kuşkusuz ki esastır. Kavgalar, tartışmalar da gelişme için kaçınılmaz bir şeydir. Fakat saygılı, hoşgörülü, eleştiriye ve özeleştiriye açık olma koşuluyla. Fili tarif eden körler gibiyiz. Her alanda yığınla eksiğimiz,tarihten gelme sakatlanmalarımız var. Bunları kavradığımızda, önyargıları, yukardan bakmaları aşma yönünde de yol almış olacağız.

Dünyada ve ülkemizde şiiri, sürgün yıllarında da sıcağı sıcağına izlediniz. Türk şiirinin dünya şiirindeki yerini tanıtıcı çalışmalar yaptınız. Saptama ve belirlemelerde bulundunuz. Bunlardan söz etmek ister misiniz?

Anka'nın bir sayısı "Türk Şiiri Özel Sayısı" olarak yayınlandı. Son olarak yayınlanan "İstanbul" konulu sayıda Nedim'den, Tevfik Fikret ve Yahya Kemal'den günümüze, geniş bir seçmeler toplamı yer aldı. Her sayımızda Türk şiirinden örnekler yayınladık. Tek tek saymadım, fakat *Anka*'nın tüm sayılarında yayınlanan şiirler, Fransızca'da bir "Türk Şiiri Antolojisi" oluşturacak

Heine'nin Şarkılar Kitabı'nı karıştırırken, Nâzım Hikmet'e esin kaynağı olduğunu sandığım bir şiirle karşılaşıverdim.

kapsam ve nitelikte. Bunun dışında ben, yine Paris'te, Sorbonne Üniversitesi'nin "Centre de Poetique Comparée" bölümü çalışmalarına katıldım; orada Türk şiirini tanıtıcı konuşmalar yaptım. SSCB'de bulunduğum sırada, Letonyalı şair ve Türkolog Uldis Berzinç'in Türk şiirinden çeviriler sırasında karşılaştığı güçlüklerle ilgili sorularını yanıtlamaya çalıştım. Uldis Berzinç'in daha sonra Riga'da yayınladığı (ve kanımca dünyada bugüne kadar yayınlanmış en kapsamlı, en önemli Türk şiiri seçkilerinden biri olan) antolojiye, (bu antolojide yer alan ve aralarında bulunamadığım şairleri tanıtan) bir önsöz yazdım ("Şiirin Dili-Anadil" başlıklı yazım, *Adam Sanat* Dergisi'nde de yayınlandı.). Moskova'da, "Raduga" Yayınevi'nin isteği üzerine, (aralarında doğal olarak bulunmadığım) günümüzün en genç Türk şairlerinden bir seçmeler hazırladım, fakat yayınevi belki de düşüncesinden vazgeçtiği için, yayın konusunda bugüne kadar herhangi bir gelişme olmadı.

Türk şiirinin dünyadaki yerini değerlendirebilmek kolay değil... Dün Heine'nin *Şarkılar Kitabı*'nı karıştırırken, Nâzım Hikmet'in o çok sevilen "Karlı Kayın Ormanında" adlı şiirine esin kaynağı olduğunu sandığım bir şiirle karşılaşıverdim... Bu karşılaşma beni, Heine'nin şiiri, XIX. yy. romantizmi, romantizmden gerçekçiliğe geçiş, bu oluşumların estetik-biçimsel karşılıkları, bütün bu süreçlerin Türk şiirine yansımaları konularında düşündürdü... (Saint John Perse'in şiirlerini okurken onun "Les comediens sont venus" adlı şiiriyle, Turgut Uyar'ın "Terziler Geldiler" adlı şiiri arasında şaşırtıcı benzerlikler görmüştüm. / Turgut Uyar, S.J.Perse'in şiiriyle şu ya da bu biçimde karşılaştı mı, bilemem. Fakat benzerlik gerçekten çarpıcı...) Yukarıdaki bir sorunuza yanıtımda söylediğim gibi, her alanda fili tarif eden körler gibiyiz. Bu nedenle, Türk şiiri dünya şiirinin neresindedir gibi bir soruyu yanıtlamak kolay değil. Fakat yine de, XX. yy. Türk şiirinde önemli, güçlü atılımlar ve başarılar bulunduğunu söyleyebileceğimizi sanırım.

Şiir için dergi, denebilir ki, balık için deniz neyse o... Ne ki 1980'lerin dergilerinde şiirler akvaryuma alındı hep. Öte yandan Broy *vb. dergilerse, sürekli ölüm kalım savaşı içinde bugüne geldiler; şiirin akvaryuma sokulmasına direndiler, direniyorlar. Türkiye'de bulunduğunuz yıllarda, başta* Halkın Dostları *olmak üzere,* Militan, *daha sonra* Sanat Emeği *dergilerini çıkardınız; ayrıca sürgünde bile dergi çıkarmadan edememiş bir şair olarak, bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Kurumlaşmamış, genç, bağımsız dergiler her zaman önemlidir, bir canlılığın göstergesidir. Fakat acele gruplaşmalardan, acele kuramlardan kaçınmak gerektiğini; ve yayınlanacak ürünlerin seçiminde bu genç dergilerin belki daha da titiz olması gerektiğini de belirtmek isterim... Dilerim ki, *Broy*, bir aradan sonraki yeni yayın döneminde, her çevreden, yeni, özgün, canlı, "hakiki" seslerin buluştuğu bir alan, bir forum olsun...

Broy, yeni yayın döneminde, her çevreden, yeni, özgün, canlı, "hakiki" seslerin buluştuğu bir alan, bir forum olsun...

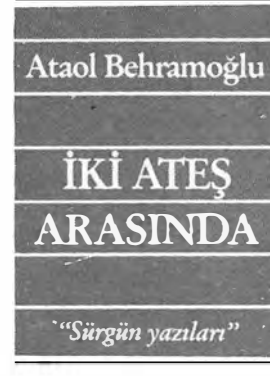

ATAOL BEHRAMOĞLU
İki Ateş Arasında
SÜRGÜN YAZILARI
Boyut Yayınları
3500 TL

Bir yönetime ilişkin yasanın bir ulusun adıyla anılmasını anlamak çok güç.

"HUMANİTE"YE MEKTUP(*)

Değerli dostlar,

Türkiye Başbakanı Bay Turgut Özal'ın Paris'e gelişiyle ilgili bir haberinizin başlığını, sürgünde yaşayan bir Türk demokratı olarak büyük şaşkınlıkla okuduğumu üzülerek belirtiyorum. Bu başlık şöyleydi: "Paris'te Türk yasası". (Humanite, 15 Kasım 1985, sayfa 18). Bir yönetime ilişkin yasanın bir ulusun adıyla özdeşleştirilmesini ve bu anlamda bir yönetimle bir halkın ve bir ulusun özdeşleştirilmesini anlamak benim için çok güç.

Yunanistan'daki albaylar cuntasının şeflerinden biri o günlerde Fransa'ya gelmiş olsa ve bu kişinin koruma polisleri şimdi söz konusu olaydaki gibi göstericileri dövmüş olsa, "Yunan yasası" gibi bir başlık koyar mıydınız haberinize? Böyle bir şey yapmış olsanız, Yunan yurtseverlerinin, demokratlarının tepkisi ne olurdu? Aynı durumu Şili'ye, baskıcı yönetim altındaki başka ülkelere uyguladığınızda, "Türk yasası" ifadesinin anlamsızlığı, saçmalığı, mantık dışılığı hemen görülecektir.

Fransa'da ve Avrupa'nın başka ülkelerinde Türklere ve Türkiye'ye karşı çoğu kez gerçeklerle bağdaşmayan, fakat karmaşık tarihsel ve siyasal ilişkilerin sonucu olarak geçmişte derin kökleri bulunan önyargılı duygu ve düşüncelerin varlığını çok iyi biliyorum. Haberinizdeki başlığı bu peşin hükümlerin sonucu olarak görüyorum ve bu bizler için yeni bir şey değil. Öte yandan, "Humanite" gibi bir gazetenin böyle bir konuda daha duyarlı ve özenli olması gerektiğini düşünmeye hakkımız var. Bu uyarımı dostça bir anımsatma saymanızı rica ederim. Bir iyi niyet ve arkadaşlık belirtisi olarak, mektubumun gazetenizde yayınlanmasını bekliyorum.

Ataol Behramoğlu
Türk şairi, Asya-Afrika
Yazarlar Birliği Uluslararası
"LOTUS" büyük ödül sahibi

(*) Fransız Komünist Partisi Yayın Organı Humanite gazetesi genel yayın yönetmenliğine gönderilen 3.12.1986 tarihli bu mektup gazetede yayınlanmadı ve herhangi bir yanıt da gelmedi. A.B.

BROY YAYINLARI aralık'89 - ocak'90 programı

SALAH BİRSEL

Sen Beni Sev

Şiir, öykü, edebiyat, sanat ve eleştiri üstüne denemeler, diyaloglar, sürekli derinleşen bir ustalık

JEAN PAUL SARTRE

Bir Şefin Çocukluğu

Yanlış bir aile ortamından otoriter bir işyeri şefliğine, homoseksüel ilişkilere ve faşizan eğilimlere sürüklenişin öyküsü

BURÇAK EVREN

Türk Sinemasında Yeni Konumlar

Umut/Yılmaz Güney'den, *Uçurtmayı Vurmasınlar*/Tunç Başaran'a Türk sineması

İZZET GÖLDELİ

Sis Çanı

Türkiye'den Avustralya'ya çekilen bir çizgiyle kanayan duyarlıkların taşırdığı şiirler

PABLO NERUDA

Aşk Soneleri

Nobel ödülü de alan çağımızın Şili'li dev ozanından aşk üstüne yazılmış en güzel şiirler

VEYSEL ÇOLAK

Milhan'a Mektuplar

Derin ve köktenci bir aşkın iç hesaplaşmalarından dünyaya sorumlu bir duyarlıkla yönelişin birbirine dönüştüğü yeni bir üslup, yeni bir tür

HAYATİ ASILYAZICI

Moskova... Tiflis... Glasnost

Moskova'dan Tiflis'e bir sanat adamının izlenimleri, dostluklardan getirdiği esintiler, perestroyka ve glasnostun sanat yaşamı üzerindeki sonuçlarına dair gözlem ve saptamalar

Grup Yorum Gözaltılardan Cezaevlerinden Sıyrılıp Gelerek Söylemediklerini Söylüyor

Grup Yorum elemanları, arkadaşımız Namık Atalay'la.

89'un geride kalan büyük diliminde, tüm dünyada ve özellikle sosyalist ülkelerde ilginç dönüşümler yaşanırken; ülkemizde, görünürdeki demokratikleşme yönelişi, buna kitlelerin katılımı söz konusu olduğunda terörü arkalamaya "dönüşüyordu" yüzsüzce. 1 Mayıs 1989'da yaşananlar, Güneydoğu'da Kürt köylerinde tanık olunan resmî baskılar, cezaevlerinde zorbalığa varan uygulamalar...Ülkemizde görülen anti-demokratik manzaralardan ilk akla gelenler. Bu arada, 12 Eylül faşizmiyle birlikte süregelen depolitize ve terörize etme gayretlerine karşın, geniş işçi eylemleri ve öğrenci gösterileriyle uç veren yeniden politikleşme yönelişi, başka sonuçların yanı sıra, denebilir ki, tam da bu yönelişe denk düşen Grup Yorum *müziğinin yıl boyunca sıcak bir ilgi görmesi sonucunu da verdi. Doğrusu kitlelerin sıcak ilgisinin bedeli, öbür tarafta resmi güçlerin sıcak ilgisiyle grup elemanlarına ödetildi. Bir müzik söyleşisine oldukça politik düzeyde girdik... Geride kalan aylar boyunca olan biten üstüne sizler ne söyleyeceksiniz?*

—EFKAN ŞEŞEN: Evet... Oldukça anlamlı bir başlangıç. Bizimle yapılan başka söyleşilere göre şaşırtıcı ve tok sözlü. Söze biraz gerilerden girelim: 12 Eylül sonrasında, bireyin iç dünyasının parçalanıp örselendiği bir tarihsel süreç yaşandı. Bireysel ve toplumsal bütünlüğün, örgütlü bütünlüğün özü boşaltılmaya çalışıldı... Elbette bilimler; psikoloji, sosyoloji, ekonomi, tarih bilimleri bunu kendi ölçütleriyle irdeleyecek, ne olup bittiyse çözümleyip adını koyacak... Koymaktadır. Ancak, sanatta, somutluk söz konusuysa, bütünlük, derinlik ve yaygınlık gözetilerek, bireyi ve toplumu, yaşamının bütün anlarıyla yakalamak gerekiyor. Şunları gözledik biz, 86'da çalışmalara başlarken: 12 Eylül sonrasındaki 6 yıl boyunca toplumun tüm sinirleri duyarsızlaştırılmak; birey kimlik bunalımına sürüklenmek istendi. Yaşamın bütün kesitleri, biçimleri, dayatılan sosyopolitik koşullara zoraki uyduruldu. İnsanın özgüllüğüne, iç yaşamının derinliklerine sızılarak teslim alındığı, edilgenleştirildiği gözlendi.Üstelik buna en son boyun eğmesi gereken kişiler olmaları gerekirken, kimi sanatçılar da bilerek bilmeyerek ortam hazırladı. Kitlelere aşılanmak isteyen duyarlığı yaymayı üstlenenler çıktı. Çok yazılıp çizildiği için isim vermekte sakınca yok: Sözgelimi Latife Tekin, Ahmet Altan, sinemada Sinan Çetin bu yılgınlığı derinleştiren ürünler verdiler. Türkiye'nin emekçileri açısından en karanlık yılları oldu o yıllar. Emeğe ilişkin kültür değerleri, bütün bir birikim yeniden kesintiye uğradı, dahası yadsındı. Bu durumda, TV ve basın tekellerinin de üstlenmesiyle, emperyalist-kozmopolit kültür öğeleri egemen kılındı. Arabeskyaşam ve kültür biçimleri, toplumun bütün gözzelerine, deyim yerindeyse pompalandı. Sonuçta faşizmin, insanı sürüden biri olmaya zorlayarak bireysel kimliği silikleştirmesini, bireyi toplumun örgütlü üyesi olmaktan alıkoymasını, kısacası korkunç bir kopuşmayı yaşadık. Ama yaşamın içinde hep asi kalan bir şeyler, hep dik ve diri kalan değerler de, kayayı delen incir örnegi, gizliden gizliye sürgünlerini vermekten geri kalmadı elbet. Ne ki ortama, yılgınlık sinmişti...

Peki bu durum müzige nasıl yansıdı! Bizden önceki topluluklardan *Ezginin Günlüğü* ve *Yeni Türkü*, toplumsa aşılanmak istenenduyarlığı dağıtıcı, etkisizleştirici bir işlev yüklenemedi. Bu duyarlığı yaygınlaştırıcı bir etkinlikte kaldıklarını söylemek belki haksızlık olur ama, bu duyarlığı yırtıp aşabildiklerini de söyleyemiyoruz. *Grup Merhaba,* ilk çalışması olan *Memleketim*'le her zaman olumlanabilir. Ama o kadar. Çok genel bir belirlemeyle müzikte bizden önceki durum bu.

—Bir Ahmet Kaya, bir Zülfü Livaneli....

—EFKAN: Oraya geliyorum. Şimdi gerek bir Ahmet Kaya, gerekse kopyaları (gülüşmeler), müziğe taşıdıkları içerikte de, ezgide de arabeski politikaya yüklemekten, ya da tersi, politik söyleme arabesk duyarlığı yüklemekten öte gidemediler.

—Bir şey söylemek istiyorum. Yıl 1985'ti... Bunu Broy *'da kimi öğrenci arkadaşlara söylediğimizde, "devrimci kişileri karalama" suçlamasına uğramış, o arkadaşların dergiden uzaklaşmasına yol açmıştık...*

—EFKAN: Öyleyse bunu bütün nedenleriyle yazarak ortaya koyacaktınız (gülüşmeler)... Sanırım sonuç, başka olurdu... Livaneli'de ise, arabesk denemese bile, yalnızlığın ve yılgınlığın rafine bir hüzün müziğiyle

derinleştirildiği, mutsuzluğun yaşam biçimine dönüştürüldüğü, karamsar bir müziğe yönelişe tanık oluyoruz. *Ada* işte böylesine hüzne bulanmış bir ezgiler toplamı. Sözlerde umudun yükseltilmesi bir anlam taşımaz. Bunu müzikte yapmak gerekir. Livaneli buna yönelmedi. Başka deyişle, sevinci ve umudu yaşamda yükselten çizgisini, eski çizgisini terk etti. Döneme uydu demek ağır olur belki. Ama döneme kafa tutamadı. Bu açık! Şimdi sanatçı olarak, sanata karşı sorumlusun, kendine karşı sorumlusun; yanı sıra halka ve dünyaya karşı yükümlüsün! O zaman işin, en koyu karanlıkta, bulabildiğin bir parça ışığı, onca acı içinde bir yudum sevinci, yaygın yılgınlıkta bir sıkımlık da olsa asi direnci, çirkinlikler ortasından zuladaki güzelliği çıkarıp yeniden üretmek olmalı. Oysa onlar, faşizmin onları görmek istediği mevzilere çekildiler. Faşizme hizmet mi ettiler. Değil! Faşizme hizmet ederek sanatçı kalmanın zaten olanağı yok. Düşünülmesi abes!

—EJDER AKDENİZ: Bunun, yani bu geri çekilişin de nedeni şuydu: Sanatçı önüne uzun erimli hedefler koyamıyor. Bırakın yüzyılları, bir ömürlük hedefler bile koyamıyor. Bu yüzden her on yılda bir çizgi değiştiriyor, farklı kalıplara giriyor. Bunu yenilenmek sanıyor. Yenilenme olayında belirleyici kendisidir! Sürekliliğinden seni hiçbir dış etken alıkoyamaz. Oysa onları, dönemin dış dinamikleri belirliyor. Burda sanat biter. Nitekim bizdeki süregelen aydın/sanatçı karekteri, baskılar karşısında kabuğuna çekilip saltvarlığını korumakaygısı, bu benlik kaygısı, sanatın önüne geçiyor. Rahat dönemlerde de, yine aynı benlik kaygısı, en öne çıkmaya yöneltiyor. Livaneli'nin ve ötekilerin konumu hep bu. Bir gerçeği yeniden vurgulamanın tam sırası: Aydın/sanatçı birey, önüne koyduğu hedefleri kesintiye uğratmayacak yüreklilikte olmalı.

—EFKAN: Bütün bunlar bizim ortaya çıkışımızın gerekçesi: İşte odağında bütün bu anlattığımız içeriğin yer aldığı gericileştirme sürecine karşı, sanatı ve hayatı yerli yerine koyma tutkusu... Bu durumda, 12 Eylül öncesinde bir düzeye gelmiş, ama kesintiye uğramış müzik değerlerine döndük, başlangıç noktamız o kesit oldu.

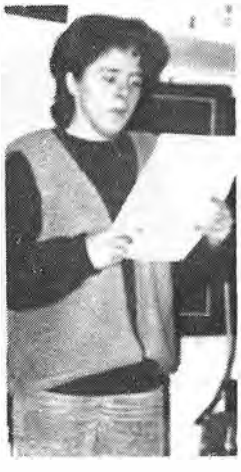

Ezginin Günlüğü ve Yeni Türkü, topluma aşılanmak istenen yılgınlığı dağıtıcı olamadılar.

Umudu müzikte yükseltmek gerekir. Livaneli, eski çizgisini terk etti.

O kesitte neler vardı? En başta Ruhi Su. Onun yaşam boyu ürettikleri, halk müziğine ilişkin yaklaşım yöntemi, sağladığı birikim, gelenek oluşturmad önemli bir uğrak. Öte yandan *Yeni Türkü*'nün 79'daki ürün toplamı *Buğdayın Türküsü*; Cem Karaca'nın *Dadaloğlu* ve *Şeyh Bedrettin Destanı* çalışmaları, *Moğollar*'ın birçok çalışması, Zülfü Liavaneli'nin, '80 öncesi ürünleri gibi. Ancak dönemin sivil-faşist terörü, bu çalışmaların içerden ve dışardan (yaratıcı ve eleştirmen tarafından) değerlendirilmesinin hep ertelenmesine yol açıyordu. Nitekim içerik-biçim uyumsuzluğu, ajitasyon yanının zaman zaman öne çıkması, temel özellikleriydi... Daha sonra 80'li yılların müzik değerlerindeki olumluluklara baktık.

— Yani durum o kadar da kötü değil. Olumlu değerler de var!

—EFKAN: Var var.... Zaten -kimilerini kızdırma pahasına çok bilinen bir doğruyla söyleyecek olursak- diyalektiğin gereği bu. Olumsuzlukların olduğu yerden olumluluk da uç verir. Nitekim biz öyle çıktık... Evet, bu olumlu değerleri sürekliliğe dönüştürmeyi üstlendik. Geleneği kurma ve sürekliliği gerçekleştirme! Gereken buydu. Ve bu da, uzun erimli bir süreç istiyordu, bu sürece yüreklilikle katılma sonucu gerçekleşebilirdi. Neydi bu olumluluklar? Bir kere sonuçlanmış bir tartışma var. Artık ona dönmek gerekmiyor: Çokseslilik... 12 Eylül öncesinde faşist terörle mücadele ortamında doğup gelişen bir müziğimiz vardı ki, klasikleşmiş bir tanımla söylersek, çocukluk dönemini yaşıyordu. Sanatın, olmazsa olmaz bir bütünlük yasası var: İçerik-biçim birliği... O yıllarda sıcak mücadele ortamında buna pek kafa yorulamamıştı. 80'li yıllarda ise, insanın kimliğini eksik biçimde dışavuran bir müzik ortamında, her şeye karşın materyal genişlemesi, toplumun kulağının değişik müzik seslerine açılması, evrensel kültür araçlarının günlük yaşama doluşması sonucunda, içerik-biçim bütünlüğünü kurma yönünde hazır bir ortam bulduk. Değerlendirilmesi gereken veriler bulduk. Yükseltmek, yaymak istediğimiz duyarlığı yansıtan temaları, bu olanaklarla bir senteze vardırmaya çalıştık. Cezaevi ürünleri, halk müziği ürünleri, insanî kimliği savunan, kitlelere yeniden dinamizm kazandıran bir mücadele içeriğinin yansıtıldığı yeni güfte ve besteleri kaynak aldık, işledik, bir atılım yaptık... Son üç yılda, faşizmin kurumlaşmasına karşı yükselen ilk tepkilerle müziğimizin örtüşmesi, başında sözünü ettiğiniz sıcak il-

Ahmet Kaya ve kopyaları, politik söyleme arabesk duyarlığı yüklediler.

giyi getirdi. Yani toplumsal karşılığını gördük. Elbette resmi karşılığını da (gülüşmeler)... Biz ilk yolu seçtik? Neydi bu ilk yol? Geleceği kendi elleriyle kuracak emekçilerle ve onların dünyası için mi olacağız, yoksa bunun dışında, düzenin içinde (gülüşmeler) mi olacağız. 1980'lerde bile hâlâ Tanzimatlı ve Tanzimatçı (gülüşmeler), edilgen kalarak mı sanatçı olacağız! Kendimizi döneme göre tanzim etmek ve ettirmek (gülüşmeler) istemediğimiz için ilk yolu seçtik!.

—EJDER: Bu ilk yolu gerçekleştirirken, ne bugünkü yerimizi, ne de bugünkü yerimizle değerlendirilmeyi yeterli görüyoruz. Tolstoy'un bir sözü var: Insanın işgal ettiği mevkiye değil, göz diktiği mevkiye bakılmalı. Biz, uzun erimde çizmek istediğimiz eğriye bakılmasını istiyoruz.

—Müziğinizde, başından beri, kendini ilk bakışta ele vermeyen büyük bir iddia var zaten!

—EFKAN: Başlangıçta estetik düzeyimiz, kuramsal yönden, kanımızca pek derin olmamakla birlikte bir şeyleri sezgiyle görüyorduk: Yeni ve uzun erimli bir ses oluşturmak. Müzikal eğitim, duyarlık birikimi, teknik veriler yönünden pek yeterli olmayan gencecik insanlardık.

— Aslında sanatçının en büyük yetisidir sezgi: Bakın, buradan, ürünlerinize geçelim isterseniz. Sezginin anlamı da çıkacak ortaya. Şöyle ki: İlk çalışmalarınızı topladığınız Sıyrılıp Gelen*'le gerek yerel, gerekse evrensel müzik öğelerinin ince bir bileşimini aradığınız, yer yer bunu ustaca başardığınız gözleniyor. Gerçi derin müzik bilgisi olanların bu konuda henüz söyledikleri bir şeye rastlamadık, ama* Broy*'daki arkadaşların gözlemi bu. Ancak* Haziranda Ölmek Zor/Berivan *yapıtınızın en geniş müzikseverler kitlesine yayılmasından sonra bu ilk çalışmanın da farkına varıldı. Buna karşılık,* Türkülerle *çalışmanız aynı kitlenin beklentisini yeterince karşılayamadı. Bunu neye bağlıyorsunuz?*

—EFKAN: Çok önemli bir soru. Aslında üç kaset çalışmamızda da alttan alta, derinden sürüp gelen bir çizgi var. Sanırım o çizgiyi, yüzeye çıkaramadık pek. Şimdi, öncelikle şunu söylemeli: *Sıyrılıp Gelen*'de önemli bir halka yakaladık. O halkaya eklenecek yeni halkaları iyi görebilmekte bütün sorun. Kısmen amatörlükleri de barındıran bir dönemin ürünleriydi *Sıyrılıp Gelen*. Geleceğe ulanan direniş türkülerinin bileşkesi olarak doğdu... Ama bir halka yakaladık. Çok önemli bizim için...

—KEMAL GÜREL: Önce şunu bütün açıklığıyla söylemeli: *Sıyrılıp Gelen*, doğal bir süreç içinde çıktı. Bugünden bakınca bize de şaşırtıcı gelen şeyler var. Bir kere kendimize, yeni hedeflerimize, kendi duyarlığımıza ve elbette halkımızın duyarlığına ve geleneksel müzik değerlerine yabancı kalmayan her türlü ses formunu değerlendirmeye çalıştık. Yalınlıktan uzaklaşmamaya, ama yanı sıra yeni olmaya çalıştık. Bütün seslerde kendiliğinden var olan oylumu gözetiyor, o yalınlığı zedelemekten nerdeyse kaçıyorduk. Hiçbir ses, salt fon olarak katılmıyordu ezgiye.

— Burada bir şeye değinmek istiyorum. Belki geleceksiniz oraya ama, bana kalırsa tam sırası. Munzur Dağı *ve* Mapushane Çeşmesi*'nde, ezginin bir öğesi olmuş, hiç yadırganmayan çan sesleri, ayak sesleri kullanılmış efekt olarak...*

—KEMAL: Sezgiyle yakalanmış öğeler onlar. Bu tür efektleri geniş kullanmaktan da kaçınıyoruz. Her zaman aynı başarı sağlanamayabilir. Geleceğim oraya. Onu diyorduk, en önemlisi şu: o sırada süreci yakalayan, toplumsal duyarlıkla onu yeniden üreterek örtüşen başka müzik çalışmaları, başkalarının çalışmaları olmadı. En azından *Grup Yorum*'a kadarki çalışmalarda görülmeyen bir dinamizm vardı. Genç insanlardık ve farklı kesimlerden getirdiğimiz duyarlığın kesiştiği yer yer çatıştığı bir zemindeydik. Efkan, cezaevindeki anonim güfte ve besteleri de taşıyarak bu çalışmalara katıldı; sessizce süren, kendiliğinden süren bir duyarlığı bize kazandırdı; bu da ötekilerin hiç hesaplamadığı, yaşanan bir şeyleri taşıdığı için farklılığımızı pekiştirdi. Bakın burda, bizim de çalışırken farkına vardığımız bir şey oldu: Geleneksel türkü formu, ürünlerimize yansıyor, nerdeyse yönlendiriyordu. Aslında bu istediğimiz şey kendiliğinden olurken, türkülerde neyin çağdaş, neyin eskimiş olduğunu irdelemeye başladık. Bugünden yarına sarkan halkayı da o zaman yakaladık: Geleneksel türküler temel formumuzdu. Bir koşulla: Ondaki yalınlığı ve kendiliğindenliği bozmaksızın yeni ses biçimleriyle zenginleştirmek. Arılık ve duruluğun, otantik özelliğin, bu yenilenmeyi sindirmesi, yapının olağan, doğal dönüşümünün sağlanmasıydı tek kaygımız... Bunu

Sanatçı, önüne uzun erimli hedefler koyamıyor. Bir ömürlük hedefler bile koyamıyor.

ne kadar başardık? Bakın burada bir güçlük daha var: Konulu müzik yapıyorsunuz. Söz, şiir, temalar yeni; hem sözdeki tema ikinci plana düşmeyecek, hem de müziğin teması ona eşlik edebilen bir estetik bütünlüğe varabilecek. Enstrümantal müzikte hüznü de, direniş temasını da kalıcı çizgilerle verebilmenin yolu daha kolay bulunur. Ama sözü geri plana atmayan müzikte bu çok ciddî bir sorun. Bir şey daha: Halk türkülerinde, söz de, müzik de yüzyılları alan bir anonim süreçte yetkin bir bütünlüğe ulaşıyor. Siz onu yetkin biçimiyle buluyorsunuz. Şimdi birey olarak sanatçının, belirli bir yaratma sürecinde aynı içerik-biçim birliğini kurması pek öyle kolay iş değil. *Sıyrılıp Gelen*'le, kimi aksaklıklar dışında bunu gerçekleştirmiş olmamız, bugünden bakınca bizeşaşırtıcı geliyorsa, bundan. Üstelik ilk kaset!

—EFKAN: *Sıyrılıp Gelen*'deki türkü formu, *Berivan*' da aynı müzikal değerlerin, edinilen konumların bu kez daha çok başka folklorik değerlerle daha güçlendirilmesine, yanı sıra, türkü formunun çokseslilige doğru daha bir bozulmasına, dönüşümün hızlanmasına karşın süregeldi. Yani halkayı bırakmadık, ne ki yeni bir

Türkü temel formumuzdu. Bir koşulla: Ondaki yalınlığı ve kendiliğindenliği bozmaksızın yeni ses biçimleriyle zenginleştirerek.

halka için ivme kazanıp kazanmadığımızı, bir sentezi yakalayıp yakalayamadığımızı konuşmak için henüz erken.

—Burada ayrı bir soru olarak düşündüğüm bir belirleme de yapılmış oldu: Müziğin işlevsel niteliğinin, kendi için sanat olma özelliğine ağır bastığı dönemler olabilir mi? Daha yalın olarak şöyle diyelim: Bugün müzik alıcısı, özellikle Grup Yorum*'un dinleyici kitlesi sözü ezgiden önde tutuyor, denmekte... "Sözdeki mesajla salt şiir düzeyinde buluşamayan alıcı kitlesi, kolaycı bir politikleşmenin de yaygınlaşması nedeniyle, fon olarak kullanılmış bir müzikle yetinebiliyor..." Yoksa burada* Grup Yorum*'un kısa sürede kitlelerle buluşma başarısını....*

—KEMAL: Soruyu anladığımızı sanıyorum. Açık yüreklilikle koymanız da sevindirici. Gerçi yukarda dile getirdiğimiz kaygılar, buna yanıt veriyor. Ama buna, anlayanların diliyleyanıt verelim.Daha doğrusu Teodorakis yanıt versin. Şöyle diyor: Bizim gibi, özgürlük mücadelesinin hâlâ gündemin sıcak maddesi olduğu ülkelerde sözle müzik arasında kopmaz bir birlik gözetmek

Sıyrılıp Gelen'de önemli bir halka yakaladık. O halkaya yenilerini eklemekte bütün sorun.

gerekiyor. Sözün arka planda kalmamasına, dahası önde tutulmasına çaba göstermek zorunlu. Bir kere, var olan şiir, bağlayıcı özellikler taşıyor. Müziği biçimliyor. Şimdi bakın bütün gruplar bunun sıkıntısını yaşıyor. Ya sözün ne dediğini hiç düşündürmeyen bir müzik, ya da sözün tümüyle öne çıktığı ama kendisi güme giden bir müzik. Geriye ne kalıyor: Söz ve müziğin aynı süreçte yaratılması....

—EJDER: Yöntem açısından br şeyin altını çizmek gerekiyor: Amacımız, sözün de müziğin de *Grup Yorum*'u yansıtması. Her anlamda kendi ürünlerimiz olması. Yaklaşımlarımızla, duyarlığımızla örtüştüğü ölçüde başka şiirlere, şarkı sözlerine kapalı olmamakla birlikte, aslında söz ve müziğin aynı süreçte oluşmasına çalışıyoruz. Aralık ayında çıkacak olan *Gün Gelir/Cemo*'da bu örneklere ulaştık... Burada konu dışında bir şey söylemek zorundayım: Çünkü konuşulmayabilir. Ayrıca, doğrusu bu kadar kapsamlı konuşacağımızı düşünemediğim için biraz sonraya başka bir görüşme sözü vermiştim. Böyle geniş bir konuşma dolayısıyla teşekkür de ederek, bizde çok konuşulan, ama yanlış değerlendirilen bir duruma ilişkin görüşümü çarçabuk söylemek istiyorum. Sanatsal üretimin özgüllüğü diyoruz. Bu elbette, öncelikle bireysel bir süreçtir. Ancak sanatçının özgür birey olması, keyfiliği getirmemeli. Bu nedenle kendi içimizdeki diyaloğu, gerektiğinde birbirimizi sarsıcı bir düzeyde sürdürmek, grup bireylerinin özgün arayışlarını, *Grup Yorum*'a özgü, ortak ve sürekli yenilenen konumlara taşımak zorundayız. Bu iç uyuma sağlama çabası, zaman zaman kopmaları da getirdi. Gruptan ayrılanlar oldu. Ama *Grup Yorum* kaldı, sürüyor, evrensel hedeflerine giden çizgileri kalınlaştırmak için kararlılıkla uğraşıyor.

Benzer tarihsel süreçleri yaşayan ülkelerin gruplarını izlemeye çalışıyoruz: Inti Ilimani de bunlardan biri.

Berivan'daki helikopter sesini Pink Floyd'un The Wall'undan almamız... bizimkinin özgünlüğünü yok etmez.

Evrensellik konusuna geçmezden önce, somut bir örnekten söz etmek istiyorum. Broy*'daki değerlendirmelerimiz sırasında bir arkadaşımız,* "Inti Illimani*'nin Latin Amerika'da yaptığını* Grup Yorum *Türkiye'de yapıyor" diyordu. Bir başka arkadaşımız "bunu söylemek için henüz erken. Yerel ve evrensel müzik öğelerinin ustaca kesiştiği motiflerle alabildiğine yavan motifler peş peşe gelebiliyor" diyor. Bu konuda daha önce düşünmüş olmalısınız. Öyleyse siz ne diyeceksiniz?*

—KEMAL: *Grup Yorum*'un ne yapmak istediği üstüne gerçekten ciddi olarak kafa yormuş olmanız bizim için sevindirici. Daha önce bizim dışımızda kimse böyle ayrıntılı değerlendirmeler getirmedi. Kendilerini "otorite" görenler bile kısaca beğendiklerini söylemekle yetindiler. Burada şunu belirtmekte yarar var: Şu ya da bu olmak istemiyoruz. *Grup Yorum* olarak nerdeyiz, ne yapabiliriz? Ne yapmalıyız? Böyle olunca, yapılmış olanlara da bakmak, yerimizi ve hedefimizi ona göre belirlemek gerekiyor. Benzer tarihsel süreçleri yaşayan ülkelerin halk müziğini ve gruplarını izlemeye çalışıyoruz. Inti Illimani de bunlardan biri. Çok ilginç: *Che'ye Ağıt* ya da benzer kimi ağıtlarda bile adamlar coşkulu bir müziğe varmışlar. Yani acıyı coşkuyla yansıtmayı başarıyorlar. Acıyı kabullenmiyor, onu coşkuya dönüştürerek geleceğe ulaşan bir dinamizm yaratıyorlar. Oysa halkların karakterinde, hele bizim halkımızda acıyı kabullenmek, bir yazgı olarak ona boyun eğmek var. Edilgenlik var. Parantez içinde belirteyim: Arabeske yatkın oluşunun temelinde de, yüzyıllardır yaşamda iz süren bu özellik var. Biz bu özelliği aşmaya çalıştık. Özellikle *Berivan*'da buna yoğun bir çaba harcadık. Demin, araya giren başka konular ve sorular nedeniyle, sorunuzun biri boşlukta kalmıştı. Şimdi oraya gelebiliriz: *Berivan*'da, *Sıyrılıp Gelen*'e halkalanan önemli bir şey var: Acı, hüzünlü ezgilerle değil, coşkuyla anlatılıyor. Ayrıca *Berivan,* Doğuda Kürtlere yapılan baskıların müzikle de göğüslenmesi gereğinin bir ürünüydü. Böyle olunca, hüzne yenik düşen bir ezginin, bu anlamda bir işlev yüklenmesinden söz edilemezdi. Kaldı ki, Doğuda, üstelik Kürtçe, acıyı kabullenen binlerce ağıt varken buna bir yenisini çoksesli olarak katmanın estetik boyutu da yok... *Berivan, Munzur Dağı* parçaları, müzik öğelerinin kullanılmasında temel formumuza en yakın olanlar. Daha önce de değindiğimiz efekt kullanılması olayı, müziğin kendi öğesi olarak, özgün bir biçimde yer aldı.

—Berivan*'daki helikopter sesini* Pink Floyd*'un* The Wall*'undan aldınız ama...*

—KEMAL: Bu, bizim kullanımımızdaki özgünlüğü değiştirmez. Helikopter sesi, sonuçta endüstriyel bir ses. Herkes kullanabilir. Kaldı ki, ezgilerin içeriğinde tema farklılığı da var... Kaldığımız yere dönelim: Müzik dışı öğeleri, kendiliğinden sesleri ezgiye birleştirirken, halk müziğinde gizli olarak süregelen bir özelliği açığa çıkarmak, güçlendirmek amacındaydık... Halk müziğinin geleneksel statik özelliklerini, yaşamın yeni konumlarında, karmaşık insan durumlarında aynen kullanmak

Henüz Kürtçesi yaygınlaşmamış ezgilerin Türkçe söylenmesi, en kısa anlatımıyla kültür hırsızlığıdır.

Sosyalizmin bugün geldiği noktada sosyalist insan, yetersizliklerini yeterliliklerıyle aşacak düzeydedir.

elbette bir şey getirmez. Bu karmaşık durumlara yanıt olabilecek bir çokseslilliği, dinamizmi, halk müziğinin durulluğu ve işlenmeye açık öğeleri üstünde geliştirmek istedik.

—EFKAN: Eksiklerimiz yok değil. Aradan bir süre geçtikten sonra, şurda niye bu yok dediğimiz elbette oluyor. Yeni yeni kuramsal birikimler ediniyoruz. Bu arada, toplumsal süreci her anında izleme ve yakalama kaygılarımız, resmî güçlerin de bizi her an izleme ve yakalama kaygıları nedeniyle, (gülüşmeler) sık sık kesintiye uğradı. *Sıyrılıp Gelen*'le başlayan çizgiyi, yetkin bir senteze ulaştırmayı henüz başaramadık. Çıkacak olan kasetimizde, arayışlarımız yeni mevzilere geldi elbette. Ancak *Grup Yorum*'un özgün sesini, söyleme biçimini kurmada nereye geldiğini bizim söylememiz henüz zor. Kaldı ki sanatta arayış ve cüret bittiği anda, tekrara düşülür. Tekrara düşmeyelim derken, kendimizden uzaklaştığımız da olabiliyor. Nitekim *Berivan* kasetinde, bir yandan yaşamla somut olarak bulaşabilme kaygısının ürünlerine yer vererek yaşamın her anına, ayrıntısına, bireyden hareketle toplumsal ortama genişliğine yayılırken, öte yandan bilinen marşları yeniden, olabildiğince zenginleştirerek yorumlamaya yöneldik. Elbette amaç, kendi toplumsal dinamiklerimizin özgün, kendi dili ve müziğiyle yaratılmış marşlarına ulaşmak. Üstelik insanlar bizden altı ayda bir yeni kaset çalışması bekliyor. Bakın bu zorlayıcı bir durum. Bekletmeye hakkınız yok. Öyle düşünülüyor. Belirleyici bir sorun gerçekten. *Türkülerle* kasetinin erken çıkmasında bunun da rolü var. Aslında *Türkülerle* kaseti, bizim için kaynak arayışı çalışmaları niteliğindeydi. Öteden beri vardı. Ama biraz daha demlenmeliydi belki. Şimdi Kemal'in açıkladığı bir konuya tekrar dönerek bu kaynak arayışının altını çizmek istiyorum. *Sıyrılıp Gelen* ve *Berivan* kasetlerindeki müzikal farklılıklar, şiirlerin farklı özellikler taşımasından da geliyor. *Güleycan*'la *Soluk Soluğa*'nın, *Haziranda Ölmek Zor*'un besteleri elbette farklı yaklaşımlardan yola çıkıyor. Ama sorun, bestelerin formlarında değil, düzenlemede çıkıyor. Geleneksel halk müziğimizin söylenen biçimi bu düzenleme sırasında yeni kimliğini bulduğu ölçüde senteze gelinmiş oluyor. Sözle müzik arasında sözgelimi hece ya da sözcük düzeyindeki kimi uyumsuzlukların yol açtığı nüans niteliğindeki teknik yanlışlara düşmemek değil burdaki kaygı. İçeriğe uygun armonizasyona gidebilmek. Ama her parçada özgünlüğü de gerçekleştirebilmek. *Türkülerle* kasedi, işte bu arayış sırasında temel formdan kopmamak üzere kaynağa dönüş anlamını taşıyor. Bu süreci, dinleyicinin de algılamasını istedik. Yer yer akademik kaldı. Ama kaynakla senteze varma çabamızın bilinmesi de gerekli. Öteden beri gelen birikimimizin yeni bir aktiviteyle yorumlanması, halk müziğini vekendimizi anlamak, uygulama içinde yerimizi belirlemek amacındaydık. İlk hareket noktasındaki duyarlılığımızın yoğunlaştığı ürünlerdi. Halk müziğinin geleneksel tekdüzeliği ağırlıktaydı. Kaldı ki bir yan sonucu oldu: Geniş emekçi kesimlerinden yeni dinleyici kitlesine ulaştık.

Burada bir açıklamayı daha gerekli görüyorum: *Munzur Dağı, Berivan, Le Hanım* gibi parçalarda Kürt halkının sanat/kültür değerlerinden motifler yer aldı. Ancak burda amaç, iki kültür arasındaki, Türk ve Kürt halklarının kültürleri arasındaki etkileşimi, ortak kültür değerlerini sergilemekti. Bizce, müziğimizde senteze varmak demek, sınıf anlayışımızda biçimlenmiş bir ulusal/evrensel kültür senteziyse, bu her iki halkın da kültürlerini içerir. Ne ki, bir yandan ayrı tarihsel platformlarda ayrışarak, beri yandan da yazgılarının ortaklığı ölçüsünde etkileşerek gelen bu kültürlerden birinin ötekine karşı sömürücü olmasını istemiyoruz. En basit anlatımıyla, henüz Kürtçesi yaygınlaşmamış ezgilerin Türkçe söylenmesi, bir kültür hırsızlığıdır. Elbette bu, *Venseremos* örneğinde olduğu gibi, bir halkın kendi diliyle yaygınlaşmış şarkıları için de mutlak geçerlilik taşımaz. Yinelersek, Kürtçe ezgilerin özgürcü yaygınlaşma alanı bulamaksızın Türkçe sözlerle kullanılmasını ilke olarak yanlış buluyoruz. Kürt halkının kültür sorunlarının müzikte de anlatımını bulmasından yanayız. Bu konuda her demokrat, dürüst davranmalı, görev yüklenmeli!

—Gelelim yeni kasedinize. Merakla beklenen son çalışmanız için neler söylemek istersin.

—EFKAN: Üstümüzdeki siyasal baskılar nedeniyle, iç ve dış etkenler, gelişme dinamiğimizi elbette etkiledi. Yer yer ivme kazandırdı, yer yer kaybettirdi. Ne var ki, *Gün Gelir/Cemo* adlı son çalışmamızla, arayışlarımızı, bir senteze ulaştırma noktasına geldik. Bu çalışma sırasında kendimizi alabildiğine özgür bıraktık. Deneysel yanı ağır bastı. Deneyci yanımız, geçirdiğimiz süreçte, bu kasette tepe noktasına vardı. Asıl bu çalışmamızla, evrensel düzeyde varmak istediğimiz sentezler için geniş bir alan oluşturduk kendimize. *Gün Gelir/Cemo*'daki ürünler, daha öncekilerle, sonradan gelecek ürünlerin kesiştiği bir zemin oldu bizce. Sık sık dönerek kendimizi yoklayacağımız bir zemin. Yine de yerelle evrenselin sentezi yönünden, bu deneylerden sonra da geçirmemiz gereken yorucu bir dönem olduğunu hissediyoruz. En azından teknik ve kuramsal açıdan. Bu demek ki, eleştirilere de her zaman açığız.

—Söyleşiye politik bir değerlendirmeyle girmiş, dünden bugüne bir çerçeve çizmiştik. Biraz da bugünden söz edelim. Özellikle sosyalist ülkelerde ilginç şeyler oluyor. Olanlar bütün dünyayı etkiliyor, dengeler sarsılıyor. Nerdeyse, dünya yeni bir altüst oluş süreciyle karşı karşıya. Bu konuda bir mesajınız var mı?

—EFKAN: Elbette var. Koyu dersler var, çıkarılması gereken. İnsanın birey ve toplumsal bütün olarak geldiği noktada, sanatçıların "bekle gör" tavrı içinde kalmaları düşünülemez. Değerlendirme ve önerilerimiz var. Kestirmeden söylersek, bugün dünyamızda, yaşanması gereken şeyler yaşanıyor. Şaşırtıcı olan, bunun ivmesi... Sosyalizmin uygulama tarihine bakıldığında, insanın, onun örgütlenmelerinin, toplum ve gelecek adına uygulamaların yeterlilikler kadar yetersizlikleri de taşıdığı görülüyor. Sosyalist insanın, sosyalizmin bugün geldiği noktada, yeterliliklerin yetersizlikleri ve yanlışları aşma düzeyine vardığı açık. Sorun, burjuva basının yansıttığı gibi, yetersizliklerin üstün gelişi olarak görülemez. Varolan subjektif durum, edinilen birikim, uygulama yanlışlarının üstesinden gelecek düzeydedir. Kaldı ki, dersler unutulmaz; tarih, dünya genelinde düşünecek olursak, geri gitmek bir yana, duraklamaz bile. Olumsuz ve olumlu değerlerin çelişkisinde, son sözü olumlu olan söyler. Sosyalist ülkelerde parti ve halk arasındaki açıklık, uzaklaşma, bir çelişki olarak yüze çıkınca, hepimizin tanık olduğu olaylar kaçınılmaz hale geldi. En genel kapsamda söyleyecek olursak, uluslararası ilişkilerde doğru bir çekim alanı yaratabilmek, sosyalist ülkelerin vazgeçilmez misyonudur. Kendi konumumuzdan baktığımızda ise, dünyada olup bitenlerden soyutlanmaksızın sanatçı olarak üstlendiğimiz süreci durmadan dönüştürmek, yaratıcı olmak, yenilenmekle bu misyonu başarabiliriz.

Müziğin Dilinde Söylemek

AKIN OK

İnsan kendini müzik dünyasının içine bıraktığı anda, imgelerin vurguları ile sözlerin getirdiği anlam içinde yeni bir bütünlük sağlar. O imgeler ki, taşırdıkları yürek onlardan en yetkin payı alsın! Hangi söz vardır ki, bir melodi içerisinde yer alır da insan bağlarından boşanmaz; şiirin kendi ritminden çıkarak daha keskin ve kalıcı bir güce erişmesi, işte müzikteki dilin keşfedilmesiyle pekişir. Bu dil öyle bir dildir ki sizi okyanuslardaki dalgaların köpüğüne oradan da ormanın sessizliğindeki huzura götürür.

Peki nedir bu dili yaratan etken? Bu dili de yaratan, şiir dilinin ta kendisidir. Müzikteki anlam yumağını o yaratır ve onunla yolunu çizer. Müzik dilini ilk günden bugüne getiren, şiir dilinin gücüdür, şiir müziğin özüdür. Müzik ise ona kendi biçimini katarak bir şekle girer. Halk müziğindeki ifade ile batı müziğindeki imgeler farklı tonaliteler taşır, işte o melodiyi yaratan o sözün yansıttığı çağrışımlarla bir besteyi ortaya çıkarabilirsiniz. Bestecinin önüne gelen sözler kendisinde imgeyi yarattığı anda yoğunlaşma başlar, o yoğunlaşma ile melodi dili yakalanır, notadaki yerini alır. Bazen sözlerdeki anlamla melodi arasında bir uyum göremeyiz. Sözler bir yanda, melodi bir yandadır. O zaman doğru bir sonuç ortaya çıkmamıştır. Buradaki sorumluluk besteciye aittir. "Sevgiden, umuttan, yarından" konuşan sözleri kalkıp arabesk melodisiyle ifade etmeye çalışırsanız ortaya çok yanlış ürünler sunulmuş olur. Yine halk müziğindeki sözleri onunla örmeye çalışırsanız yanlış müzik felsefesini izlemekten başka hiçbir yarar sağlayamazsınız. Sözlü müzik konu olduğunda, ezginin dilindeki şekli, sözlerin süzgecinden geçirerek anlam bütünlüğünü yakalayabilmek zorunluluğu var.

"Özgün müzik" olarak adlandırılan ya da kendini köyle niteleyerek ortaya çıkan akımdaki öz ve biçim ilişkisi, gerçekte ikisi arasındaki kopukluğu yansıtıyor. Sözün içeriği ve biçimiyle, ezginin içeriği ve biçimi arasında, çoğu kez birbirine karşıtlık gözleniyor. Söz ve müzik, birbirini nerdeyse dışlıyor. Nitekim, bu topluluklardan da arabesk motiflerini ve melodilerini görmek mümkün. Toplumsal içerikli söylem, kendini yanlış bir müzik dili ile ortaya koyuyor. Aslında burada kurulamayan denge, müzik dilinin sözle iç içe girdiği bütünlükte saklı.

İlkönce müzik dili bize neyi anlatır? Ya da onunla neyi aktarmak istiyoruz? Bu soruları önümüze koymak gerekiyor. Dinlediğimiz müziğin içindeki iletiye bazen kendimizi katarız, bu birliktelik öyle bir duygu anı yaşatır ki, çizemeyeceğimiz mutluluk tablosunu karşımızda buluruz. Bu mutluluğa erişmek de kolaycacık çıkan bir sonuç değildir. Çünkü bu imgelerin kaynağında yatan ve onu ortaya çıkaran sözlerdeki anlam yumağını vurgulamakta eksik kalmadığımızdan, müzik dilini yakalamışızdır. Bu dili zenginleştiren ve ona güzel ifadeleri sunan şiirsel özdür. (Bu, ayrı bir yazı konusu olmakla birlikte, enstrümantal müzik için de geçerlidir. Onun da bir içeriği, ezginin kendi şiiri vardır.)

Bir şairin kendisini anlamadan onun şiirini de işleyemeyiz. Yazılan her sözcükte o insanın kendisi yatıyordur. Bestecinin ruh hali onunla beraber olmak zorunluluğunu içinde taşır. Bu yüzdendir ki, müzik dilini yakalamak, kolay erişilecek bir nokta değildir. Onun da beklediği nitelikler vardır. Ona ulaşmak istiyorsanız, şiir dünyasınınenginliklerine açılmanız gerekecek. Buna erişmekle insanın duygusal yoğunluğunu ve gerçeğini her yönüyle tadabilir ve müzik diliyle sizin melodinizde yer almasını sağlayabilirsiniz.

İşte o zaman gökyüzüne bakıp bulduğunuz arkadaşın şen şarkılarına uzanırsınız.

cemo

"Türkülerden korkuyorlar"

Grup Yorum'un tutukluluğuna devam...

'Cezaevi şarkıcıları' içerde...

Biz GRUP YORUM'uz ve konserlerimize devam ediyoruz

GRUP YORUM'un dışarıdaki üyeleri olarak konserlerimiz

Grup Yorum üyelerine bekâret kontrolü

Grup Yorum'a

Grup Yorum'un göz

İşkence

Grup Yorum, 16 gündür cezaevinde...

Hapishane şarkıcıları

Grup Yorum'a polis yorumu: Hazır suçlu

"Yeni Grup Yorum" yasak deldi...

Grup Yorum için konser

Grup Yorum için kampanya

SALTUK
Plak ve Kasetçilik
513 73 69

Grup YORUM

Sinemamız Arayışlarının Ereğini Belirlemiş Durumdadır

Broy'da sürekli müzik ve sinema yazılarının yer alması, başlangıçtan beri vazgeçemediğim bir tutku. Derginin sürekli okurları anımsayacaktır, kimi sayılarda, geniş ilgi gören çalışmalar yer aldı; ancak derginin sinemayla ilişkisini bir türlü sürekliliğe dönüştüremedik. *Broy*'un Nisan'86 sayısında "şiir, güncelliğin sesli büyüyen imgeleri için sinemayla utangaç buluşmalarını açık bir sevdaya, kalıcı bir dostluğa dönüştürmeli artık." diye yazmışım. Veysel Çolak da "imge, hem sinemada, hem şiirde, bilinçli olarak yan yana getirilen iki durumun ilişkisinden ortaya çıkar" demiş ve ikisi arasındaki etkileşim zorunluğunu ele alan kuramsal bir yazı dizisine başlamıştı (umarım, notlarını düzene sokarak, başladığı işin arkasını getirecektir)... Elbette öteden beri konuyla içerden ve en yakından ilgili iki adam daha vardı: Ülkü Tamer, Onat Kutlar; şiire ve sinemaya aynı yakınlıkta tutkun olan başka iki sanatçı tanımadım! Ne ki, konuşmalarımız hep konuşulduğu yerde kaldı, bir türlü yazıya dönüşmedi. Onat Kutlar'ı az sıkıştırmadım: 60'lı, 70'li yıllarda *Papirüs*'lerde, *Yeni Sinema*'larda yazdıklarıyla, verimli ve gözüpek eleştirileriyle ilk gençliğimizin sinema bilincinin pekişmesinde az etkisi olmamıştı; şimdi de yine hiç değilse gençler için yazmalıydı. Özellikle Türk sinemasının nerden gelip nereye gittiği, köprülerin altından hangi sular geçerse geçsin, aynı radikal yaklaşımlarla değerlendirilmeliydi. Ama Onat Kutlar, ısrarlarıma her defasında, "Seyyit, inan ki şu ara tek satır olmaz. Bağışla! Daha sonra..." diyordu. O "daha sonralarda" üstüne üstüne giderek "benimki önemli değil, sinema tarihi bağışlamaz" diye takılıyordum. Onat Kutlar, tok sesiyle basıyor kahkahayı: "Seyyit, tarih de görüyor ki, şimdi olmaz." O "daha sonralarda" daha da üstüne giderek "sen anlat ben yazayım" demeye başladım. Onat yine kahkahasıyla ahizeyi çınlatıyor, "biraz daha sonra" diye ekliyordu. Geçenlerde peşini bırakmamaya, kendi kendime söz verdim; üstelik o da, *Sinema Bir Şenliktir*'i yayınlarken "Türk Sineması üzerine yazılarını, yeni yazacaklarıyla birlikte ayrı bir kitapta toplayacağına" söz vermemiş miydi okurlarına. "Ben geliyorum" dedim ve soluğu Konsept'te aldım. Kafamda tasarladığım söyleşilere *Onat Kutlar'la Sinema Saatleri* adını koydum. Gerçi Onat Kutlar, yirmi dört saat sinemayla iç içe. Ama bu söyleşiyi kurgulayan ve okura sunacak olan bendim. Öyleyse, gerek kendi açımdan, gerekse okur açısından, söyleşilerimize bu adı vermemde bir yanlışlık yoktu. Odasına girince hemen bunları anlattım. Gülüşünden keyiflendiği belliydi. Ama telefonlar, soluk aldırmayan iş ilişkileri... Arkası kesilecek gibi değil. Hemen yazmaya koyuldum...

Türk sineması dünya çapında başarılar kazanıyor. Neleri nasıl düşünüyorsun, neleri notluyoruz bakalım...

Her şeyden önce, aşağı yukarı 1960'tan günümüze, otuz yıla yaklaşan bir süredir, hemen her an sinemanın içinde olduğumu belirterek söze girelim. Gerçekten de, sinema yazarı, sinematek yöneticisi, senarist, yapımcı, festival yöneticisi olarak, yıllardır içinde oldum sinemanın. Bu durumda, hak verilmelidir ki, sinemayı birbiriyle elbette çelişmeyen, ama her zaman da örtüşmeyen iki açıdan değerlendirdim. Öyleyse, bu görevlerin gerektirdiği bakış açısıyla, kişisel bakış açımı, öteden beri olduğu gibi, birbirinden ayırmak zorunda kalışımı öncelikle açıklamalıyım. Aklıma senin öğitimci-öğretmen yanın geldi: Şöyle bir örnek, sanırım, demek istediğimi açıklar; çok iyi olmazsa bile, biraz açıklar. Bir yazar ve şair olarak, doğru, etkili türkçe senin için en önemli öğe olmalı. Öyle mi? Ama sınıftaki bir öğrencinin öbürlerine oranla iyi yazılmış kompozisyonunu gene de takdir ettin ve ona en iyi notları verdin. O öğrencinin kafandaki mükemmel yazar olduğunuysa hiçbir zaman düşünmedin. Artı, kafandaki perfeksiyon kaygısı nedeniyle de öğrenciyi yanlış ve eksiklerinden ötürü ne azarladın, ne de başarısızlıkla suçladın... Şimdi bu yaklaşım farklılığın tutarsızlık anlamına gelemeyeceği çok açık. Kendi durumuma gelince: Sinemada kişisel olarak sanatsal etkinlik gösterirken, çok köktenci düşünceler taşıyabilir, değerlendirmeler yapabilirim. Ama öte yandan, yaptığım görevler nedeniyle de, değerlendirmelerim daha bir hoşgörülü, pratik sonuçlar getirecek bir gerçekçiliğe, somut verilere, somut durumlara, olguların elverişlilik düzeyine dayalı olmalıdır.

Peki, denecek, sinema üstüne değerlendirme ilkelerin? Şunu öncelikle vurgulamalıyım: Sinema da tıpkı şiir ya da genel anlamda edebiyat gibi, görüş açısı yalınlığına, doruklardan geçerek ulaşır. Nasıl edebiyatta şu kent ya da ülke için iyidir gibi "idare edici" düşünceler geçerli olamazsa, bu, sinemada da böyle. Öykü yazarken diyalog kurduğum ya da boğuştuğum yazarlar Anton Çehov, William Faulkner, Katherine Mansfield ya da Sait Faik'ti. Sinemayı düşünürken de açıkçası Chaplin'i, Welles'i, Bunuel'i, Passolini'yi, Kuro-

sawa'yı düşünüyorum. Şimdi olaya böyle evrensel ustalar düzeyinde bakınca, ki öyle bakmak zorundayız, sinemamızın bu çapta bir adam yetiştirdiğini henüz söyleyemiyorum. Elbette bu bir kusur da değil. Hem büyük sanatçılar, biz istiyoruz diye ortaya çıkmaz. Biz istediğimiz için çıkmayışının nedenini de, mutlaka ekonomik ya da kültürel azgelişmişlik, teknik ya da parasal yetersizlik gibi beylik gerekçelerle açıklayamayız... Bir Dreyer var, Danimarkalı. Şimdi dünya sinema sanatına Dreyer gibi büyük bir usta armağan etmiş olan, üstelik her bakımdan gelişmiş bir ülke durumundaki Danimarka'da, bu işin kültürü ve birikimi de var ama, ikinci bir büyük sanatçısı yok, yetişmedi, göremiyoruz. Ama bir İtalyan sinemasına bakınca saymaya yetişemiyorsunuz. Visconti'den Tavianiler'e, Antonioni'den Bertolucci'ye kadar son kırk yılda bir düzine büyük yönetmen geliyor aklınıza. Bütün bu sanatçıları çıkarmış İtalya...

Ülkemize bakınca, şiirde Nâzım Hikmet'in, öyküde Sait Faik'in, romanda Yaşar Kemal'in hem yerel, hem evrensel büyüklüklerini, ülkenin azgelişmişliğine rağmen görüyor ve benimsiyoruz. Zaten bilinen bir doğruya, dünyaya ve kendimize şöyle sıkı baktığımızda da varıyoruz ki, sanatsal büyüklüğün ilerilik gerilikle mutlak bağlı bir sonuç olduğunu söylemek zor. Dahası yanlış!

Toparlayacak olursak, şu çıkıyor: Sinema sanatımızın henüz bir Nâzım'ı yoktur. Ama bu, ilerde de olmayacağı anlamına gelmez. Şimdiki yönetmenlerimizden birinin ya da birkaçının ilerde bu noktaya varmayacağı anlamına da kesinlikle gelmez.

Galiba oldukça genel bir soruyla başladık. İyi de oldu. Bir çerçeve çiziliyor böylece. Ama burada, ya Yılmaz Güney? demekten kendimi alamıyorum.

Ya Yılmaz Güney? Nâzım'ın şiirde sağladığı evrensel başarıya, Yılmaz Güney sinemada ulaştı mı? Aslında birazdan, bu bütünlük akışı içinde Güney'in sinemasına ana çizgileriyle bir uğrayacağız. Ama Yılmaz Güney'e bu konuşma dizisi içinde, ilerde geniş bir paragraf açalım... Onu diyorduk: Elbette, hep biliyoruz ki, tüm yeryüzünde olduğu gibi, ülkemizde de belli düzeyin üstünde filmler üreten sanatçılarımız yok değil! Gene biliyoruz ki, bu sanatçıların dışındaki çok sa-

Yılmaz Güney, Amerikan sinema diliyle İtalyan yeni gerçekçiliğinin anlatımını kendi özel üslubuyla kotardı.

Sinema alanındaki görevlerin gerektirdiği bakış açısıyla, kişisel bakış açımı ayırmak zorundayım.

yıda sinemacı da, ticari kaygıları ağır basan, geniş kitlelerin beğenisiyle karşılaşan filmler yapıyorlar. Bu da bir gerçektir. Ayrıca şunu da belirteyim, böyle bir sinemanın yapılmasına da ilkece karşı değilim.

Şimdi istersen, yukardaki kişisel düşüncelerimi saklı tutarak, ama daha hoşgörülü bir yaklaşımla, sinemamızın yerel ve evrensel konumu, başarıları üstüne sorunu yanıtlayayım: 1970'te hem kuramsal, hem de endüstriyel anlamda azgelişmişlik çemberinden kurtulmakta zorluk çeken sinemamızda, Yılmaz Güney'in *Umut* filmiyle açtığı yoldan alana giren bir dizi yönetmenimiz, saygın bir sinema için çabalarını bugün de sürdürüyor. Zeki Ökten'den Ömer Kavur'a, Yavuz Özkan'dan Erden Kıral'a, Şerif Gören'den Ali Özgentürk'e kadar sayıları onu geçen yönetmenimizin yaptıkları filmlerle hem ülkemizde, hem de dünyada olumlu yankıları da aşikâr. Sinemamız artık, otuz yıl öncesinin nerdeyse anonim özellikler taşıyan dilinin sınırlarını zorluyor. Bunu yaparken, elbette ulusal sınırları da zorlamış, uluslararasına açılmış oluyor. Yani gelişme dinamiğini yakalamış durumdayız. Gerçekten de yabancı ülkelerde elde edilen başarılar, kimilerinin ileri sürdüğü gibi, adı sanı duyulmamış şenliklerde eş dost katkısıyla elde edilmiş başarılar değildir. Cannes, Venedik, Berlin, San Sebastian, Valencia, Nantes, Manheim gibi her biri ayrı ayrı değer taşıyan şenliklerde kazanılan ödüller, yüz ağartıcı sonuçlardır. Yanı sıra, yukarda saydığım yönetmenlerden hiç değilse bir bölümünün, yineleyelim, sürekli yeni dil arayışları içinde olması, zaten başarının en önemli öğesi. Yılmaz Güney'den beriye, sinemacılarımız bu sorunu ciddiye alıyor artık. Güney'in Amerikan sinema diliyle İtalyan yeni gerçekçiliğinin anlatımını kendi özel üslubuyla kotararak oluşturduğu sinema dili, daha sonraki yıllarda birçok genç yönetmenimizce de benimsendi çünkü. Bu kez, 1970-80 arasında yapılan birçok filmimizin, önceki yıllardan çok farklı bir platformda, ama ortak dil özellikleri taşıyışı bu açıdan yargılanmamalı. Bir arayış ortamında, kesişmeler, örtüşmeler olacaktır. Ama bir kimliğin belirlenmesi ve kazanılmasından sonra, gerçekten yeni konumlar, özgün, ustalaşmış çizgiler daha açık ortaya çıkacaktır. Bugün, başta Ömer Kavur olmak üzere, az sayıda yönetmenimizin daha farklı bir dil oluşturma çabalarını önemli ve anlamlı buluyor, il-

Basınımızın ve başta Atilla Dorsay olmak üzere, kimi sinema eleştirmenlerimizin inanılmaz aymazlıkları beni şaşırtıyor.

giyle izliyorum. Özcümle şunu söyleyebilirim: Sinemamız arayışlarının ereğini belirlemiş durumdadır, en azından.

İyi ama sevgili Onat Kutlar, bunların hep yazılması gerekmiyor muydu? Yani şimdi bu bir çırpıda söyediklerin ertelenmese de yazıya dökülseydi?..

Haklısın, oldukça uzun bir süreden beri sinema üstüne yazmıyorum. Yazmam gerekiyorsa, gerekçeleri var elbette; ama yazmayışımın da var. Son yazdıklarım, arkadaşım Vecdi Sayar'ın editörlüğünü yaptığı *Video-Sinema* dergisinde birkaç sayı çıkan Vajda incelemesi ve Güney'in ölümü üstüne yazımdı... Türk sineması konusunda, özellikle Türk sineması konusunda 1960'lı yıllarda radikal eleştiri ve polemikler yayınladım. Bugün ne yazık ki, genç sinema yazarlarımız arasında bile gözüpek bir eleştiri anlayışına rastlamıyorum. Sözgelimi bu durum bile yazınam için yeterli bir gerekçe. Şimdi bir yandan bu eski yazıları bir araya getirmek, öbür yandan da günümüzün sinema ortamına ciddi bir yaklaşım ve bakış açısıyla eğilmek, bu durumda, benim için de hem bir görev, hem de zevkli bir uğraş olacak. Önümüzdeki kısa sürede böyle bir kitabın yayınlanabileceğini umuyorum. Bu söyleşiler de kitaba çerçeve oluşturabilir. Dünya sineması üstüne yazılarımı, beş yıl önce, yayın yönetmeni olduğun De Yayınevi'nde yayınladığın sırada, Türk sinemasını konu alanları kitaba almamıştık. Ayrı bir kitap düşünmüştük. Çünkü 70'ler ve sonrası için de bir değerlendirme yapmak gerekiyordu. Üstelik o zaman da vurguladığın gibi, bu ikinci kitabın yayınlanması, Yılmaz Güney'le ilgili yazılarımın da kitaba girmesiyle olanaklıydı. Hatırlayacaksın, sıkıyönetim tarafından, hakkında her türlü yayının yasaklandığı ve ölümünden sonra yazdığım, demin de sözünü ettiğim bir yazı nedeniyle kovuşturmaya uğradığım bir sırada, sinemamızın son dönemi üstüne Güney'e gönderme yapmadan yazı yazmak da, bir Türk sineması kitabı çıkarmak da benim için onur kırıcıydı. Umarım, yazmayış ve sürekli erteleyiş gerekçemde haksız sayılmam. Bugün böyle birdeğerlendirmeye ve sonuçta bir kitaba yönelmeme, senin hep yakındığın o "daha sonra"ların artık sonunun gelmesine elveren bir ortam var. Ve bu fırsatı bulabildiğim için sevinçliyim. Üzüldüğüm nokta ise, bugün yirmi yaşına gelmiş olan gençlerin büyük bir bölümünün, Türk sinemasının bu en değerli yönetmeninden, Yılmaz Güney'den hiçbir film görememiş oluşları. Bu nedenle, yazacaklarımızın da yer yer boşlukta kalabileceğinden kaygılıyım, ama inanıyorum ki, baskılar ve yasaklar geçici, sanat yapıtları kalıcıdır. Güney'in filmlerini sinemalarda izleyebileceğimiz günlerin uzak olmaması yönünde elimizden geleni yapmalıyız. Ki, salt Yılmaz Güney üstüne değil, Türk sineması üstüne söyleyeceklerimiz de genç kuşak izleyiciler için somut, elle tutulur sonuçlar sağlayabilsin...

*Buraya kadar söylediklerinden şu çıkıyor: Türk sinemasına yurtdışında gösterilen ilginin, kazanılan başarılar, ödüller ve bunların sonucu olan saygınlığın, Batı'nın egzotizm arayışından kaynaklandığını söyleyemeyiz pek. Sen bir zamanlar "Batı'ya **film değil kilim** gönderiyoruz" demiştin. Çok tuttu bu espri! Sinema literatürüne yerleşti. Ama şimdi...*

Başlarken söylemiştim: Düşüncelerimi iki ayrı platformda sergilemek gereği duyuyorum. Tıpkı bunun gibi, Türk sinemasının başarılarını da iki ayrı açıdan göz önüne almak zorundayız. Uluslararası alanda filmlerimizi sinematografik değerleriyle ele alan bir izleyici kitlesi hiç kuşkusuz her zaman var. Sinema adamlarının, sinema yazarlarının bakışı da genellikle bu doğrultuda. Ama öte yandan, yabancı izleyicilerin bir kesimi de, filmlerimizi bir film gibi değil, benim, o ve artık oldukça yaygınlaşan deyimimle, kilim gibi izleme eğiliminde. Herhangi bir filmimizi bir sanat yapıtı olarak değil, sosyolojik, etnografik ya da antropolojik bir nesne gibi görme eğilimi oldukça yaygın. Elbette böyle bir yaklaşımı, sanat yapıtının bu bakış açısıyla değerlendirilmesini kesinlikle reddediyorum. Sinemacılarımızın egzotik filmler yaparak Batı'nın ilgisini çekme yoluna başvurduklarına aslında hiçbir zaman inanmadım. Ancak, senin de bir şair olarak çok iyi bildiğin gibi, bazan sanatçı "ne yapılmaması" gerektiği konusuna, en azından, "ne yapılması gerektiği"ne gösterdiği dikkati göstermek zorundadır. Bazı sözcüklere ya da sözcük gruplarına, şair, yanlış değerlendirmelere kapı kapamak amacıyla, başvurmamaya özen gösterir. Sinemacılarımızın da egzotizm tuzağına düşmemek için özel bir özen göstermek zorunda olduklarına inanıyorum. Filmin tematik ve teknik bütünlüğü içinde işlevi olmayan görüntülerin, folklorik güzelliği, sosyolojik değeri ne olursa olsun, sanat yapıtında yeri yoktur. O zaman belgesel film çekilmelidir... Şu an bir olayı hatırladım: Çok beğendiğim *Almanya 40 Metrekare* filmiyle ilgili. Tevfik Başer, birçok kez ısrarla vurguladığı gibi, bu filminde sosyolojik bir olguyu değil, tikel bir olayı ele aldığını söylüyor. İnsanî bir dramı işliyor. Filminden, Almanya'daki Türklerin kadın erkek ilişkileri konusunda genel sonuçlar çıkarılmasına karşı. Nitekim ben de, Grenoble kentinde şiddetle karşı çıktım. William Wyler'ın *Korkunç Koleksiyoncu* filminde benzer

Türk Sinemasında Yeni Konumlar

BURÇAK EVREN

Yetmiş küsur yıllık bir geçmişe sahip sinemamızda *'80* sonrası filmler, yönetmenler, akımlar -ya da daha geniş anlamda, ayrıksı olma çabasından kaynaklanan yenilikçi hareketler- önemli bir yer tutar. Sinemamızda ilk kez bu dönemde tabu sayılan kimi konulara el atılmış ve yine bu dönemde sinema dışı kaynaklar kullanılarak, neredeyse bağımsız yapımcılık olanaklarıyla, genç yönetmenler ortaya çıkmıştır. *'80* öncesine dek, anca birkaç uluslararası başarısı olan sinemamız, yine bu dönemde Batıya daha da açılarak bir Türk sinemasının varlığından ve gelişiminden söz edilmesini sağlamıştır.

Sinemamızda *80*'li yılların hiç kuşku yok ki en önemli olayı, genç yönetmenler kuşağının ortaya çıkışıdır. Gerçi bu çıkışın ilk belirtileri '78- 79'da olmuş; ama *'80*'li yılların başında neredeyse bir akıma dönüşecek yoğunluğa ulaşmıştır.

Elbette oldukça durağan, gelenekçi ve ticimsel amaçlı sinemamızda böylesine bir çıkış birdenbire olmamıştır. Bu çıkışa çeşitli olaylar, yönetmenler ve filmler öncülük etmişlerdir.

Yılmaz Güney'in 1970'te çektiği *Umut*, sinemamız için adeta bir bitişin sonu, bir yeniliğin de başlangıcı oldu. "... bütün elverişsiz koşullar ve umutsuz görünen bir ortam içinde ticari sinemanın zorladığı kalıplara başkaldıran, hiçbir taviz vermeden ülke

gerçeklerine bir noktasından eğilen, sorumla bir sanatçının kaygılarını taşıyan" bu yapıt, yalnızca sanatçı olarak 'çirkin kral'ın değil, onun da ötesinde, sinemamızda kimi tavırların değişimini -ya da değişme zorunluluğunu da- beraberinde getirmiştir. Güney'in sinemamıza getirdiği bu ilk ve etkileyici atılım, bu yeni soluk, daha sonra, çoğu "kendi yanında yetişmiş" gençlerin ilk yönetmenlik heyecanını ve birikimini oluşturmuştur.

Gerçi sinemamızda *'78/79* çıkışını bir başına Yılmaz Güney'in *Umut*'una dayandırmak da mümkün değildir. Örneğin bu cesaretli ve ayrıksı çıkışlara Süreyya Duru'nun *Kara Çarşaflı Gelin* ile *Bedrana*'sını; Lütfi Akad'ın *Gelin, Düğün* ve *Diyet*'ten oluşan üçlemesini; Ertem Eğilmez'in bir ekol yaratacak denli geliştirdiği, çok oyunculu, değişik gag'lı güldürülerini de ekleyebiliriz. Ne ki *Umut*,bu değişimin,yerinde bir söyleyişle, sinemamızdaki yenilenme süreci ve sürekliliğinin işaret fişeğidir.

Türk sinemasında genç kuşağın, *Umut*'un yapılmasından yedi ya da sekiz yıl sonra toplu halde piyasaya girmesini, hiç kuşku yok ki, gecikmiş/geciktirilmiş bir zamanlamadan çok, sinemamızın o yıllardaki ekonomik işleyişindeki bir zafiyete bağlamak gerek. Sinema içindeki sermayenin yetersiz ve güdük olması, ticimsel amaçlı gişe filmlerine ayrıksı ve yenilikçi filmlere oranla daha bir öncelik tanınması, TV'nin ağırlığını iyiye iyiye hissettirmesi hep sinema dışı sermaye arama yollarının kapısını açmış ve bu farklı sermaye de, değişik yönetmenlerin kullanması yönündeolanaklar getirmiştir. O güne dek yalnızca birkaç kaç kısa film yapan kişiler, Yeşilçam'ın içinde pratik yapmalarına karşın, bu kez, Yeşilçam'ın dışına çıkma eğiliminin bir bakıma öncüleri olmuşlardır. Erden Kıral: *Kanal* (1978), *Bereketli Topraklar Üzerinde* (1979), *Hakkâride Bir Mevsim* (1982); Ali Özgentürk: *Hazal* (1980), *At* (1982); Yavuz Özkan: *Maden* (1978), *Demiryol* (1979); Sinan Çetin: *Bir Günün Hikâyesi* (1980), *Çirkinlerde Sever* (1982), *Çiçek Abbas* (1982); Korhan Yurtsever: *Fıratın Cinleri* (1978) bu dönemin (1978-82) akla gelen ilk yönetmenleri arasında yer almışlardır. Bunlara, Yeşilçam'ın içinde olmalarına ve birçok film üretmelerine karşılık, bu yenilenmeye bir ucundan katılan Zeki Ökten'i *(Sürü, Düşman, Faize Hücum)* ve Şerif Gören'i de *(Yol)* bu yönetmenlerin temsil ettiği kuşak arasında rahatlıkla sayabiliriz.

Genç yönetmenler, çoğunlukla kırsal kesimin sorunlarını toplumsal/siyasal bir bakış açısından irdeleme gibi bir ortak tema/eğilim taşımalarına karşın genellikle ikinci ve sonraki filmlerinde yöneliş,yerini bir başka yeni temaya bırakmakta gecikmemiştir. Yeşilçam'daki her ayrıksı film ve yeniliğe karşı olanlar ise, gençlerin dışarıda kazandığı başarıyı küçümseme gayreti ile egzotik güzelliklerden dem vurup, -birçok yazımızda eleştirdiğimiz gibi- "kilim ile film" arasındaki garipsi benzetmelere girişmişler; o dönemlerde sinemamızdaki değişim ve bu değişimden yana olmayanlar arasında bir dizi kısır çatışmayı ısrarla sürdürmekten yarar ummuşlardır.

---

bir tema işlendiği halde, Fransız izleyicisinin, oradan Amerikalı insan için hiç de genel sonuçlar çıkarmadığını, ama Türk filmi söz konusu olunca niçin böyle sonuçlara gelindiğini anayamadığını ve bu tür bir yaklaşımı kesinlikle reddettiğimi açık açık söyledim. Şimdi bu olay, genelde var olan bir bakış açısını çok açık sergiliyor. Nitekim filmi izleyen çok sayıda Türk ve yabancı izleyicinin filmi eleştirmek ya da övmek amacıyla, benzer genellemelere hep başvurdukları düşünülürse, Tevfik Başer için ciddi bir tuzağın oluştuğunu görmemek mümkün değil. Yapıtın estetik boyutu, eninde sonunda belirleyici olacak, son sözü söyleyecektir elbette. Ama biz, onlarda hazır olan bir arayışa, önyargılara açık kapı bırakırsak, filmlerimizin estetik boyutuna yönelik ölçütler uygulamaksızın, yabancı izleyici onda aradığını bulduğu ölçüde yapıtı başarılı sayacaktır. O zaman, silah verilmemeli... Ödüllerde, bu tür önyargıların payı olmuyor değil. Ama bu payın ciddî olduğunu sanmıyorum, genellemeye gidilemez. Kazanılan ödüllerin biricik gerekçesi bu olamaz. Ne ki bu gerekçeyi de giderecek, sağlam yapıtlar ortaya koymalıyız. Benim "film değil kilim" sözüm, çok genelleşti-

Kilim ile film arasındaki garip benzetmeler değişimin önünde kısır çatışmalara yol açtı.

'78 kuşağının sinemamıza getirdiği en büyük yenilik, elbette değişim/değiştirme eğilimi ve isteğidir. Bu eğilim; sinemamıza yalnızca sinema dışı kimi küçük ama etkili sermayeyi kanalize etmemiş, beraberinde yönetmeni, senarist ve oyuncu kadrosunu da getirmiştir. Genç yönetmenlerin bir kesimi bildik starlarla değişik temaları anlatmaya yönelirken, bir diğer kesimi de yeni sanatçılar ya da diğer alanların (örneğin tiyatro) oyuncularını denemeyi uygun bulmuştur.

Genç yönetmenlerin Yeşilçam'a yerleşmeleri, dışarıda ve içerde farklı bir izleyici kitlesi, artı, kimi ödüller de kazanmaları, giderek Yeşilçam'ın değişmez olan kimi kesimlerini de harekete geçirmekte gecikmemiştir. Örneğin yılların ustası Atıf Yılmaz, bu değişime genç yönetmenler doğrultusunda ayak uydururken, kendi değişim zincirlemesini de gerçekleştirerek bir bakıma sinemamızda oldukça farklı filmlerin yönetmeni olma durumuna gelmiştir. Yarı fantastik/düşsel çalışmaları ile kadın ağırlıklı filmleri, bu yönetmenin, piyasa istekleriyle değişim isteğini bir noktada buluşturduğu, kendine özgü, ayrıksı filmler olmuştur.

'80 sonrasında yalnızca tema/konular değil, onlara paralel olarak, anlatım biçimleri de değişime uğramıştır. Yeni, farklı anlatımların denendiği *'80*'li yıllar, bu anlatımı gerçekleştirecek teknik kadroların eğitilmesini de gündeme getirmiştir.

Sinemamıza bireyin girmesi, özellikle erkek odaklı sinemamızda kadının ön plana geçerek tüm tabuların yıkılışı, -biraz da değişen koşullar gereği- altüst edilişi, yine *'80*'li yılların bizlere armağan ettiği değişimler zincirlemesinin bir önemli halkasıdır.

'80'li yıllarda sinemamıza giren yönetmen ve oyuncuların sayısı da gerek nitelik ve gerekse niceliksel açısından hiç de küçümsenmeyecek bir düzeyde olmuştur. Bu dönemde ilk filmlerini çeken yönetmenlerin sayısı, neredeyse "Sinemacılar kuşağı"ndakine yakın bir orandadır. Sinema salonlarının erozyona uğradığı, kimi ticimsel amaçlı akımların seyirciyi kaçırdığı ve sinemamızın belki de tarihinin en büyük krizlerini art arda yaşadığı bir zaman diliminde, tüm bu yeniliklerin gerçekleşebilmesi ise, işin bir diğer ilginç yanını oluşturmaktadır.

Sinemadaki tüm bu değişiklikleri ancak sinema dışındaki toplumsal nedenlerle çözmek olasıdır. TV-videonun gündelik yaşamımızın bir parçası olması, kır-kent ilişkisinin sıklaşarak çağdaş yaşam biçiminin genişleme ve etkileme olanağına kavuşması, kırı ile kenti ile insanımızın temelde değilse bile, günlük yaşamdan hissedilir bir değişikliğe doğru atım atması ve giderek bu doğrultuda sinemadan beklentilerinin çoğalması neredeyse bu değişimi zorlamış, bir yazgıya dönüştürmüştür.

Türk Sinemasında Yeni Konumlar adını taşıyan bu kitabımda, bu oluşumu adım adım, dahası kare kare izleme kaygısının birer ürünü olan, ve daha önce çeşitli yayın organlarında çıkan yazılardan "bazıları" yer alıyor. *'80* sonrasını seçmemiz ise, bu yeni konumları, başlangıç yıllarından günümüze dek olumlu olumsuz yanlarıylasergilemeisteğinin bir sonucu. Öte yandan, değişimi gerçekleştiren genç yönetmenlerin yanı sıra, bu değişime ayak uyduran eskilerle, yine, kendi bildiğini ve çoğunlukla eski kalıpları kullanan kimi "genç" yönetmenler de kitapta yer almıştır. Bir bakıma bu seçme yazılar; değişmeden yana olanları, değişime direnenleri ve değişmek isteyip de üstesinden gelemeyenleri belirli bir kronolojik sıralama yapmaksızın yansıtmak istemektedir. Bu nedenle, bir zamanlar değişimin öncüsü olup da sonradan piyasanın koşullarına boyun eğenlerin kimi filmleri de ayıklama yapılmadan, bu çelişkiyi sergileme amacıyla kitaba kondu.

Onat Kutlar: ***Yabancı izleyicilerin bir kesimi, filmlerimizi kilim gibi izleme eğiliminde.***

rildi, bütün bu sürece yaygınlaştırıldı. Ama gerçek, bu değil!

Konuşmanın seyri, kendiliğinden, bir tespihin tanelerinin sırasıyla çekilmesine benzer bir akış kazandı. Ancak anlattıkların, önce bir aylık derginin okurlarıyla yüz yüze geleceğine göre, sinema sanatçılarımıza ve tek tek filmlere ilişkin sorularımı bir sonraki görüşmemize erteleyelim diyorum. (Tam bu sırada, bir sürpriz olarak, Onat Kutlar'ın çalışma odasında, Filiz Akın da bitiyor. Sıcak bir hal hatır edişten sonra, bir süre, TV dizisi *(Geçmiş Bahar Mimozaları*'ndan konuşuluyor: Tepkilerden, kutlamalardan, başarı ve kusurlardan. Filiz Akın, yıllar önceki filmlerinde yansıttığı alışılmış tiplerin çok dışında, kişi olarak da kendine yabancı bir tipi canlandırmasından ötürü eski izleyicilerinin düş kırıklığına uğrayışı ve kendine sitemde bulunuşlarından yakınıyor. Üçlü söyleşi bu minval üzre uzayıp gidecekken, "ama" diyor Filiz Akın, "ben sizin çalışmanızı kesintiye uğratmış oluyorum. Lütfen sürdürün." Ve ben, bugünkü son soruma geçiyorum.) *Sevgili*

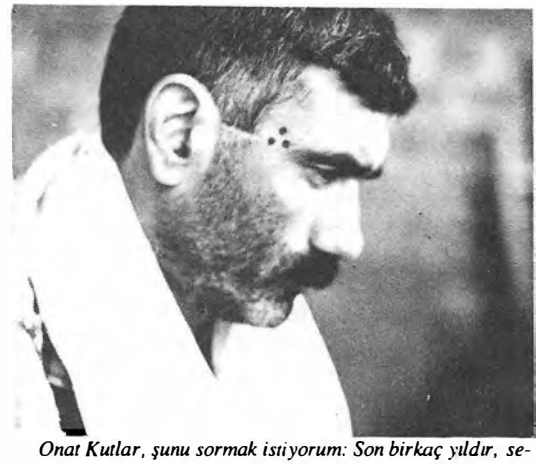

Onat Kutlar, şunu sormak istiyorum: Son birkaç yıldır, seyirci yeniden sinemaya dönerken, sinema sayısınınsa tam tersine azalmakta oluşunu gözlüyoruz. Ayrıca Amerikan filmlerinin birinci vizyondan Türkiye'de gösterilmeye başlandığına tanık oluyoruz. Geçtiğimiz günlerin basında ve sinema adamları arasında en çok konuşulan sinema konusu bu. Tartışmanın içinde siz de varsınız. Okurlarımıza da bu konudaki görüşlerinizi açıklarsanız, konuşmamızın

DEM YAYINLARI

NAZLI ILICAK
Bitmeyen Hasret
10.000.- TL.

NAZLI ILICAK
Menderes'i Zehirlediler
10.000.- TL.

TURHAN DİLLİGİL
İmralı'da Üç Mezar
10.000.- TL.

YÜKSEL ÇAKMUR
Sürgün Günleri
7.500.- TL.

TURHAN DİLLİGİL
Hepiniz Suçlusunuz
7.500.- TL.

İSTEME ADRESİ: Dem Basım-Yayım A.Ş., Nuruosmaniye Cad. Nafiz Paşa Hanı, 20/3, Cağaloğlu/İST.
Tek isteklerde, sipariş tutarı kadar posta pulu gönderebilirsiniz.

ilk bölümünü, güncel bir sorunun değerlendirmesiyle sona erdirmiş oluruz... Güzel de olur!

Her şeyden önce, bütün dünyada yaşanan bir olgunun, belki biraz daha ağır bir hastalık halinde ülkemiz sinemasının da başından geçtiğini görmek zorundayız. TV ve videonun sinemayla rekabetinden söz ediyorum: TV ve video, bütün dünyada sinema izleyicisini azaltmış, çok sayıda salonun kapanmasına yol açmıştır. Türkiye'de olay, biraz "vur deyince öldür" biçiminde yaşandı. Ancak gene dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de ilk oburluk ve çılgınlık salgını atlatılınca, izleyici, dengeli bir biçimde sinemaya da gitmeye başladı. Ülkemizde özellikle sinema salonlarının da bulunduğu bina sahiplerinin spekülatif kazançlar peşinde koşmaları, yerel yönetimlerin ve devletin ilgisizliği, bu krizin ağır yaşanmasının bir başka nedenidir. Sinema izleyicisinin dönüşünden söz ettik. Gerçekten son iki üç yıldan beri sinema izleyicisinin salonlara dönmeye başladığı gözleniyor. Olay, bazı dar görüşlü sinema yazarlarının sandığı gibi, Amerikan film şirketlerinin ülkemize girişiyle ilgili değildir. Yani izleyicinin sinemaya dönüşünün asıl çekim merkezi Amerikan filmleri değildir. Burada Amerikan şirketlerinin ülkemize gelişleri konusuna kısaca değinmek istiyorum: Basınımızın ve başta Atilla Dorsay olmak üzere, kimi sinema eleştirmenlerimizin inanılmaz aymazlıkları beni şaşırtıyor. Bugün bütün Avrupa ülkelerinin bilinçli bir biçimde savaştıkları Amerikan sinema tekellerini ülkemize geldikleri için alkışlamalarını, bunu neden yaptıklarını anlama olanağı yok. Bu konunun tarihsel ayrıntılarına daha sonra ayrı bir paragraf açarız. Şimdi kısaca şunu söylemekle yetineceğim: Amerikan sinema tekellerine kapılarımızı açtığınız gün, ulusal sinema sanatımızın idam hükmüne de imzalamış olursunuz!

Bu konunun, sanat yapıtlarının serbestçe gösterilmesi konusuyla hiçbir ilgisi yoktur. Kendininkinden başka bir herhangi üretime yaşam hakkı tanımayan tekelci anlayışı, yeryüzünün en liberal ülkesi ABD bile yasaklar koyarak sınırlarken, bizim sinema basınımızın bu konuda önlem önerileri getirmek bir yana, sessiz kalması, hele hele bu olguyu alkışlaması trajikomik bir durumdur. Korkarım ki, bu "çok saf" yazarlarımız, gerçeği anladıklarında iş işten geçmiş, yerli sinemamızın nitelikli yapıtları bile gösterim olanağı bulamaz duruma gelmiş olacaktır. Aynı zamanda iyi birer sinema izleyicisi olduğuna inandığım *Broy* okurlarına, bu vesileyle, yanlışa düşenleri uyarma görevini de hatırlatmak istiyorum. Çizilmek istenen aldatıcı pembe tabloların arkasındaki acı resmi herkes görmeli, sinema yazarlarına Türk sineması önündeki tarihsel sorumluluklarını hatırlatmalıdırlar. *25.11.1989/Konsept*

GELECEK SAYIDA

YILMAZ GÜNEY SİNEMASINDA GÖZDEN KAÇAN YÖNELİMLER

Faşizme Sarkıntılık

MÜŞTAK ERENUS

Bir gün yine piyanonun çevresinde müzik dersinde idik. Hoca hanım bize yine balilla'ları meşkettiriyordu: "O fascisti nella storia consacrati siete gia." Haşa min huzur, "faşistler siz tarihten kutsallaşarak geliyorsunuz", diyerekten bizi bağırtmaya çalışıyordu. Sınıfta en büyüğümüz Şeref'le aramızda epey yaş farkı vardı. Sonra Fenerbahçeli futbolcu da oldu. Şeref karının pedallara ulaşırken fazla açılan kart bacaklarının siyah piyanonun cilasına yansıyan sarkık güzelliğini görünce dayanamadı, bi avaza "ah anam"ı bastırdı. Marş altüst olmuştu. Bizlerin curcunası içinde büsbütün namusu tutan sayın öğretmenimiz şiddetle piyanonun kapağını vurarak doğru müdüre gitti. Topumuzdan şikâyetçi idi. Faşizme sarkıntılık etmiştik. Müdür anlayamadığımız dil ve biçimde upuzun bir nutuk çekti bize. O gün balillalara ara verdik.

Edebi hayata atılışım İtalyan İlkokulu'nda oldu. Ve de şöyle oldu: *Bizim Mecmua* diye bir çocuk dergisi çıkıyordu. O günkü bu *Bizim Mecmua*'yı hatırlamak için kimin yaşı uygunsa beri gelsin. Ben bu dergiyi ciddi olarak izliyordum. Hele "Faka Basmaz Zihni" diye bir kahramanım da vardı; sürdürüp gidiyordu olmayacak maceralarını. Bir akşam Nuriye Nene'm bir adamın başına gelenleri anlattı masalında. Köyden biri bir yere gidiyormuş. Yol uzamış, geç olmuş. Gecelemek için çıkmış bir armut ağacına. Armudun da mevsimi imiş bugünkü gibi. Gökte ay da varmış. Derken kocaman bir ayı da armut peşinde aynı ağaca tırmanmış. Ve sanki bir başka dal yokmuş gibi de, gelmiş doğrudan bizimkinin dalına konmuş. Mehtaplı bir gecenin ortasında adamın halini ben değil siz düşünün. Derken efendim ayı uygun bir armudu seçmiş ve dalından kopardığı bu nesneyi daha iyi görebilmek için de aya doğru tutarken, hikâye bu ya, kıllı kocaman patasını adamın burnuna uzatmış. Bizim gariban ne yapacak tabii, kocaman bir avazla "istemem" diye bağırınca, ayıcağızın yüreciği kopmuş ve pat diye ağaçtan yere ölü düşmüş. O akşam bu heyecanlı macera beni çok etkiledi. Gece yatakta da düşünür oldum. Sabah kalktım, bu serüveni öyküye döküp bir hikâyeci olaraktan *Bizim Mecmua*'ya göndermeye karar verdim ve öyle de yaptım. Öyküye öğle tatilinde okulda başladım, akşam evde bitirdim. Ve ertesi gün de adım ve adresimle fiyakalı bir zarf içinde dergiye postaladım.

Artık her hafta dergide hikâyemi bekliyordum. Bir iki üç derken günlerden bir gün sınıfımızın kapısı açıldı, derste idik, postacı geldi. Usul böyle idi, postacılar doğrudan sınıfa girerler ve getirdiklerini selamsız sabahsız öğretmene verirlerdi. Bir dergi uzattı gitti. Hoca şöyle bir göz attı gelene, Mufaam dedi. Okulda Müfehham Müştak adım soyulup soğana çevrilmiş, Mufaam olmuştu. Hemen fırladım yerimden, dergiyi aldım. Evet heyecanla açtım tabii. Sayfaları çevirdim, döndüm bi daha çevirdim. Öyküm yoktu, basılmamıştı. Durdum, buna bir mana vermek gerekiyordu. Neye dergi göndermişlerdi öyle ise. Bir iki gün geçti, çözdüm. Öykümü daha ciddi sayılara bırakmışlar ve beni de dergiye bağlamışlardı.. Her şeye rağmen adına dergi yollanan bir öğrenci olarak okulda bir süre şöyle gezinir oldum. Evet, edebi hayata atılışım işte böyle oldu. Ve tabii dört beş hafta sonra da dergi kesildi.

Okulda Balilla marşlarının meşkini pek uzatmadılar. Faşizm çamurunun insan kanına yönelik o utanmaz şartlanması zaten okulumuzda yoktu. 1925-26'lı günler. Bu bela onlara da yeni gelmişti. Şimdi düşünebiliyorum. Ancak ve henüz kendileri debelenir haldeydiler. Bize artan bir şeyleri yoktu, yine Akdeniz'in İtalyanı idiler: Yalnız Mussolini cenapları duvarda Kral III. Emanuel'in yanındaki yerinde yine aynen arzı endam ediyordu. Bu arada hatırladığım tek şey, Türkçe hocamız Muslihiddin Adil idi. Mert, güzel insan. Sınıfta çocukların birine evden beyaz bir balıkçı kazağı örmüşlerdi. Yakasında, hangi akla hizmet ettilerse, İtalyan bayrağı özentisi, yeşil beyaz kırmızıları vardı. Türkçe dersinde idik. Güzel Muslihiddin Hocam kazağı gördü. Durdu bi şöyle, çocuğa baktı. Biz sustuk. Tamam dedi, takmışsın boynuna halkayı. Çocuğun adı İsmail olsun, suskun, utanmış, bakıyordu. İsmail bi daha giymedi o erken Habeşli kazağı. Eskişehirden taşıyıp getirdiği Kuvayı Milliye bu idi işte.

Köşkümüzün sekizinci odasının kapalı olduğunu söylemiştim. Ama tavan arasının yılların giz'ini taşıyan o küçücük kırık kapısı kilitsizdi. Yani tavan arası açıktı ve içinde yok yoktu. Bildiğimiz kanepe koltuk tencere tava gibi ev eşyasından ayrı, sarı sırmalı, yıldızlı zabit elbiseleri, tiftik kalpaklar, çizmeler, kılıçlarını yitirmiş kemerler, kılıflı kılıfsız mataralar.. terk edilmiş bir savaş alanı gibi. Korkardım, hem de girip uzun süre çıkmazdım. Bir seferimde deri kaplı orta boy bir sandığın küçük asma kilidini denedim. Açılıverdi O yarı karanlıkta ürkerek kapağını kaldırdım. Geçmişin birine sarılmış küflü kokuları içinde onların da benden korktuğu çeşitli kadın giysileri, dantel işlemeler, ipek örtüler ve sandığın bir köşesinde de bir mektup tomarı buldum. Kocaman bir zarfın içine toplanmışlardı. Zarfların üstünde Birinci Dünya Savaşı yıllarının günlerini taşıyan cephe mektuplarının damgaları, pulları vardı. Pulları sevdim. Beş altısını zarflarından kopardım. Göstermelik aldım okula götürdüm. Bir rastlantı, müdürümüz gördü pulları. Çok ilgilendi. Pul kolleksiyonu yapıyormuş. Bu fırsat mıydı benim için. Sınıfları rahat geçer miydim. Bir süre zarfların pullarını yoldum ve sevinen müdürüme götürdüm verdim. İtalyan İlkokulu'nda hiç sınıfta kalmayışımı, rütbesini ve gazi mi, şehit mi olduğunu bilmediğim zabit Celal Bey'e mi borçluydum. Hayır.

MÜŞTAK ERENUS
Sermaye Destanı
DESENLER:
Turhan Selçuk

Gerçek Sanat Yayınları

«Türkiye'nin en etkili dergisi»

"Diğer Türk basınının dokunmaktan korktuğu konuları ele alıyor, Türkiye'nin tabularına özgürce karşı çıkıyor."
Guardian, 25.5.1988

"Siyasal açıdan etkili."
Helsinki Gözlem Komitesi Raporu, 1989

"Spiegel ile karşılaştırılabilir"
La Liberte, 26.10.1988

"Tabularla hesaplaşmaya başladı."
International Herald Tribune, 25-26.2.1989

"Tabulara karşı cesur"
Politiken, 10.3.1989

"Rejime muhalefetin öncüsü"
Wochenzeitung, 2.10.1987

"Saygın dergi, Spiegel ile karşılaştırılabilir"
Tages Anzeiger, 26.10.1988

"En etkili muhaliflerden ve öncü düşünür"
Berner Zeitung, 26.10.1988

"Türkiye'nin en etkili dergisi"
Middle East International, 17.2.1989

"Türkiye'nin Spiegel'i"
Kuzey Almanya Televizyonu, 12.11.1988

"Türkiye'nin en iyi ve en cesur haber dergisi"
Süddeutsche Zeitung, 5.7.1989

"Siyasal çatışmada anahtar konumdaki gazeteciliğin örneği"
Avusturya Radyosu, 30.1.1989

ARA Yayıncılık BROY aboneleriyle Dayanışıyor

SALTUK Plak, BROY abonelerine kaset armağan ediyor

Dergimizin bu ve sonraki sayılarında, her ay bir yayınevini temel çizgileriyle okurlarımıza tanıtmak amacındayız. Bu ayki konuğumuz, Ara Yayıncılık. Nisan 1988'de kurulan Ara Yayıncılık'ın yayın yönetmeni Vedat Çorlu.

Vedat Çorlu, yayınevinin çizgisi konusunda şunları söylüyor:

"Amacımız öncelikle sağlam bir klasik felsefe dizisi oluşturmak. Nitekim yayıncılığa Platon'un kitaplarıyla başladık. Ancak günümüz felsefesinin sorunlarını tartışmadıkça, klasik felsefe bilgisinin bir anlamı yok. Bu nedenle Tom Battomore'un çıkacak *Frankfurt Okulu*/Eleştirel Kuram kitabı ve yayın listemizde yer alan kitaplar da gösteriyor ki, günümüz felsefesine ilişkin yayınlara da yer veriyoruz.

"Bununla birlikte, anlatı türünden eserlere de yer verdik, veriyoruz. Amacımız her türe açık bir yayınevi yelpazesi oluşturmak. Nitekim Alain Robbe-Grillet'nin yeni roman türündeki *Kıskançlık*, Nermi Uygur'un *Çağdaş Ortamda Teknik* gibi kitaplarının yanı sıra *Kadın Duvaryazıları* gibi yayınlar da programımızda yer alabiliyor.

"Bir noktayı özellikle belirtmek istiyorum. Bugün kitabevleri, kitapta nitelikten önce satış şansı arıyorlar. Bu da pek çok yayınımızın vitrinlere konmasını engelliyor. Böyle olunca, kültürel işlevi olan kitapları sırtlayacak türden yayınlara da yer vererek vitrinde bulunmaya çalışıyoruz."

Ara Yayıncılık yönetmeni, bu bilgilerin yanı sıra, Broy Şiir Dergisi'ne Aralık '89 içinde abone olan okurlara, listede yer alan kitaplardan okurların seçeceği toplam 11.000 liralık yayını armağan edecekler. Aboneler, Posta çeki: Muammer Akça, 191647 hesabına yıllık abone tutarı 36.000 TL. olarak yatırılan bedelin dekontunu Broy Dergisi'ne göndererek, seçtikleri kitapları isteyebileceklerdir. Okurlar, bu tutarın üstünde istekte bulundukları takdirde, fark bedelini %20 indirimli olarak, aynı hesaba gönderebileceklerdir.

Aralık '89 içinde abone olan okurlara, ayrıca *Grup Yorum*'un *Gün Gelir/Cemo* kasedinin de armağan edileceğini belirtirken, gerek *Ara Yayıncılık*'a, gerekse *Saltuk Plakçılık*'a, Broy abonelerine gösterdikleri bu dayanışmadan ötürü teşekkürü borç biliyoruz. *BROY*

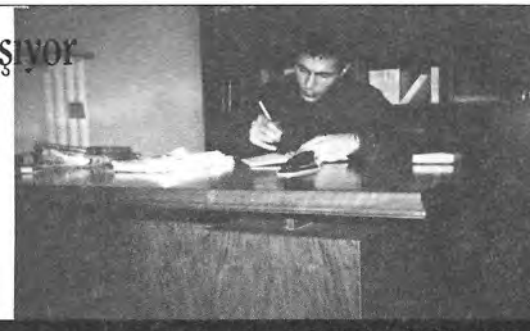

ARA YAYINCILIK

YASALAR / Platon / 8000 TL
PARMENİDES / Platon / 5000 TL
YÖNTEME HAYIR / Paul K. Feyerabend / 9000 TL
YENİÇAĞ BİLİMİNİN DOĞUŞU / Alexandre Koyré / 6500 TL
ORTAÇAĞDA FELSEFE / Betül Çotuksöken - Saffet Babür / 12500 TL
MANTIK TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ / Teo Grünberg - Adnan Onart / 6000/TL
PSİKANALİZ SÖZLÜĞÜ / Charles Rycroft / 7500 TL
CİNSEL YASAKLAR VE NORMALDIŞI DAVRANIŞLAR / S. Freud / 7500 TL
SOSYAL PSİKOLOJİ / Sears-Freedman-Carlsmith
TERSİ VE YÜZÜ / Albert Camus / 5000 TL
CALİGULA / Albert Camus / 5000 TL
MOLLOY / Samuel Beckett / 6000 TL
MALONE ÖLÜYOR / Samuel Beckett / 5000 TL
DALGALAR / Virginia Woolf / 6600 TL
BİR MAYIS GÜNÜ / William Faulkner
SIĞINAK HİKAYELERİ / Feyyaz Kayacan / 4000 TL
SENİ İÇİME GÖMDÜM / Andrew Jolly / 4400 TL
TÜYSÜZ / Woody Allen / 6000 TL
KISKANÇLIK / Alain Robbe-Grillet / 5500 TL
UYKUSUZLUK / Henry Miller / 4500 TL
BUNALIMDAN YAŞAMA KÜLTÜRÜ / Nermi Uygur / 13500 TL
GÜNEŞLE / Nermi Uygur / 9000 TL
YAŞAMA FELSEFESİ / Nermi Uygur / 6600 TL
DİLİN GÜCÜ / Nermi Uygur / 4400 TL
ÇAĞDAŞ ORTAMDA TEKNİK / Nermi Uygur / 6000 TL

YAZIŞMA ADRESİ: Ankara Cad. Konak Han, No: 43-15 Cağaloğlu İST.
Telefon: 527 87 30

Gezi Notları

Moskova..Tiflis.. Glasnost

HAYATİ ASILYAZICI

Tarihsel özü, benzersiz bir sezişle kavramanın elbette bir yolu yordamı vardır. İnsan, köklü kültür anlayışı ve estetik değerleri yüksek sanat etkinlikleri önünde kendini daha yüzeysel bulabilir.

MİŞA TUMANİŞVİLİ

1967 ve 1968'lerde birçok oyununu izlediğim ünlü tiyatro adamı MişaTumanişvili'yi Rustaveli Tiyatro Akademisi'nde öğrencileriyle çalışırken buldum. Yirmi yıl önceki dinginliğiyle gençlere taş çıkartırcasına çalışıyordu stüdyoda. Rustaveli Tiyatro Akademisi'nin önde gelen öğretim üyelerinden biri. Gençlerin yetişmesine büyük çaba gösteriyor. Eğitimci ve tiyatro adamı olarak, özellikle sahneye koyuculuk dalında, sınıflarda yaptığı çalışmalarda gösterdiği başarı, bugünkü Gürcü Tiyatrosu'nun oluşmasında önemli bir etkendir.

Tumanişvili, Tiflis'teki Gençlik Tiyatrosu'nun Başkanı, Genel Sanat Yönetmeni'dir. Gürcü Sinema Stüdyosu'na bağlı olan Tiyatro Stüdyosu'nu yönetiyor. Bu görevlerinden ötürü, Rustaveli Tiyatrosu'ndan ayrılmak zorunda kalmış. Ancak, Rustaveli Tiyatro Akademisi'ndeki öğretim üyeliğini profesör olarak sürdürüyor.

Geçtiğimiz yaz, İspanya'da sergiledikleri oyunlarla büyük ilgi derlemişler. Mollere'in *Don Juan* adlı yapıtının yeni yorumuyla gitmişler. Gürcüler, deneme tiyatrosuna çok önem veriyorlar. Ne ki, nereye giderlerse gitsinler, ikinci bir oyunları kesinlikle Gürcü oyunu oluyor. Tumanişvili yönetiminde İspanya'nın Madrit ve Bilbao'daki şenliklere Gürcü folklorik yaşamdan derledikleri çok değişik bir oyunu, *Bu Fâni Dünya Böyle* adlı müzikli, şarkılı, ilginç bir çalışmayı götürmüşler.

Tumanişvili ile konuştuğum sırada yeni bir programı duruyordu önünde. Kolombiya ve Venezüella'ya gitme hazırlıkları yapılıyordu. İspanya'daki uluslararası tiyatro festivalinde gördükleri ilgiden ötürü, ikinci yıl için yeniden çağrı almışlar. İçnde bulunduğumuz mart ve önümüzdeki nisan aylarında İspanya seferinde olacaklar.

Tumanişvili'nin yönettiği Gençlik Tiyatrosu, profesyonel sinema sanatçılarından oluşuyor.

"Rustaveli Tiyatro Akademisi'nde yetiştirdiğim yönetmen ve oyuncularım bu tiyatroda oynarlar" diyor Tumanişvili. Ve sürdürüyor konuşmasını: "Bu tiyatroda dört yılda bir grup sanatçıyı, beş yılda da bir yönetmen yetiştiriyorum. Doğaldır, en iyilerini yeniden deneyime eğitiyorum. On yıllıktır bu stüdyo. Küçük bir salonu var, iki yüz kişilik. 43 yıllık hocayım. Çok öğrencim var kuşkusuz. Diğer öğrencilerim, değişik tiyatrolarda ve sinema stüdyolarında çalışıyorlar. Gençlere çok önem veririm. Geleceğin tiyatrosunu gençler yaşatır. Bugün Rustaveli Tiyatrosu'nun Genel Sanat Yönetmeni Robert Sturua'yı da Rustaveli Tiyatrosu'na getiren benim. Yeteneklileri bulup çıkarmak, bizim gibi hocalara düşer. Temur Cheidze de genç bir sanatçı ve bugün Marcanaşvili Tiyatrosu'nda Genel Sanat Yönetmenliği yapıyor. Sizinle, yirmi yıl önce Rustaveli Tiyatrosu'nun çağrılısı olarak geldiğinizde görüşmüştük. On yıl önce bu tiyatrodan ayrıldım, bu stüdyoya geldim. Kırk sekiz yıldır aynı dalda çalışıyorum. Tiyatro benim yaşam biçimim. Gürcü Sinema Stüdyosu Başkanı Rezo Cheidze ve *Pişmanlık* filminin yönetmeni Tengiz Abuladze ile sınıf arkadaşıydık. 1968'lerde Anouilh'in *Antigone*'sini izlemiştiniz. Hani şu Halk Sanatçımız, Lenin Ödüllü büyük aktörümüz Zahariadze'nin oynadığı *Antigone*.

"Severek sahnelediğim oyunların içinde Shakespeare'in yapıtlarından *Bir Yaz Gecesi Rüyası, Kral Lear, Jül Sezar, Çehov'un Vişne Bahçesi,* Gürcü yazar David Keldayışvili'nin yapıtından oyunlaştırdığım bir sahne çalışması, İspanyol papaz Pleçer'in bir oyunu, Çek yazarı Gegov'un oyunlarını ve Jean Giredeau'nun *Amphitrion*'unu sayabilirim. Şimdi sizin gelme nedeniniz olan Ilya Çavçavadze'nin Gandegili *Ruh Yalnızlığı* adlı şiirsel oyunu. Dinsel bir içeriği var. Bu son üç oyun üzerinde çalışıyorum. Diğer yönetmen arkadaşlarım da başka oyunlar üzerinde çalışıyorlar. Euripedes'in *Lyssistrata*'sını hazırlıyor bir diğer arkadaşım. Bütün bu oyunları benim yönettiğim Stüdyo'da yapıyoruz.

"En iyi öğrencilerimden biri Zaza Siharulidze, Batum'daki tiyatroda çalışıyor. Biz de böyle başlamıştık 1948-49'larda. Yirmi yılda, başarılarımız ve başarısızlıklarımız oldu. Benimle birlikte başlayanlar, yaptıklarıyla yetindiler. Ben yetinmedim, yeniden başladım gençlerle çalışmaya ve bu gördüğün stüdyo doğdu. Yaşamla tiyatro arasındaki ilişkileri yakaladık. Bu somut yaklaşımları değerlendirmek gerekiyor. Ayağını yere basan bir tiyatro yarattığımıza inanıyorum. Zaten Gürcü tiyatrosunu yakından tanıyorsunuz. Bu ayrımı görmeniz güç değil. Yaşam modelim salt sahneye koymak değil. Zaman bizi hırpaladı, yeni şeyler arayarak kendimizi yeniledik. Deneysel arayışlar, bizleri soluklandırdı. Yeni anlayışla işe sarıldık. Brecht'in yorumundan yararlandık. Kendi yorumumuzu katarak, yeni sentezlere ulaştık. Yorumumuzda dekor, olayın geçtiği yerdi. Şimdi olayın anlamı ve yorumun bizzat yapıldığı yer mekândır. Sahnelenen oyunu genel çerçevesinde karmaşık ama bir bütünlük içerisinde gerçekleştiriyoruz Dekoru ışık, ses, mü-

ahmet ada

KALBİM

MOSKOVA...
TİFLİS...
VE GLASNOST...

Bir kalkışmaydı aşk yaşanmış olan
Uykuda bile portakal sayıklayan
Bir çocuğun düşlerine karışırdı
Keşke hep sürseydi anlatılan

Uçuşan sarı saçlarındaydı aşk
Kalbime bir sonbahar hüznü bırakan
Akıp gitti bir çocuk saflığıyla
Akşamın alacasına karışarak

Kalbim, bırakıp gidince aşk
Uykusuz umutsuz bir başına
Bir kuş uçar güneye, gül işle günlerine
Çünkü yazdır geçen ıslık çala çala
Bir çırpıda leylak kokuları bırakan

Ne kaldı şunun şurasında anlatılmayan
Ah kalbim, tepeden tırnağa çiçek açmış
Bir ağaç gibiydin kış parkında
Denize baktın, yolculuğa çıktın vapurla
Çiçeklerini denize döktü aşkın senin

Ah kalbim, dağlarda kar sesiydin
Kırık aşklarımı savurup duran

Keşke hep sürseydi yaşanan
Çarpa çarpa büyüseydi aşk
Yıkasaydık saçlarımızı denizde
Çünkü yazdı karanfil kokuşlu yaz
Adresimse Akdeniz anılarda kalan

zik, giysi ve atmosferi de katarak yapmayı planladık. Böylece, modern gerçekçilik çeşitli sanatsal anlatım yollarından yararlanma olduğuna göre, biz de böyle yaklaşıyoruz tiyatro olayına.

"Bu modelle, daha doğrusu bu yöntemle oynayan sanatçıya düşünme, algılama ve oynama, yorum yapma özgürlüğü tanıyarak sözünü ettiğim bir yöntem geliştirdik. Bu yöntemle oyunumuz, daha çok önem kazandı. Çalışmamızda tiyatrodan çıkan seyirci değiştiğini anlamalıdır."

OTAR PARULAVA'NIN ATELYESİNDE .

Yirmi yıl sonra gidiyorsunuz, atalarınızın ülkesine. Yılların eskitemediği dostlukların daha bir anlam kazandığına tanık oluyorsunuz, dostluklar da şarap gibidir, eskidikçe değerleniyor. Tiflis, nostaljik bir kent kavramını sürekli olarak insana duyumsatıyor. Eski uygarlığı ve kültürü özümseyen bu denli güzel bir kentin tarihsel konumu da çok değişik. Halkın günlük yaşama katılımı öylesine yoğun ki, bir gazetede küçük bir demeciniz çıksa ya da TV'de, radyoda adınız geçse, yıllardır görmediğiniz eski dostlarınızı bir sabah ya da bir akşam otel lobisinde bulursunuz.

Gördüğüm kentlerdeki dostlarımı ararım. Tiflis, böyle bir özlemin odaklaştığı bir kenttir benim için. Gürcistan kökenli oldunuz mu, arayışlar ve ilgi daha da boyutlanır. Dostluklarla akrabalıklar arasında bir çizgi çekilmiş gibi, ilgi çemberiyle kuşatılıyorsunuz. Yitirdikleriniz, acı bir özlemin nostaljik görünümünde çağrıştırır sizi.

Gürcistan, çağdaş, siyasal, toplumsal ve estetik düşüncenin sentezini yaşatıyor kişiye. Bilmiyorum, böyle duyumsuyorum Tiflis'i. Nostaljinin de ütopyacı bir ögesi olduğunu düşünmeden alıkoyamıyorum kendimi. Tarihsel özü, benzersiz bir sezişle kavramanın elbetteki bir yolu, yordamı vardır. İnsan, köklü kültür anlayışı ve estetik değerleri yüksek sanat etkinliklerinde kendini daha yüzeysel bulabilir. Ne ki, toplumsal bilinçte yer alan değişimlerin bağımsız bir evresi gibi Tiflis'te yaşam...

Otar Parulava, ünlü bir heykel sanatçısı. Bu sanat dalı için gerekli tüm özelliklere sahip; gözlemleme, estetik yaklaşım ve yaratının bilincini taşır. Her insan figürünün canlı çizimini, retorik bir yorum ve anlatı içinde veren gerçekten bir heykel ustası. Aynı dili konuşuyoruz. Çevirmensiz anlaşıyoruz, özel bir öğle yemeği buluşmasında. Parulava, evini atelyesinden ayırmış: Atelye ev gibi; iki işlevi bir arada. Sanatçının yaşamını, atelyede sürdürmesi kadar güzel ne olabilir? Ünlü sanatçılara atelye veriyor devlet. Bu atelyede yaşamını da sürdürebiliyor. Parulava'nın evine gitmeden önce Tiflis Filarmoni'nin müdürü Dorian Kitia ve müzikolog Yevgeni Maçavaryani, otelden alıyorlar beni, buluşma saatinde. Parulava'nın atelyesine gidiyoruz. Kapıda eşi Donara ve kızı İya ile Otar karşılıyor bizi. Dorian Kitia ile Otar Parulava, yirmi yıllık arkadaşım. Son derece iyi anlaşan üç arkadaşız. Yirmi yıl önce Dorian Kitia, Rustaveli Tiyatrosu'nun müdürüydü, şimdi Gürcistan'ın müzik yaşamına yön veren bir kuruluşun başında. Hem müziği, hem tiyatroyu çok iyi bilen bir yönetici. Yevgeni Maçavaryani, müzikolog ve Gürcistan Halk Sanatçısı. Müzik yorumlarıyla radyo ve TV'de çok tanınan bir kişi. Aramıza ünlü besteci Aleksander Basilaya da katıldı. O da Gürcistan Halk Sanatçısı: İverya (Doğu Gürcistan) Müzik topluluğunun yönetmeni. Konserlerine bilet bulmak olası değil. Film ve tiyatro müziğiyle de ünlü. Elli ülkeye gitmiş bir topluluk İveria, konserler vermiş. Folk müziği yapıyor. Basilaya'nın müzikle anlattığı Gürcü halk ozanı Vaja Pşavela üstüne yaptığı filmi videodan izledik. Olağanüstü güzel bir müzikle anlatmış ünlü halk ozanını.

Otar Parulava'nın heykel çalışmaları çok başarılı. Yılların deneyimli sanatçısı, ünlü kişilerin heykellerini, çağın tarihsel rengini katarak değerlendiriyor. Yakın dostumuz, ünlü Gürcü yazarı Nodar Dumbadze'nin maskını görüyorum atelyede. Tüm yirmi yıl bir film gibi gelip geçiyor usumdan.

Fakir Baykurt, Tahsin Saraç, Aziz Çalışlar, Osman Mercan bir gün önce birlikte Nodar Dumbadze'nin mezarını görmeye gitmiştik. Tiflis'in en güzel çocuk parkındaydı mezarı. Anıtı da oraya konmuştu. Çocukları çok severdi Dumbadze. Ölünce Paneton'a değil sevdiği çocuk parkına gömmüşlerdi. Ne ya-

fergun özelli

TÜNEL

sözlerimi çırılçıplak bıraktığım yerlerdeyim
bedenim korkunç yorgun yüreğim öylesine buruk
anlamsız kalıyor ürkek ve tükenmiş merhabalar
saçlarım uçuşuyor utanarak biraz daha beyaz
enkazım kolay kolay kaldırılacak gibi değil

işte kahvesi ali abi'nin işte berber mehmet'in dükkânı
sıcaklığını yitirmemiş henüz oturduğumuz sandalyeler
aşklarımız bile paylaşılırdı namlusu sıcak gecelerde
ınahir nadasa bırakmış toprağını şimdi galip solgun
ethem ilmik atıyor boyuna sonsuzluk halısına murat da
bir sigara yakıp ağlıyorum dışardayım yıldızlarla

unutulacak gibi değil yaşadıklarım hangi deprem unutulur
kurutulmuş öyküler bırakmadım ki bir zamanlar diye anlatılacak
bir yanında zincir vardı köprünün öte yanda güzelim gökkuşağı
ne yaptıysam gökyüzüne salmak için yaptım kuşlarımı
ne yaptıysam uçurtmak içindi bulutlarda rengârenk uçurtmaları
ne yaptıysam ellerimin ötesine beynimin ötesine geçmek içindi

geçti mustafa hepsi geçti fırtına dindi giderek eskiyor korkular
çocuklar ıslık çalıyor sokaklarda canlanıyor duvarlar
ağaçlar silkip attığı karlarla suluyor kurumuş köklerini
düşlerim yeniden kavuştuğu şimşeğiyle giriyor yitirdiği iskeletine
hikmet'e kızmıyorum artık sessiz ve derinden yürüyen kardeşime
sabrını yeni anlıyorum çini ustasının o coşkulu sevincini de

biliyorum her şeye yeniden başlamak ne kadar zor ne kadar güzel
sakladığım fotoğrafları çerçeveleyip duvarlara asmak
inadına yakmadığım kitaplara satır satır sarılmak
yaralı ayaklarımla yeniden koşmak mayın tarlalarını
o narin tohumları bıkmadan usanmadan sulamak sulamak
en büyük özgürlük yaşamak dercesine yarışmak zamanla ne güzel

ne güzel yağmurlara yeni bir anlam verebilmek damlaları sayabilmek
oluşan selleri göğüsleyip yıldırımlar üretebilmek
hadi oradan diyebilmek gök gürültüsüne yiğitçe akıllıca omuz omza
yol vermez geçit vermez dağlarda haritasız pusulasız bulabilmek hedefi
o küçük ve önemsiz piyonlarla şah diyebilmek şahlarına
kimseye muhtaç olmayan bir zeytin ağacı olabilmek ne güzel ne güzel

eey umarsız tarih müfettişi gitgide yükseliyor yoksulluğumun barometresi
davası süren gençliğimin yanında bekleyen huzursuz bir dev gibiyim
kırıp parçaladım yıllardır benim için süslenmiş kafesleri
fışkırtıp yakacağım artık damarlarımdaki yakıtı
fırlayıp çıkacağım kozamdan başka çaresi yok
yoksa yine açılacak meyhanelerde hüzünlü rakı şişeleri
yoksa yine çarmıha gerilecek spartaküs yağmurlu bir akşam vakti

MOSKOVA... TİFLİS... GLASNOST

zık ki, eşi Nanuli Dumbadze'yi göremedim. Daha nicelerini göremeden geldim. Program yoğun olunca, kimi dostları aramaya zaman kalmıyor. Duyanlar gelip arayınca onlarla birlikte oluyorsunuz. Akıp geçen zaman, dilediğiniz gibi size yardımcı olamıyor. Değerli yazar Dumbadze'nin en son yazdığı romanı "Sonsuzluk Yasası", elimin altında duruyor, basılmak üzere.

Evet, zaman alabildiğine hızlı akıp gidiyor, hava kararmaya başladı Parulava'nın atelyesinde. Az sonra yeni bir program başlayacak. İki dostun evine gideceğim. Yoğun bir gün. Dostlarla birlikte olmanın verdiği bir mutluluk!

Müzik ve tiyatroya olduğu kadar, Gürcü sineması ile edebiyatına, özellikle Gürcü sanatına gösterilen ilgi, Gürcülerin bir yaşam biçimidir de. Bu yaşam biçimi Gürcü halkına gerçek epik çizgiler kazandırmıştır.

ŞİİREVİ

Yaşam, Şiir ve Adını Koymak

Şiir yaşamdan sürülmek isteniyor. Duyarlıklar öldürülüyor. İnsanlar imgeden yoksun bırakılıyor. Duyarlıkların bölüşülmesi bir süreç olarak tamamlansın isteniyor. Kendisini bile seçmekten uzak, öncesiz ve sonrasız olsun deniyor. Şiirin tek engel olarak görülmesi, hedefin büyümesi gibi bir şey. Yani ilan edilen bir savaş var, hep vardı. Ama keskinleşiyor. Yapılacak şey savaşı kabullenmekten başka bir şey değil. Zamanı ve mekânı belirleyemezsen bile...

Broy, değerleri yerine koymaya devam ediyor. Belirliyor. Getirdikleriyle; hayata giren şiiri, o aşkınlığı somutlaştırıyor. Varlığı, gizlenen çelişkileri açığa çıkartıyor. Doğal olarak; yaşanan da, şiir ve estetik adına girişilen savaşımdan başka bir şey değil. Çok cepheli, yoğun; bugünde oluşan yarın için... **Şiirevi**, bu cephelerden biri. Şiir için örgütlenmenin başlangıcı. Bilenmenin, kalemini sivriltmenin, bir renk olabilmenin yolu. Böyle düşünenler bir hayli fazla. Kurdukları, geliştirdikleri iletişim yeterince açıklayıcı. Böyle düşünmeyenler de var elbette. "Bunca yazı, bunca kitap varken Şiirevi'ne ne gerek var." diyenler de olacak tabii. Şiirevi'yle Broy'da yayımlanan yazıların çeliştiğini söyleyenler de olacak. Ama bu doğru değil. Olgu, edebiyat sosyolojisi açısından değerlendirildiğinde kendini kolayca ele veriyor. Bir de şu var: Lenin'i Lenin'le rahatça çürütebilirsiniz. Bu, yaşanana bakmaya ve katılmaya bağlı bir şey. Çünkü anlamını, o süreçte kazanıyor. Biz de bu süreci yaşamaktan yanayız. Böyle düşünenler şiirlerini göndermeye devam ediyor. Çoğuna yetişemiyoruz bile. Uçlara savruldukça, ilişkiler netleşiyor. Ayrışmak bütünleştiriyor, yenibütüne varılıyor.

Bu süreçte **Döndü Açıkgöz** de var. Daha önce gönderdikleriyle birlikte on bir şiiri oldu elimizde. Geçen zamanda boş durmadığını, çalışmalarında ivme kazandığını, kendi şiir platformunu sağlamlaştırdığını, gönderdiği son şiirlerle somutlaştırıyor. Bu gelişimin açığa çıkarttığı şu: Dilin günlük kullanımı yeterli değil. Bu haliyle dil neyi anlatırsa anlatsın, belirli bir koşullanmayı barındırır. Bu koşullanmada şu ya da bu oranda ideolojik bir boyut da vardır. Şair (şaire) bunu kırmakla işe başlamak durumunda. Ancak o zaman yeni ve gerçek olan (nesnel karşılığı olan) imgeler üretebilir. "Paramparça Yazlar" adlı şiirinde Döndü Açıkgöz, günlük konuşmanın tipik bir örneğini koyuyor ortaya. Bunun üzerine düşünüyor da. Sonraki çalışmaları bunu koyuyor ortaya. Öncesi ve sonrası olan bir şiiri yazmaya çalışıyor. Bu noktada daha cesur olması gerekiyor ama. "Çağrı" adlı şiirini yayımlıyoruz.

Hüseyin Gündoğdu'nun gönderdiği şiirler birbirinin izini sürmüyor. Ayrı insanlar tarafından yazılmış gibi. Öykülemeye yaslandığı şiirlerinde gerçekliği tamamen kaybediyor. Şiiri de. Şiirli öyküler gibi. Öte yandan, birkaç dizede yoğunlaştırdığı duygu ve düşünceleri, saptamaları; yüklü imgelerle gerçekleştiriliyor. Bir özdeyişe dönüşmekten uzak kalındığı oranda bir şiir tadı alınabiliyor. Ama bu da yetmiyor elbet. Şiir her şeyden önce bir metin olabilmeli. Bunun yolu ise vokabüleri geniş tutmaktan başka bir şey değil. Yani bir caz zenginliği, bir klasik sağlamlığı. "Güzel Olsun Dünyam, Yıkılmak" iki şiiri.

Her şey geleceğe bir estetik düşürebilmek için.

hüseyin gündoğdu

ÇAĞRI — döndü açıkgöz

Neredesiniz ey gönül ışığı dostlarım
Mor sabahlara kırağı düşüyor bilmezsiniz
Bilmezsiniz neden mahzun yüzlerimiz
Parmakuçlarımdan kayan yıldızlar
Canevimde kuş ölüleri

Başım dönüyor geçtiğiniz yollarda
Ellerinizi gözlerinizi yakalamak öyle zor
Öyle zor buzul bir kenti yaşamak
Patlayan güz dalgınlığını
Çığ düştü duygularımıza
Kol kola yürümeyi öpüşmeyi unuttuk
Zamanın kına yakılı saçlarında
Dilenerek eskittik umudu
Gittikçe artıyor
Yanık bir ten kokusu

Oysa ceylanlar geçerdi her ıslığınızda
Çıldıran bir yeşildi yağmur
Güzeller duvaklanırdı uzun sevişmelere
Gelincik kokuları tüterdi ruhlarımız
Ölüm çırılçıplaktı hani

Kuşanılmış mavileri nakışlamayı beceremedik
Tutup kasırgalar yüklendik soluksuz
Usumda sürgün acıların sığınakları
Yağmalanmış birkaç anı
Artık kekeme doğuyor burada çocuklar
Gözleri bulut desenli

GÜZEL OLSUN DÜNYAM
Dünya kadar derdimiz var
Çünkü...
derdim dünya.

YIKILMAK
Tuhaf!.. ama gerçek
Hep başkasının gürültüsü yıktı dergâhımızı.

BROY YAYINLARI
HAYATİ ASILYAZICI
Moskova..Tiflis..
Glasnost
—GEZİ NOTLARI—

Milhan'a Mektuplar

VEYSEL ÇOLAK

03.04.1989, İzmir

Sevgili Milhan,

Her şeyin bir düş olduğunu sanıyordum. Değilmiş ya da düş gerçekleşti. Yıl 1976. Diyarbakır. Karınca Kitabevi. Silahı en çok sevdiğim günler. Yüzün düşüyor karıştırdığım kitabın sayfalarına, düş başlıyor. Neler geçiyor aklımdan, bir bilsen! Seninle bölüşüyorum yapabileceğim her şeyi. Yakınımda, yanımda oluyorsun, dokunabiliyorum sana, sesini duyabiliyorum, tartışıyoruz, birbirimize kırılıyoruz... Sonra uzağıma düşüyorsun. Yazıyorum sana. İçimden geldiği gibi. doğru mu yanlış mı, hiç hesap etmeden. Yazma zorunluluğu duymadan. Senin bilmediğin, hiç bilmeyeceğin bu belki de. Bir günlük tutuyorum. Böylesine doğal, Montaigne gibi yazınca; marazî ve yalan bir dil mi kullanılmış oluyor? Bu, benim sorunum değil. Ne iyi! Yazdıklarım beni yansıtıyorsa mutlu olurum inan. Hem bir şey daha açığa çıkıyor: Demek ki senin dediğin gibi değil. Tam tersi, yazdıklarımın adamı olduğum çıkıyor açığa.

Bak, sonunda yazdın işte bana. Artık gerçeksin, artık varsın. Sonunda seni yarattım, varlık nedenin oldum. Sana yazdığım mektupları okudun. Ayıkladın, iade etmek yerine, çoğunu yırtıp atacak kadar insanlaştın. Bu, daha çok bana benzemen anlamına gelmez mi? Bu kadarla kalsa iyi. Bak, insanlaşır insanlaşmaz ardından neler geldi: Ben hep bir kın olarak kaldım, sense bir hançer oldun hep. Sen bunu şöyle dile getiriyorsun: Beni sadece iyi sevişen bir erkek olarak değerlendirdiğini söylüyorsun. Sahi, ben seni yaratınca ne oldum, o süreci yaşarken neydim? Bir eşya olduğumu hiç düşünmemiştim. Herkese kucak kucak sevgi vermenin bedeli mi bu? Keşke bu konuda cimri olsaydım: deneylerim, yenilen kazıkların bileşkesi olmasa.

Bir şey daha var: Doğru; yeri ve zamanı sağlıklı saptanmışsa önce dostluklar biter duygusal ilişkilerde. Sonra, o beraberlik, aşk ve buruk gülümseyişler öldürülür. Anlıyacağın "ilişki bitse de dost kalmak" anlayışı moda ama gerçekleştirilmesi o kadar kolay değil. Bunu becerebilmek için acun kadar bir yüreğe gerek var. Benimki de o kadar büyük değil. Ama bütün vücudumun yürek olması mutlu ediyor beni. İşte senin hiç anlamadığın şey buydu? İnan ki buydu.

Sana armağan ettiğim küpeler artık yok. Bir ünlem bu. Kocaman bir boşluk. Sensiz onların yerine ne koyabileceğimi soruyorsun. Yoksun. Yanıt verilmiş değil mi? Kocaman bir boşluk elbette. Senin yokluğuna eklenerek... Ama ben gene de arkaik şeyleri seviyorum. Benimle eskiyen şeyleri de. Bu beni meta fetişizmine düşmekten kurtarıyor. Paranın gücünden korkmamı engelliyor. O kötü efendiyi yenmemi sağlıyor.

Sevseydin yıkılırdın, biliyorum; hüzünlenmiş olmanı da anlamış değilim. Olsun. Ben zaten bir şakayım bu dünyada. Üç yıldır da senin yaptığın bir şakayım. Bunu biliyorum. Sen de biliyor musun? İşte bu nedenlerden ötürü hiçbir şeye şaşırmıyorum. Anla.

Yunt Dağları gene esmer ve hırçın. Anlayacağın, alabildiğine gerçek. Öte yandan, yalan ve dedikodu alabildiğine kara. Beyaz onu açıklıyor ve aşıyor. Bunu kendimden öğreniyorum. Senden bencilliği öğrendim.

İyi değilim. İşim zor. Zamanım az. Tam sınırdayım. Bir bıçağın ağzında. Nereden başlayacağımı bilmiyorum: Milhan'ı yeniden yaratacağım.

Milhan'ı seviyorum. Biliyorum, o var.

Milhan'dan Veysel Çolak'a; 1 Nisan 1989

Bir yılı aşkın süredir benim için yazdıklarını okumaktayım. Kimi zaman kendime hayran kaldım, bir insan neler yapabilirmiş diye düşündüm. Kimi zaman buruldum. Sonra yeniden sevindirdi beni satırların. Ve işte şimdi de bir yanıt yazmak gereksinimi duydum.

Senden çok, pek çok şey öğrendim, Şair Veysel. Önce bir insan yüreğinin ne denli içtenlik dolu olabileceğini, nasıl uçurumlara köprü görvi üstlenebileceğini, ne denli hüzünlenebileceğini...

Ve giderek, böylesi bir insanın bile ne denli vurdumduymaz ve hain olabileceğini. İnsan salt yazarken değil, yaşarken de güzel olabilmeli, öyle değil mi? Sen Veysel olarak benim yüreğime bastın. Hâlâ üşüyorsundur, aç kaldığın, parasız kaldığın günler vardır ve ben hep ciğercinin kedisiydim. Oysa Orhan Veli bile yanılmaktadır ünlü "Sokak kedisi ile Ciğercinin kedisi" şiirinde. Ciğerci kedileri de acı çekerler, bıçak sırtında yaşarlar. Üstüne üstlük ödün vermek zorundadırlar, sokak kedilerinin tersine.

"Aşklar da emek ister, özen ister" derdin. Sen hiç kendin dışında bir tek insana emek verdin, özen gösterebildin mi?

(devamı s.31'de)

Can Yücel'in Şiiri Mülemmâ mı, Muammâ mı?

HALİL ÇEMBERLİ

Yenibütüncü Manifesto'nun Can Yücel'le ya da tek tek şairlerle bir alıp veremediği var mıydı, yok muydu, bunu manifestoyu yayınlayan şairlerin kendisi söylesinler. Ama Can Yücel'in onlarla hemen bir hesaplaşmaya girivermiş olmasını ve "yırtık dondan çıkar gibi çıktıklarını" ilan edivermesini (*Söz* Gazetesi, 14 Şubat '88) anlamak, geride kalan günlerde bu "şair-i muazzam"ın dışına veren şiir halleriyle daha bir kolaylaştı. O sıralarda bir arkadaş, "bu tavır şair-i muazzam tavrı değil, olsa olsa bir şair-i munzam edasıdır; gençlerden munzam karşılık istiyor, çünkü kendini şiirin Merkez Bankası Umum Müdürü görüyor" demişti de yadırgadıydık. Can Yücel, şiirimizde *Ölüm ve Oğlum*'la birlikte özgün bir yere gelmiş, dahası son yıllarda peşine allı yeşilli, küçüklü büyüklü şairleri de takmış bir pîr-i şiir olarak nasıl böyle değerlendirilirdi? Şakası bile tatsızdı; sırtımızı dönüverdiydik.

Geçenlerde *Cönk*'teki *Dipnot*'u üstüneyse Veysel Çolak şöyle diyordu:"Can Yücel mülemmâ yazmak istiyor. Ama muammâdan öte geçemiyor." Aslında bize kalırsa, yazdığı yine de mülemmâ bir şiir. İşçilerin, köylülerin işlerine beş vakit namazı, imamı, mihrabı, tapınağı, sonra da bu mülemmâyı Tevfik Fikret'le, Nâzım Hikmet'le gelen şiir geleneğimize sıvaştırması hiçbir mucizevi ya da "marksist" hidayetle açıklanamaz; Can Yücel'in şiirinin her zerresinin mülemmâya dönüşmekte oluşundan başka!

Şimdi böyle yön tutturmuş giderken: "Kötümser değilim ama, bana göre Türkiye'de şiir kalmadı. Kimse şiir dinlemiyor. Ozon tabakası değil, ozan tabakası delinmiştir." demenin de, genç şairlerden "çiftbozan resmi" istemekten başka bir anlama gelemeyeceği açık. Çünkü çiftini bozana "yırtık dondan çıktığını" söyleyen bir şair-i mîriye bu tarz-ı dermeyan, "çiftbozan resmi" istemenin frenkçesi olarak cuk oturuyor. Niye frenkçesi derseniz, genç şairlere, sözgelimi bir Nâzım'a, Orhan Veli'ye, Yahya Kemal de aynı adabımuaşeret tarzıyla ve meşveret çerçevesinden bakıyor ve onlara asıl, kendine danışılmayışından ötürü, çiftbozan resmini ima ediyordu. Hakçası, Can Yücel, aldıktan sonra istiyor.

Pek çok şairin, nanemolla da olsa, eninde sonunda görüp öğrendiği şeyi, Can Yücel de tapınağı için ahde vefayı bırakıp belleyiverirse yerinde olur: Çiflik bozulmuştur. Hem öyle bozulmuştur ki, bu bozgunla neye uğradığını bilemeyenler, özgürlüğe bile tapınak arar olmuşlardır. Hani özgürlük, şu ya da bu kadar bir zaman için, tıpkı Can Yücel'in de başına geldiği gibi, mapusaneye kapatılır, kapatılmaz değil; ne ki ilanihaye, bir tapınağa bile kapatılamaz.

Yani üstad, beşer şaşar, şaşmaz değil! Ama tarih boyunca özgürlüğe ve şiire en ters gelen mekânların tapınaklar olduğu da bilinmez değil.

Ne demeli; gözü mucizede olanın, yüreğine de tapınak gerekirmiş.

Vaktiyle —öyle diyoruz, çünkü hafıza-i beşerin nisyan ile malûl oluşuna birkaç yıl yetiyor artık— *Düşün* dergisinin yayın yönetmeniyken, "işlevi olan bir şiir yazıyor" diye Can Yücel'in şiirlerini nice şairden önde, en önde yayınlayan Seyyit Nezir, "Can Yücel'i başımıza şair-i azam ettin" diye yakınanlara, "öyle değil ama, şair-i muazzam olduğu bir gerçek" yanıtını verirdi. Şimdilerde ne düşündüğünü de bir deyiverse iyi olacak.

Bize kalırsa mı? "Can Yücel peşrevi olan bir şiir yazıyor" deriz. Ve de artık başka bir şeyi olmayan!

BROY ŞİİR DERGİSİ/ NİSAN-MAYIS'89 / SAYI: 42-43

*sahibi:*melihaakça • *yazı işleri müdürü:* mümin dikduran • *yönetim müdürü:* muharrem akça • *yayın yönetmeni:* seyyit nezir • *yayın danışmanı:* nesrin arman • *yazı kurulu:* müştak erenus - nesrin arman - veysel çolak - metin cengiz - seyyit nezir • *sanat danışmanı:* hayati asılyazıcı • *dizgi:* le ajans • *ofset hazırlık:* hoy ajans (her oylumda yayın ajansı) 526 20 93 • *baskı:* bilmen matbaası • *yönetim yeri:* muhiltin mah. arslan sok. 37/9 çorlu • *istanbul temsilciliği (yazışma adresi):* ankara cad. vilayet han 205 cağaloğlu (yayınlansın ya da yayınlanmasın, gönderilen yazılar geri verilmez, deneme yazılarının —çift aralıklı— beş, inceleme yazılarının yedi sayfayı geçmemesi rica olunur) • *abone koşulları:* altı aylık 7.500.—TL., yıllık 14.000.—TL., yurt dışı abone 25 DM (yurt dışından abone olmak isteyen okurlar, abone tutarını / iş bankası, cağaloğlu şubesi, muammer akça - 30100/1067 nolu hesaba yatırmalıdırlar) • *yurt içi abone:* posta çeki - 191647 •

BROY ŞİİR DERGİSİ **HOY AJANS** ÜRÜNÜDÜR

Proletaryanın Partisipleri

SEYYİT NEZİR

Gelinen nokta, yalnızca öteden beri izlenen programın başarısını göstermez; bir o kadar, programın gelecekteki şansını da belirler. Devrimci bir program, onu izleyen her türlü eylemle eleştiriye uğrar; doğrulanır ya da yadsınır. Böylece, somut olan karşısındaki potansiyelin eyleme dönüşme ve gerçekleşme olanağı, hangi uzun erime yayılırsa yayılsın, gelinen noktada elde avuçta ne varsa onunla yeniden tartılır... Elde avuçta ne kaldıysa, demiyoruz; çünkü "kalan"la yapılan bir değerlendirme, matematik işlemiyle gerçekleştirilir. "Olan"da, eksilerin ve artıların bitmemiş diyalektiği içerilirken, yanlışların ve doğruların da bir arada büyüme sürecidir yaşanan...

Kalınan yerden başlamak, bir kesintiye uğramışlığı; olunan yerden ilerlemekse sürekliliği anlatır. Bugün sorun, ağırlıklı olarak, on yıldır yüz yüze gelindiği biçimiyle karşımızdadır: devrimci program, "kalan sağlar"la, kalındığı yerden mi yürürlüktedir? yoksa "giden sol"larla "giden sağ"lar arasındaki farkı ve kendisinin her ikisiyle farkını kavrayarak "olan"ın dönüştürülmesi sürekliliğini mi kuracaktır?

Bu önemli! Giden sağların karamsarlığı ve kalan sağların iyimserliği, tarihin ilerleyiş eğrisinden ayrılmayla sonuçlanıyor eninde sonunda. Gerçek; iyimserlik ve karamsarlık imgelerinin altında, dokunulmayı ve kazanılmayı umuyor bütün yalınlığıyla: Nasılsa öyle tanımlanmayı. Bunu umuyor; çünkü iyimser yaklaşımların miyopluğuna, karamsarlığın bugün karşısındaki olanca vurdumduymazlığına karşın, insanın gerçekliği anlama inadının üstün gelişiyle biçimleniyor tarih. Başka deyişle, her on yılda bir Sisiphos yazgısıyla işe koyulmak, tarihin özne kişiliğini yansıtmaz. Yaşamdan ayrı yerde özne olunamaz. Ne de Kassandra'ya gereksinme var: Yalnızca kötülüklerden, yanılgılardan söz ederek bilicilik bağdaşına kurulan. Kolaycılık; ister her çileye boyun eğerek hep aynı taşı doruğa taşıma çabasıyla olsun, ister çekilenlerin anlamsızlığı ve olana el konamayacağı yılgınlığıyla olsun, farklı yazgıların ortak eğilimi olarak çıkıyor karşımıza. Ve aynı ortak sonuca çıkıyor her ikisi de: Proletaryadan başka yerde. Kötümser olanlar bunu peşinen benimsiyorlar da, iyimser olanlar, proletaryayı hep başka yerde aramayı ısrarla sürdürüyorlar.

Proletaryayı tarihin öznesi olarak görenler, nedense onun dışından ve daha da çok "önünden" koşmayı seviyorlar. Ne ki, bu "önünden" koşma, proletaryaya ilişkin birçok niteleyeyi ve eylemi kendilerinin üstlenmesiyle sonuçlanıyor. Yani öznenin niteliği ve eylem olanağı, onun adına ve "yukardan" belirleniyor. Yukardan yönlendirme ve dışardan bilinç; öznede var olanın adını koymaktan, doğru tanımlamaktan başka bir amaca yöneldikçe, yukarda ve dışarda kalmaktan bir türlü kurtulamaz oysa. Adını koymak ve adına davranmak, farklı şeylerdir: "Özne adına davranmak, öznenin eylemi olmak sonucunu vermez; hepi topu eylemsi olunur. Nitekim proletaryayı onca görkemli misyonlarla niteleyip sonra da onun önünde ve kopuk bir devrimci programa örgütlenmek, proletaryanın partisipleri olmaktan daha iyi bir yere götürmüyor. Daha kötüsü, yanlış partisip olunarak proletaryaya da bir türlü gidilemiyor... Proletarya; doğru ya da yanlış "kendine göre" bir yol tutturuyor.

Aşılması gereken bir kalıp belirleme var ortada: Proletarya, tarihsel misyonunu er geç başaracaktır; tanımlar ve şiarlar doğrudur, ama özne bugün yanlış yerdedir; karşı-özne tarafından, burjuvazi tarafından yanlış yerde tutulmaktadır!?.. Ne iyi! Proletarya son derece saf; partisipleri de pîrüpak. Olmaz böyle şey! demek ve çekip gitmek bir anlam taşımıyor.

Hiçbir özne, sözde kalarak tarihi yönlendiremez. Tarih; yapılan ve içinde olunan bir süreçtir. "Giden sol"un işlevi, her tekrarda yeni dolayımlar edinerek, proletaryanın kendi için sınıf olmayı ancak kendisinin başaracağını tekrarlamaktır. Programına ve eylemine, doğru tanım getirenlerle el koyarak; gidilecek yere, sınıfının her bireyinden sağlanmış yaşam deneyimleriyle, herkesin ufkuna kazanılmış bir dünya önerisiyle gidilecektir. Öznenin yerli özellikleri atlanmaksızın; ama evrensel özellikler edinerek, evrensel özelliklere katkılar getirilerek... İyimserliğe savrulmuş olanlar, on yıllardır tarihin de dışına düştüler. Tarihi anlamak ve yapmak, özne adına iyimser ya da kötümser olmaktan geçmiyor. Söz konusu olan, öznenin içinde bulunmak, öznenin ta kendisi olabilmektir.

BROY'un bu bölümü, NİSAN-MAYIS'89 sayısı olarak filme alınmış, ancak başta ekonomik nedenler olmak üzere, elde olmayan nedenlerle çıkamamıştı. Derginin tarihinde bir kesit olarak bulunması gerekçesiyle, aynen yayınlanmasında yarar görüldü. / EDİTÖR

Saflara!

BROY

BROY, değerleri yerine koymaya devam ediyor. Bu bir gövdeleşme hareketi. Gerekli aşırılığa bir hazırlık. Hayata ve şiire bütünsel bir bakış.

TUĞRUL KESKİN

Hayatın bütün alanlarında mücadele devam ediyor. Karamsar olanlar girişilen mücadeleyi açığa çıkartırken, iyimser olanlar ise bir duraganlığı örgütlüyorlar. Ama hayat devam ediyor. Emperyalizm güçlendikçe orman kanunu belirleyici hale geliyor. Marks'ın "Kapitalizm sanata, özellikle şiire düşmandır." sözü her gün biraz daha doğrulanıyor. Moşe Dayan'ın "Fatma Tukan'ın her şiiri on gerillaya bedeldir." sözü, belki şiirin gücünü anlatıyor ama ona karşı takınılan tavrı da açığa çıkartıyor. Göbels "Bana kültürden (şiirden) söz etmeyin, silahımı çekerim." demesi de bir başka gösterge. İşte bugün Türkiye'de şiir, yukarıdaki sözlerden anlaşılacağı gibi, bir güç olarak kabul edilmektedir Öylesine ki burjuvazi, şiire gereksinimi olanlardan daha önce fark etmiştir bunu. Böylece, önlemini de almak istemiştir. Çıkartılan holding dergileri ve bu dergilerin yayın politikası şiirin gücüne karşı alınan önlemi açıklamaya, ele vermeye yetmektedir. Sonuçta yapılmak istenen, amaçlanan, şiirin gücünü kırmak; gereksinimi olanları şiirden yoksun bırakabilmektir. Demokrat ve iyi niyetli birçok yetenekli şairin bu holding dergilerinde eskitildiğini, önünün kesildiğini gözlemek olanaklıdır. Maddi ve manevi sömürü mekanizması alabildiğine işletilmektedir. Bastıkları bir şiire on bin lira telif ödemeleri, şiirin bir değişim değeri olduğunu kabul ettirmekten başka bir şey değil. Oysa şiiri hiçbir şeyle değiştiremezsiniz. Şiir hiçbir zaman meta olamaz. Olduğunda da şiir olmaktan çıkar. Yani profesyonel şair olunamaz. Şair, her zaman amatördür. Çünkü hayatını bile amatörce yaşar, yaşamak zorundadır. Bu, şiirin bir yaşama biçimi olması demektir. Zaten bir başka şey hiç olamaz. İşte şiirin varlık nedeni.

Bir yerde yayımlanan yazı, şiir; ne derse desin, mutlaka ideolojik eklenmelere uğrar. İvme kaybeder. Yanında yayımlanan yazıdan, şiirden gölgeler düşer üstüne. Netliğini kaybeder. Üretim ilişkilerinden beslenen çelişki keskinleşmez, açığa çıkmaz. Gizlenmesi sağlanır. Yani uçlar belirmez. Oysa uçlara açılmak gerekirken böylesine bir yanlışı pekiştirmek şiirin gücünü yok eder, şiiri yok eder. Zaten burjuvazinin de istediği budur. Öte yandan şiir; bir aşırılık, bir aşkınlık olmak zorundadır. Burjuvazinin, işte buna tahammülü yoktur, hiç olmamıştır.

Broy Şiir Dergisi, yukarıdaki tespitleri yaptığı için vardır. Var olmak için de mücadelesine devam edecektir. Şiire gereksinimi olanlar, öncelikle bunu anlamalıdırlar. Ho Şi Minh'in, Mao'nun, Mahir Çayan'ın, genç Marks'ın... şiir yazması; Hüseyin Cevahir'in 1940'lı toplumcu şairleri incelemesi düşünülmeli ve doğru anlaşılmalıdır. Üye olunması gereken bir derneğin camlarını silmek, cephede savaşıyor olmak kadar önemli bir görevdir. Yok edilmek istenen, bizim olan şiiri; "o kız olan erdemin dağlara kaldırılmasını" engelleyebilmek, savunmak ve sahiplenmek zorunluluğu vardır. Çünkü savaşın en kızgını geçiş dönemlerindeki yol ayrımlarında yaşanmaktadır. Bu yüzden taraf olmak gerekiyor. Şiirin tarafında olmak gerekiyor.

Broy, değerleri yerine koymaya devam ediyor. Bu bir gövdeleşme hareketi. Gerekli aşırılığa bir hazırlık. Önce birey olmanın ve kendini kurtarmanın yolu. Üretken, katılımcı bir işlerlik. Eleştiriye açık ve eleştiren; gerektiğinde çözümlemelerinde radikal. Bütünden parçaya giden bir yaşama biçiminin izdüşümü. Hayata ve şiire bütünsel bir bakış ve bir eylem.

Bir gün hepimize "ne yaptığınız?" sorusu sorulabilir. Daha kötüsü bunu, kişinin kendisine sormasıdır.

Şiiri varlığımızın bir nedeni olarak görüyoruz. Bu uçlara açılmayı da gerektiriyor. Bu önce şiir adına örgütlenmedir. Holdinglerin yarattığı dağıtım engelini aşmaktır. Teslim olmamaktır. Gereksinme duyduğumuz şiirin yaratılmasını sağlamak ve onunla buluşmak için işe koyulmaktır. Şeriatçıların Türkiye'nin her yerinde aynı saatte başlattıkları eylemi aşabilmektir.

Şiire inananları, şiirin bir gereksinme olduğunu bilenleri, teslim olmayı sevmeyenleri birlikte yürümeye çağırıyoruz. Bunun bir yolu olarak *Broy;* kent temsilcilikleri kurmayı planlamıştır. Şiir için, şiir gibi yaşayabilmek için, aşkın olabilmek için. *Broy'*un yerlerine koyduğu değerlere katılanları, hâlâ varım diyenleri temsilci olmaya çağırıyoruz. Bu arkadaşların yazmasını ve *Broy'* la şiirin örgütlenmesine katılmalarını istiyoruz. Daha neler yapılabileceğini yazmalarını da.

"Şiir öldü, yaşasın şiir!"

ŞİİR GÜNLÜĞÜ

AHMET NECDET

Bornova, 20 Mart '89

Metin Cengiz'in *Broy*'da yayınlanan "İkinci Yeni: Esinleyen Bir Şiir" başlıklı yazısını, bugün tekrar gözden geçirdim. Bay Cengiz, İkinci Yeni ile ilgili bazı saptamalardan sonra, bu hareketin "Türk şiirini yeni imkânlara zorlayarak, dil ve imge düzeyinde giderek —özellikle 60'larda— derinlik sağladığı teslim edilmelidir"' yargısına varıyor. O'na göre, bugün artık şiire "ayakbağı" olan bu dosya, yeni şiir açılımlarını esinleyerek kapanmıştır ve bu konuyla ilgili her türlü tartışmayı ısıtıp ısıtıp gündeme getirenlerin, şiirdeki yeteneksizliklerine günah keçisi aramaktan vazgeçmeleri zamanı gelmiştir.

Adamın geçim kapısı o, niye vazgeçsin? Ben İkinci Yeni'yi azıcık ANAP'a benzetiyorum. İçinde neler yok ki... Simgeci'likten, gizemci'likten tutun da, dada'cılığa, gerçeküstücü'lüğe, hurufatçı'lığa kadar Batı'dan ithal yoluyla şiirimize taşınmış her çeşit akım ve takım çıkmadı mı bu Troya Atı'nın içinden? ANAP, %35'le Türkiye'yi yönetiyor. Bay Cengiz, bu yeteneksizlerin %5'le şiirimizi yönetme hevesini, onlara çok görmemelidir.

Hem "sıkı şiir" yazmak o kadar kolay mı? "Şiirin sıkıyönetimi" de böyle olur işte!

Bornova, 21 Mart '89

Genç şiirimizin dikkatle izlenmesi gereken imzaları arasında ayrı bir yeri var Enver Ercan'ın. Cağaloğlu'nda ayaküstü elime tutuşturduğu *"Sürçüyor Zaman"* adlı yapıtını zevkle okudum. Bir kenti aşağıdan görmeyi, göstermeyi, o kentin sokaklarında, taşıtlarında, kalabalıklarında dolaşmayı bilen, şiirini bileyen bir delikanlı, üstelik "kendine külhan"! Soruyor, sorguluyor, sayıların renkdüşümü'nü yansıtıyor, bununla da yetinmeyerek İstanbul'un "tellâk gibi yürüyen" fennî şairlerinden, derin danışmanlarından dem vuruyor. Afur tafuru sevmediği besbelli, bakın şu dizelere:

cennet'in tek atlısı ece
hadi artık sen de atına

Ben sevdim Enver'in şiirlerini, okuyun, siz de seveceksiniz, ayrı tatlar, ayrı kokular, ayrı çağrışımlar bulacaksınız onda.

Bornova, 23 Mart '89

Prof. Dr. Annemarie Scihimmel'in *Alman Gözüyle Divan Edebiyatı* başlıklı bir incelemesi yayınlanmıştı, bundan yıllar önce. *Dil ve Tarih Coğrafya Dergisi*'nin 1953 tarihli 2-4. sayısında yer alan bu yazının küçük bir bölümünü aktarmak istiyorum Şiir Günlüğü'me: "Özel maceraların şair tarafından uydurulmuş deyimlerle değil, eskiden miras kalan remiz ve sembollerle anlatımı, modern batı ve doğu edebiyatçılarının eleştirisine yol açmıştır; aynı bakış açısından, İngiliz edebiyatına birçok olağanüstü şiir veren XVII. yüzyılın metaphysical poetry'si günümüze kadar 'soğuk', 'yapay', 'cansız' deyimleriyle nitelendirilmiştir. Fakat, İngiltere'de en modern şairlerin, özellikle T.S.Eliot'ın aracılığı ile, bu son derece yapmacıklı ve zihinsel bir çalışmanın sonucu olan metaphysical poetry'ye karşı yeni bir ilgi uyandığı gibi, aynı surette belki biraz sonra Türk gençliği klasik Divan Edebiyatını anlayıp da ondan yararlanmaya çalışacak, belki de klasik edebiyatın en değerli özellikleriyle modern sanat anlayışı arasında mükemmel bir sentez yaratmayı başaracak. Fakat bu, son derece zor bir iştir."

Modern şair, bu son derece zor iş'in üstesinden geldiği vakit, kendini zenginleştirecektir. Eliot'ı baş tacı edip de, klasik şiir mirasımıza burun kıvıranların dikkatine!

Bornova, 24 Mart '89

Dünkü şiir notlarımı, bugün Melih Cevdet Anday Usta'nın *Cumhuriyet*'teki "Strasbourg Anıları"nı okuduktan sonra, bir kez daha gözden geçirdim. Yazısının bir yerinde ileri sürdüğü savlar, Annemarie Schimmel'le tam bir uygunluk gösteriyordu: "Şiirde gelenekten kopmaya gelmez, modernlik gelenekselin içinde boy verebilir ancak. Shakespeare'i modern saymak hiç de yadırgatıcı değildir. Ozan iki adımda bir geriden hız alır, şiiri boyuna yeniden yaratır, gününe doğmak olanaksızdır onun için."

Bir zamanlar *Perçemli Sokak*'la gerçeküstücülüğün labirentlerinde dolaşan Oktay Rifat'ın, yıllar sonra, o güzelim "Hürrem Sultan'a Gazel"i yaratması, geç de olsa, geleneksel'in değerini anlamasından kaynaklanmıştır, diyorum.

Modern şair'in işi, elbette son derece zordur. Şiiri kolaya alanlar, şiirin semtinden bile geçmemiş "hilkat garibeleri" değildir de nedir?

İmge: İdeolojik Olanak

VEYSEL ÇOLAK

İyimserlik, bireyi tarihinin dışına düşürmüştür. İyimser insanın kendiliğinden bir ideolojisi vardır. Bu, kendisi için bir ideoloji değil; hiçbir zaman karşı çıkmadığı oluşumlara iyimser bakışın getirdiği bir ideolojidir. Bu her şeyden önce, bir kabullenişten başka bir şey değildir.

Günlük kılgısal (pratik) yaşantıda yanlış imgeler üretiliyor. Bu, gerçeğin dışına düşmeyi getirirken; gelişmeye, toplumsal sıçramaya karşı bir engeli de oluşturuyor. Nesnel karşılıktan yoksun kültürel oluşum, bir idealizmi oluşturuyor, yanlışı örgütlüyor. Sonrasında, estetik gelecekten yoksun bir biliktelik; bir demokratik, ekonomik ve politik savaşım, bir sanat (şiir, heykel, resim, müzik...), yaşananı, yaşanması gerekeni kuşatıyor ve belirliyor. Neye el atarsanız atın, birçok örneğiyle karşı karşıya gelmeniz olanaklı durumda. Kişisel ilişkiler bile. Hiçbir şey sonralı değil ama alabildiğine önceli. Oysa her şey bu 'öncül' olanda kurgulanıyor. Yaşamdan çıkartılarak gene yaşama döndürülüyor. Bu bağlamda şiirle kuram (teori) arasında yakın ya da ortak bir nokta var. Çünkü yaşamdan çıkar şiir, gene yaşama döner. Nesnel karşılıklar edinmesi de buna bağlıdır. Bunun görülmeyişi, sonuçta, geri çekilmeyi getiriyor. Feminizmin, yeşiller hareketinin öne çıkartılması, bunu, geri çekilmekte olunduğunu kanıtlıyor. Daha da tipik olanı, Erdal İnönü'nün, sosyal demokrat partilerde kadınlar örgütlenmesinin ayrı bir kol olarak gerçekleştirilmesini savunmasıdır. Daha başında yanlış bir görüş. Kadınların partide bir kol oluşturması yasak belki ama partiye üye olması ve erkekler gibi bir çalışma kaydetmesini kısıtlayan bir yasa yok, tuhaftır ki yok. Aslında, burda üstüne gidilmesi gereken, bütünselliğin elden kaçırılmasından başka bir şey değil. Sonuçta, ayrıntıyla uğraşmak bir labirentte kaybolmaya dönüşüyor. Bu da kendiliğinden yoğunlaşan, bir türlü fark edilemeyen bir karamsarlığı getiriyor, daha da kötüsü bunun karşıtını oluşturuyor. Çünkü bütünü ve ayrıntıyı tarihselliği içerisinde bir türlü yerine oturtamayanlar; kendilerince aydınlık bir ortam bulduklarında, her şeyi yeniden başlattıklarından, alabildiğine iyimser olmaktan kendilerini alamıyorlar. Üstelik alabildiğine iyimser, sonuna kadar iyimser. Bir güç dengesi araştırması yapıldıktan sonra her şey lehte de olsa, öylesine ölçüsüz bir iyimserliği yaşamak doğru değil. Olumlu gibi görünmesine karşın özünde taşıdığı bir olumsuzluk var: O da, her zaman karşıtına dönüşeceğidir. Hem de süreklilik kazanarak. Siyasi anlamda bunu mekanik de olsa örneklemek olanaklıdır. Olumsuzlukların bire karşı on olduğunu düşünüp umutsuzluğa kapılabilirsiniz. Bu içerikte kısa vadeli umutsuzluklar (özellikle kısa vadeli), kişiyi yaratıcı kılacağından evetlenmelidir. Hatta hayata geçirilmelidir. Çünkü biliniyor ki yarın bire karşılık on olunacaktır. Burda verilen oran politik savaşımlarda strateji ve taktik belirlemelerde en önemli ölçüyü oluşturmuştur ve başarı da getirmiştir sonuçta. Kısa vadeli umutsuzlukların izdüşümünde saklıdır başarıyı getirecek olan potansiyel. Çünkü bu izdüşümde karşılığını bulan, gelişen, tek estetik gerçeklik sanattır, şiirdir. Trajik olan buradadır. Bireysellik de burdadır. Birin, on'a dönüşmesi ürperticidir, düşsel olanın gerçekleşmesi de.

Karamsarlığın yaşanıyor olması eylemi de beraberinde getirir. Düşünmeyi, bulmak için sonuna kadar araştırmayı, savaşıma girmeyi kısaca yaşıyor olmayı, yaşanana katılmayı zorunlu kılar. Bu içeriğiyle kısa süreli karamsarlıklar, kişiyi yaratıcı bir konuma sıçratır. Öncelikle kişinin birey olarak kendini fark etmesini ve seçmesini sağlar. Artık birey, varlığının dünyaya bir anlam kattığını görür. Böylesine yücelirken karşısındakilerin de yüceliğini benimser. İşte bu, yaşamın onurunu korumak için gerekli olan örgütlenmenin özünü oluşturur. Bu çıkış, kalıcı ve belirleyici olabilir ancak. İnsan, tarihselliği içerisinde bunu doğrulamıştır. Buna karşılık ''iyimserlik'' ise hep bir çözülmeyi getirmiştir. İnsanoğlunun gelişip ilerlemesi, yaşanan durum ve koşulların iyiye gideceğine inanmak; genelde her düşünce ve eylemi iyi olarak görmek kısaca her şeyi iyi yanından almak; hep geri çekiliyor olmanın, yenilginin, teslimiyetin, bireyselliği yitirmenin karşılığı olmuştur. İyimserlik, bu içeriğiyle bireyi tarihinin dışına düşürmüştür. İyim-

ahmet necdet

DİMİTRA LİANİ'YE GAZEL

güz geldi / yapraklar ha düştü ha düşecek
toprak suya / su ateşe / ateş havaya dönüşecek

hüzne mi benziyor güz / belki de yüzgörümlüğüdür hüznün
kuytuda kalan her şey o solgun ışıkla kesişecek

haylaz bir aşkı dokuyacak ince uzun parmakların
dirimcil soluğunla yüreğin atışı değişecek

bir sen varsın artık zamanı kırmızıya boyayan
bir de dudakların kuşlarla öpüşecek

andreas senin için kendini attı denizlere
oltanı sıkı tut / başka balıklar üşüşecek

ahmet necdet nice aşklar nice acılar gördün
yoksa bir sırrın mı var liani'yle bölüşecek

İMGE: İDEOLOJİK OLANAK...

ser insanın kendiliğinden bir ideolojisi vardır. Bu, kendisi için bir ideoloji değil; hiçbir zaman karşı çıkmadığı oluşumlara iyimser bakışın getirdiği bir ideolojidir. Bu, her şeyden önce bir kabullenişten başka bir şey değidir. Sonuçta, hiçbir seçme hakkını kullanmadan egemen ideolojiye dahil olmak, onun hizmetine girmektir. Edilgenlik, böylece karşıt bir güç olarak etkin olmaya dönüşmüştür. İyimserlik bu bağlamda bireyi kendisine karşı bir güç haline getirmiş ve örgütlemiştir. Genel olarak yaşanan hep bu olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Genelde de özelde de durum budur. Apolitik insanı oluşturmak için yapılan fiziksel ve kültürel baskının amacı, aslında iyimser insanı yaratmaya yöneliktir. Çünkü bu insan tipi, çok iyi bilinmekteydi ki, sonunda kendine karşı olan bir güce dönüşecektir. Öyle de olmuştur.

Bugün karşımızdaki insan tipidir bu. İster yapay bir umudun peşine düşüp siyasi dergiler çıkarıyor, okuyor olsun; isterse bin beş yüz şiir okurundan biri; isterse yüz elli bin gazete okurundan biri. Sonuçta, o iyimser insanla karşı karşıya kalınmaktadır. SHP'nin peşine takılıp gitmek ve bununla yetinmek; *Cumhuriyet* gazetesini her gün izliyor olmak yetmez. Öte yandan siyasi bir dergi çıkartarak, bugüne dek yaşananı, tarihi yok sayıp sıfırdan başlamak ve bunu yeterli görmek hiç yetmez. Her durumda eleştirel tutum atlanmakta, *yaşananların yinelenmesi için hazırlık yapılmaktadır.* Bu da, zaman kaybetmekten başka bir şey değildir. Yanlış başlamaktır. Soldan gidip sağdan gelmektir. Tarihsel olandan, sosyolojiden, felsefeden, siyasadan kopuk olmaktır. Daha da önemlisi üretim ilişkilerini anlayıp yerine oturtamamaktır. Bu kapsamıyla politik iyimserlik, yaşamın her alanında yenilgiler hazırlamaktan öteye gidemeyecektir.

Sanatsal (şiirsel) düzlemde adlandırırsak; üretilen imgelerin nesnel karşılığı yoktur. *İmge iki sesin yan yana gelmesiyle oluşur, oluşmaya başlar. Yaşamın her kesitinde vardır ve sözlükte olmayan üçüncü kelime olarak tanımlanabilir. İdeoloji üretmenin ve taraf bulmanın tek yoludur.* Toplumda herkesin tutunduğu, yaşattığı; zaman zaman değiştirdiği imgeleri vardır. dolayısıyla kişilerin yaşama biçimleri de bu imgelerine göre yön tutar; anlamsızlaşır ya da anlam kazanır. Burdan kalkarak denebilir ki ideolojisi olmayan insan yoktur. Ya da, insan ideolojisiz olamamaktadır. Bu durum, onlara sunulacak imgelerin nesnel karşılığının olmasını zorunlu kılıyor. Böyle olunca, gerek sanatçılar (şairler), gerekse politikacılar üstlenmek durumunda kaldıkları sorumluluğun bilincini edinmelidirler. Çünkü her şey bu bilinçle başladığı gibi ya süreklilik kazanmakta ya da bitmektedir.

Gözden kaçmaması gereken bir nokta daha var; ilginç, alabildiğine şaşırtıcı, canalıcı bir nokta. Dünyanın neresinde olursa olsun, bilinçlenmek ve imgeler edinmek —ister politik ister sanatsal— ekonomik altyapının belirleyiciliğinde olmak gerekir. Kültürel yapılanmaların biçimlenmesi, içerik kazanması da diyalektik olarak buna bağlıdır. Oysa Türkiye'de tam bunun

DERGİLERDE...

GERÇEK EREN

Adam Sanat'ta (nisan '89) Memet Fuat, ''Hak Güçlünün'' başlıklı yazısında adalet ve demokrasinin her zaman örtüşmediğini dile getirerek şunları söylüyor:

> Bozukluk ne adalet anlayışında, ne de demokraside... Saklamanın anlamı yok: Satın alınan, kiralanan,kötüye kullanılan: İnsan...
>
> Her şeyin temelinde ise, bugün, kapitalizmin utanmasız bir açıklıkla ortaya vurduğu bir güç yatıyor: Paranın gücü... Adale gücü, silah gücü, kalem gücü, bilim gücü... neye isterse ona dönüşerek paranın gücü...

Bunun böyle olup olmadığını anlamaya, günlük yaşamda a'dan ze'ye, konuşulan her şeye, yaşanan her saniyeye, yediden yetmişe görüşülen herkese bakıvermek yetiyor gerçekten. İnsanların ciddiye aldıkları, üstünde saatlerce dedikodu yapmaya değer buldukları tek şey para: tüm değerleri radyoaktivitesiyle kirleten o meşhur ''pezevenk''!

''Ama'' deniyor, ''öyle bir çağdayız ki, insanî değerleri korumanın da olanağı paranın gücünü donanmakla sağlanıyor.'' Demek ki, eninde sonunda, varsa yoksa ''neye isterse ona dönüşerek paranın gücü...'' kullanılmalıdır. Artık hiç kimse ''paranın da satın alamayacağı şeyler''den söz etmiyor. Tersine, paraya tarih boyunca teslim olmayan değerleri bile onun gücüyle yaşatmaya bakıyor. Böyle olunca da, paranın yayılmacı niteliğine açılan her türlü savaş, gerçekte bu yayılmacılığa teslim olma sonucunu veriyor.

''Ama'' deniyor, ''bunları ne ilk kez siz söylüyorsunuz, ne de siz ilk kez söylüyorsunuz.'' İşte buna katılıyoruz. Tarih boyunca pek çok kez söylendi. Shakespeare'de en yoğun anlatımını buldu. Kapitalizm, paranın gücüyle bireyin bütün mahremiyetine de dilediğince el koyduğundan beri, yüz binlerce kez söylendi. Öyleyse söylenmesi de bir anlam taşımıyor artık. Eylenmesi gerekiyor. ''Paranın büyüsüyle, birey, kendi ben'inin üstünlüğüne yozlaştırılıyor.'' denmişti Yenibütüncü Manifesto'da. Ama bu söylenmekle kalınmamış, ''gün ateşe atılış günüdür'' de denmişti. Paranın her türlü insan ilişkisine el koyması gerçeğiyse yaşanan; şu ''holding yayıncılığı ve sanatı'' çağında ona karşı oluşturulan bir tavır, ''ateşe atılmak''tan başka nedir!

Sonunda Cemal Süreya da bu ateşe, otuz şu kadar yılın ardından 'bir daha atılıyor ' İzmir'de. I. Kültür Sanat Günleri sırasında düzenlenen şiir söyleşisinin bitiminde, yanında bulunan-

(devamı s. 27'de)

''Barbarlık ve BROY''

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Kulübü'nün etkinlikleri Vezneciler - Kuyucu Murat Paşa Medresesi'nde sürüyor. Programını İrfan Çiftçi ile İrfan Yıldız'ın hazırladığı etkinliklerden biri de, 7 nisan günü yapılan ''Şiir Dergileri'' paneliydi. Geçtiğimiz mart ayında ilk sayısı çıkan ve ''şiir dergileri kervanına katılan'' **Fanatik** Dergisi yayın yönetmeni Metin Celâl'le **BROY**'un yayın yönetmeni Seyyit Nezir'in konuştukları panelde, Metin Celâl: ''Yazdıklarını okura iletemeyen şairler olarak **Fanatik**'i çıkardıklarını, dergi adının 'şiire tutkuyla bağlı olma'yı içerdiğini'' anlatarak şiir dergiciliğinin güçlüklerinden söz etti; ''şairlerin cep harçlıklarını koyarak'' **Fanatik**'in yayınlanmasına katkıda bulunduklarını belirtti; ''**Fanatik**'in sağcı ya da solcu her şaire açık olduğunu'' söyledi. Seyyit Nezir, ''12 Eylül '80 sonrasında şiirin başka edebiyat türlerinden ayrı bir yayıncılık serüveni yaşadığını'' vurguladığı konuşmasında, ''bireyleşmenin derinlik kazanması süreciyle şiirin kendi politik çizgisinde derinleşmesi arasındaki ilişki'' üstünde durdu. ''Şiirin etkinliğinin giderilmesi yönünde politik, hukuksal ve ekono-

(devamı s.31'de)

tersi olagelmektedir. Kültürel üstyapı kurumları ekonomik altyapının yerine geçmiş ve belirleyici olmaya başlamıştır. Örneğin işçi, toplumsal bir sınıfın bireyi olduğunu yaşadığı halde fark edememekte, bu kendine söylenmekte ve kabul etmesi istenmektedir. Yani hep kendiliğinden bir sınıf olma aşamasında kalınmakta, kendisi için bir sınıf olma aşamasına varamamaktadır. Bu, ona sunulan imgenin boşluğunu yüzeyselliğini gösterir. Somut yaşantısının karşılığı olarak, kendisi tarfından bulunup çıkartılmadığı için boşlukta kalmakta; ona sunulan seçeneklerden herhangi biriymiş gibi görülmektedir. Bu ters işleyen bilinçlendirme, sonuçta bir güce dönüşememektedir. Çünkü kişi hangi toplumsal konumda bulunursa bulunsun, birey olarak kendini seçememektedir. Hep koşullanmayla yüz yüze kaldığı için de, bütün gücünü —her anlamda— yitirmekte ya da hiçbir zaman güç olamamaktadır. Bu da, varsa, entellektüel yetisini yitirmekten, gelişememekten, yaratıcılığını eskitmekten, söz hakkını daha baştan başkasına devretmek-

aydın hatiboğlu

YORGUN

Meltem
Yangın yerlerinde okşanan bir enik
Gizli kaçışlar gibi kıpırtılarını/ve
Güdük gölgesini yayıyor suya
Ilık bir ürpertiyi işliyor oyasına
Ellerin ve tenin ve yapraklar ve rüzgâr ve saçların
Suyu öpüyor kanadı bir martının
Bin martı değiyor dudaklarına
Sular uyanıyor
Anaç bir kedi gibi yalıyor kıyıları

Rüzgâr
Taylar koşuyor uzak bir rüzgârda
Acemi/ürkek/coşkun
Sıcak bir somun bölüşülüyor
Sıcacık tütüyor açlığını doyuran toprak
Derinden derine
Bir yürek vuruyor
Vuruyor yüreklerimiz
Rüzgâr dallara—
Dallar kıyılara—
Güneş toprağa—
Coşku yüreklerimize vurur gibi

Taylar
Soluk soluğa
Sözcükler ter içinde
Irmaklar ırmaklara ulanıyor
Bir çocuk su içiyor
Dayanmış avcunu oluğuna çeşmenin
Kana kana/avuç avuç-ter içinde
Sonra yorgun kuşlar konuyor
Bin yıllık hüzünler sarkan
Sevdalı söğüt dallarına
Yorgun kuşlar
Yorgun
Yorgun

İMGE: İDEOLOJİK OLANAK....

ten, edilgen bir konumda kalmaktan, yığınlaşmaktan başka bir şey değildir. Kısaca yaşananın öznesi olamamaktadır. Sonuçta edindiği sadece kitlesel yaşantıdır. Bu, aynı zamanda bütün boyutlarıyla bağımlı olmak demektir. Bugün hâlâ görülemeyen de budur. Herkes neyi varsa birer birer yitirmektedir. Sesi yitiriyorlar, yeteneklerini, düşünme yetisini, sevmesini, duyarlığını, gelişmenin olanaklarını, sağlığını, güzel bir düş görmeyi, bedenlerinin sıcaklığını ve kokusunu, bir deniz kıyısında salınarak yürüme şansını, özlemeyi bir bir yitiriyor her insan.

Oluşturulan insan tipi, bulunduğu çıkmaza, sunulan yanıltıcı imgeleri, olduğu gibi kabullenmesi sonucunda varmıştır. Bu nedenle politik ve sanatsal imgeler üzerinde titizlikle durmak gerekiyor. Öncelikle yaşamın her alanında insanlara düşler kurdurtan, yönlendiren, seçimler yaptıran imgelerin nesnel karşılığı olmak, olabilmek gerekir. Değilse, bağımlı edilgen insana varılacaktır.

Bugüne dek politik imgelerin kısa sürede kofluğu ortaya çıkmış; bu nedenle de fiziksel ve düşünsel, dönüştürücü bir kütle oluşturamadığı açıklık kazanmıştır. O belirleyici olan nesnel karşılıktan yoksunluk, her başlangıcın sonunda yenilgiyi, kırgınlığı, siyasi küskünlüğü, savru-

erdoğan alkan

GİZ

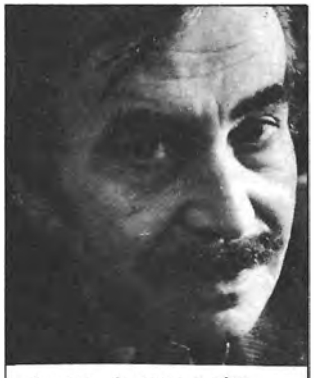

Yürekte ve düşte
Yalın ve gerçek

Kurşunlarla giriyorlar etime
Onlar kovalıyor ben kaçıyorum

Sonsuz ağlayan yüreğim
Söyleyemiyor gizini

Çırpınıyor su

Tutuyor elimden gecenin çocuğu
Sevişiyoruz karanlıklarda

İMGE: İDEOLOJİK OLANAK...

lup gitmeyi, edilgenliği, oportünizmi, bulunulan yerden kaymayı, ilkesizliği hep beraberinde getirmiştir. Sonuç budur. Bunu aşmanın yolu ise yeniden başlamanın gerektirdiği noktayı doğru saptamakla olanaklıdır. Yoksa yaşam Sisifos efsanesine döner, yenilenemez, bir başka düzleme sıçratılamaz. Her yanılışın pekiştirdiği; bireyselliğin yıkımıyla ilgilidir. Bireyi özgünlüğünden koparmaktır; beyninden, duygularından yalıtmaktır. İşte onlarca yıllık bir koşullanmışlığın sonunda varılan bu noktada, yeni bir süreci başlatmak gerekiyor. Bu, bireyin özgürleşmesidir, kendini seçmesidir öncelikle. Böyle olunca, *her insan geleceği için imgesini yaratma sürecine katılacaktır. Sonuçta yanıltan, nesnel karşılığı olmayan imgelerin yaşama şansı kalmayacak, taraf bulması da olanaksızlaşacaktır. Yenibütüncü kavrayışın politik imgeden anladığı, bu süreçte gerçekleştirilecektir.* Sanatta, şiirde yerleştirmeye çalıştığı imge ise sözlüklerde olmayan üçüncü kelime ile tanımlanmaktadır. Bu, bireyde (alıcıda) açığa çıkan imgedir. Sunulanları irdelerken yeniden yaratmaya katılıyor olmak, özünde sınamaktan başka bir şey değildir. Artık bir köylüye şiir olarak, roman olarak onun yaşantısını anlatmaya kalkarsanız alacağınız yanıt şudur: "Ben yaşıyorum, siz ise anlatıyorsunuz." Bu örnek bir oranda aşılmış olsa bile, 1950'lerde DP'yi köylü dostu konumuna sıçratabilmişti. Mahmut Makal'ı da tabii. CHP ise köylü düşmanı kayılmıştı. Çünkü birey tüm yetenekleriyle birlikte yok edilmişti. Nesnel karşılığı olmayan imgeye öylesine bel bağlamıştı ki el değiştirmesiyle yetinmekten öteye gidememişti. Öte yandan yapılması gerekense bu değil gerçek imgeler üretebilmekti. İşte bu sürecin başlatılması eylem noktasını oluşturuyor. O zaman şiir de (sanat da), insanın nabzında atabilecektir. Organik bir yapı kazanacak ve yaşanan olacaktır. Yaşam ve entellektüel yeti şiirin konusu değil sadece malzemesi olacaktır. Böylece dönüştürücü bir güç, bir aşkınlık ve aşırılık olarak yaşama eklenecektir. Bu noktada kelime, dize soluk alıp verecek, varlığı yarına bağlanabilecektir. Köylüyü köylüye anlatanlar gibi, bunu anlamayan 'avangard'ların yaptıkları da sadece 'leylâ'nın kafiyesine aşık' olmaktan başka bir şey değil. Kelimeleri, sesleri öldürmeden şiirlerinde kullanmıyorlar. Yazdıkları şiir her şeyin dışına düşüyor, bir aykırılık oluşturuyor. Her defasında bunu öne sürerek, karşıt olanı yarattıklarını savlamaktalar. Oysa yapılan ve önerilen, yaşamın dışına düşmekten başka bir şey olamamakta. Öne sürdükleri imgelerin dirimsele olan uzaklığı, ancak bir nesnel karşılık olabilmektedir. Sadece bunu göremeyenler, önlerine sürülen yapay ve yalan olanı aşamamaktadır. Yaşadıkları ve yakındıkları yalnızlığın temelini toplumsal edilgenlik üzerine oturtma çabası başka bir karşılık bulamazdı zaten. Aslında sosyolojik bir saptamaya olanak sunan bir açıklık var burda. O da şu: Yaşamı ve üretim ilişkilerini atlayarak üstyapıları (şiiri de) belirleyici kılabilirsiniz. Türkiye insanı buna uygundur. Çünkü hep bugüne kadar hep biçimsel olanla yetinmişti. Böyle düşünülünce takınılan tavır yeterlidir, sanıldı. Bu-

tuğrul keskin

asafir iz düşürüyor imgenin sonrasızlığına
sana bir mendil (Güz Solgunluğu) ve bir sesle
çıkıp geldim. Yüzünü akşamla tarıyordun
akşamla tarıyordun ve çürüyen bir diş kanatıyordu bedeni

söylensin, yalnızlığın, intiharın ve sonrasızlığın şiiri
nefti olanın, eflatunun ve yasak kırmızının şiiri
kaçışların şiiri, aşkın ve direnişin şiirleri de
söylensin, işte, burada kurulsun çoğalmanın coğrafyası.

adınız gökyüzü olsun size dönsün yanan su
kuşlar size dönsün, bulutlar size dönsün
ben size döneyim, yorgun. Kimsesiz, sessiz
uzak uzak oturalım, uzak uzak konuşalım, susan ben olayım

ben, sürgün olayım, öleyim, şiirin deltasında.

siz, saçlarınıza akan yeraltı nehirlerinden haberliydiniz
rüyalarınızdaki şahmarandan haberliydiniz
lacivert, mor, leylak ve akşam üstlerinden haberliydiniz

sokulup duruyordunuz şiirin huruşan gizemine

kapılarından geçtiğim kızlar yüzümü unuttu, çok oldu
çağıldayan ırmaklara mı şimdi yolum
o yanan, o sönen, o eskimeyen deniz fenerine mi yoksa
aşkın uzağına düşen o tembel denizciye söylenecek ne kaldı
kalbim, şiirin denizinde durmadan yüzen yelkenli.

hüzünlü akşamlar yaşamaktan usandım, bir üsluptur
bir üsluptur çizilen şiirin ve tarihin gövdesine
Veysel, Seyit, Metin, Gökyüzünün Sesi: Susun, dinleyin

Yabanıl her şey, yıldızlar ve ebabil akıyor şiire.

YENİBÜTÜN/ GÖKKUŞAĞI

İMGE: İDEOLOJİK OLANAK...

nun sonrasında da şiirde, şiirlerde; insanlara çokça, nesnel karşılığı olmayan imgeler sunuldu. Taktik olarak da tartışmalar bu alana çekildi, koflaştırılması, üretim ilişkilerinden beslenen meta fetişizmi ve emeğin yabancılaşması, sanatsal özün bir yaratma sürecine karşılık olduğu, dilin öncü, diyalektik bir yorumu gereksindiği, özde evrensel biçimde ulusal olmanın zorunluluğu unutulsun istendi. Bugüne gelindi böylece. Bütün bu olumsuzlukların karşıtı olarak Yenibütüncü kavrayış ve bakış açısı gündeme geldi. Aşkın olmanın yolu olarak da nesnel karşılığı olan imgelere yaslanan bir politik ve kültürel söylemi geliştirdi.

Artık Yenibütüncü Şiirin Manifestosu kendini aşmak için vardır. Bu, bütün olumsuzlukların aşılması olacaktır.

Olası Tutarsızlıklar

Yenibütün, rastlantı sonucu bir araya gelmiş, değişik kuşaklardan şairler karması. Yazdıklarında ortak bir görüşün ipuçlarını bulamıyorsunuz her zaman. (...) Hiçbir şey sonuna değin olumsuz, işe yaramaz, kötü, zararlı değildir (bunun tersi de geçerli). Şimdiye değin Yenibütün'ü karşısına almış olanlar, yazınımıza sağladığı yararları da görmelidirler.

MUSTAFA ÖNEŞ

Okura saygılıysanız, yazdıklarınızın onun beklentilerini tümüyle karşılayamayacağını gördüğünüzde, çalışma alanınızın boyutları üzerine açıklamada bulunma gereği duyabilirsiniz. "Bir olay, bir saptama, birkaç kitap..."[1] başlıklı yazımın özeleştiriyle özür dileme karışımı girişinde aynı yola başvurmuş, ardından da yazına "kesin dönüş" yaptığımı vurgulamak istemiştim.

Büyüklük hastalığının pek yaygınlaştığı ülkemizde ancak, yerli yersiz sürekli kendinizi ve başkalarını överek yaşama hakkı kazanıldığını; alçak gönüllü tutumlara, içten açıklamalara ise ağır faturalar çıkarıldığını; bu yüzden, söylediklerimin günün birinde bana karşı silah olarak kullanılabileceğini düşünmüyor değildim. Ayrıca, eşleştiği kişinin minderde kendisine bile bile kol kaptırdığını kavrayamayıp oradan bastırmayı kazanç sayacak deneyimsiz güreşçi örneği yazar sayısı epey kabarıktı.

"Yenibütün: Yansımanın Gerçeği"[2] yazısından anlaşıldığına göre, Veysel Çolak da bu tür yazarlardan. Araştırıp saldırıya geçebileceği en güçsüz yanımı bulduğu kanısına vararak yazımın girişinde yer alan, yukarıda sözünü ettiğim on iki satırlık açıklamamı hedef seçmiş. Bu kendi bileceği şey. Ama, aynı yazıda başkalarına okuma yöntemi edinmelerini salık veren Veysel Çolak, ya okuduğunu anlayamıyor, ya da özellikle çarpıtarak iletiyor.

Şöyle demekte: "..... olası değerlendirme yanlışları için sekiz yıldır yazmadığını (bu, sekiz yıldır iyi izlemediğini de itiraftır) mazeret göstermesi, şecaat arz ederken sirkatin söylemeyi anımsatıyor."

Her şey ortada. Söylediklerim Veysel Çolak'ın yorumuyla karşılaştırılıp düşülen yanılgı saptanabilir. Ben orada yazdıklarımdan değil yazamadıklarımdan özür diliyordum. Tuğrul Keskin de bunlar arasındaydı.

Veysel Çolak, değerlendirmelerimi remil atarak yaptığımı sanıyor olmalı ki, "olası yanlışlar"dan söz etmekte. Eğer yanlış yargı vermişsem, kendisi için kullandığım "iyi şair" nitelemesi de bundan payını almıştır.

Yetersiz kaldığı yerde, posası çıkmış bir atasözünün ardına sığınıp aşağısamada bulunarak tartışmayı kişisel çatışmaya döndürmekteyse oldukça usta.

YENİBÜTÜN'ÜN ZORUNSUZ, İRKİLTİCİ YARARLILIĞI

Anlaşılmayan bir sav için ilk söylenecek söz, onun, ileri sürenin kafasında tam anlamıyla belirginleşmediğidir. Öte yandan yalın, anlaşılır bazı düşüncelerin çarçabuk rafa kaldırılmasına karşılık, yeterince kendini ele vermeyenlerin "hikmet"ler barındırabilme olasılığı ve daha çok yorum gerektirmeleri yüzünden, üzerlerinde daha uzun süre durulduğunun görülmesi de özellikle kapalı anlatıma başvurulmasına neden olmaktadır. Yenibütüncü bildirinin anlaşılmazlığına bu açıdan yaklaşılabilirdi.

Ne var ki, söze "siperler"le, analarımız bizleri bu gün için doğurdu dercesine "Gün, ateşe atılış günüdür"le başlanması gerçek bir savaş çağrısı almışçasına sizi tedirgin etti de bunu "alaysı" sözlerle geçiştirme başarısı gösterdiyseniz, en azından kendinizi yatıştırma bakımından olumlu bir şey yapmış sayılırsınız.

İkinci Yeni'nin kurucuları, biraz kaygı, biraz boyun eğişle, kendilerini tahtlarından indirecek şehzadeleri beklediler hep. Ama, şiirimiz üzerindeki egemenlikleri, ardı gelmeyen bir iki cılız kıpırdanış dışında, genç kuşaklarca sürekli onaylandı. Altı yıl önce Tomris Uyar'ın Edip Cansever, Cemal Süreya, Turgut Uyar'la yaptığı söyleşide[3], Cemal Süreya'nın "On sekiz-yirmi yaşlarında bir sürü genç çıkıyor her yıl, şiiri şiir olarak görmeye çalışarak şiire sarılıyor. Ama

mehmet çetin

GÜNCESİNE KENDİNİ UNUTTURANKIZIN AYRILIK NOTLARI

1. anlamı yok takvimlere sığınmanın kalırsam yerim yok
anladım
gideceğim.. nasıldır hiç öğrenmeden o güzel ayrılık

2. söyledim kuşatman yetmiyor hiç elin anlatmıyor beni
sular akdeniz olmuyor göğsüme dokununca ağzın
bari bizimkisi bir güzel ayrılık olsun dedim
sonrasını düşünüp durmaktan
ne aşk ne vakit buldum ağrını silmek için ömrümden

bütün istediğim birlikte kurtulmaktı bu yenilgiden
kaldırım taşlarında daha sakınarak yürüyenken
o yorgun ellerin çok unutuşuyla
bedenimi geçip gitmesinden mi
bıktım
belki çok incitti sesimi
istesem de sığamazdım şarkısına artık
vebalar kudurdu da ellerimde, vedalaşamadım
ayrıldım.. nasıldır o güzel ayrılık hiç öğrenmeden

3. rezaletti o ilk yargılanma aşağılandık ya çok ağızca
ertelendi duruşma da kaldık ya tutanaklara
öldürme hırsını da erteledim o zaman
gecikti sürmanşet oluşum
tren sonsüratken makas değiştirilirmiş zaten
nasıl tanımlanır ırmağını kirleten su, anlayamıyordum
anlamı yoktu anılara sığınmanın kalacak yerim yoktu
soramadım
nasıl kararmasın nasıl solmasındı şu gencecik ömrüm
oysa anlatacaklarım vardı sızı biriktiren şu tarihe
bağırarak susturmak istediğim sevgisiz kentlere
ayrılacaksak
iki çocuk nasıl küser tam öyle ayrılalım.. diyecektim

4. denedim benzemek zorunda değilim dedim bir başkasın
ama aykırı baksam bile başka bir anlam buldular
kanmamak elde değildi kumruluklarına
bir de sabıkalıyım ya
aldanıyorum hemen
ölürken bile yarını tasarlayan o insanca seviyorum
anlaşıldı, yazgım bu benim azala çoğala sevmek yani
sonra aldanmak ince ince kırılmak ve ayrılmak
illa da uyumlu olmak için mi dünyayla
karışıyorum kalabalığa da aykırı sayılmamak uğruna

5. o kalabalıktaki aşk isteyince sağmal bilmem ne gibi
ve yaşam tavrı budur diye bezirgânın yalanına
ödeyip duracaktıysak kendimizi
sağolsun yaşamak.. hayır, katlanamazdım bunca intihara

sonra.. iyice inceldi yağmur belki kururdu da göğsüm
belki sakinleşirdi yerküre ama sen geldin sonra
geldin de unutma; şimdiden unutma
istemezdim ya, ben de alarga.. diyebilirim
alıngan ve kefilin olan şiirine elveda.. gidebilirim
gideceğim de nasıldır güzel ayrılık öğrenirim mi artık

OLASI TUTARSIZLIKLAR...

ne bütün bir geçmişin sentezini yaparak ortaya çıkan bir şair var henüz,ne de yeni bir yönseme."; Turgut Uyar'ın ".... ad vermeye gerek yok, hiçbirinin şiirinde hatâ bulamıyorum, mükemmeliyet ararken kişiliklerini harcıyorlar."; Edip Cansever'in ".... Cemal'in yazılarında de-

veysel çolak

ŞİİRLER

OLASI TUTARSIZLIKLAR...

SESİN ÖLÜMÜ

Bilendikçe azalan bir bıçağım
Sonraya kalmaların o dağılan gülüşü
Islanmış bir yalnızlık
Bir gümüş yüzük,
Biri somurturken biri gülüyor
Aşk ve eroin, yaşamın iki yüzü.

Kentler yüzüme tuzak
Suskunluğumu gizle değiştiriyorum
Geceyi başlatıyor bir bardak soğumuş çay
Benim suçum oluyor zaman
Boşluk yoğunlaşıyor,
Delirmek özlenirken kahvelere karışıp
Karın yağışında olamamak umrumda,
Bekleyiş ve korku sonsuza uzadıkça
İçimde seller, yeraltı ırmakları
Kadınlara uzaklığım, su yılındayım
İyiyim ama durmadan çalkantıda.

Her yerdeyim ve yokum bir fırtına olalı
Gerekçen olur, havayı yadsı bir yalan söyle
Yaşanandasın bir yanlışlık olarak
Biliyorum her aşkın bir sonu da olmalı,
İki elimin birden kesilmesi bu
Her zaman bir kaçağım
O yerde aşka silah olalı.

Bu yalanın neresinde kalmıştık?
—Dünyayı azaltan bir insandayım.

ğindiği gibi, hep en son istasyondan atlıyorlar trene. Daha önceki kuşakların, bir önceki kuşağın yaptığını değerlendirmeden en son atılımın arkasından gidiyorlar." sözleri de bunu belgeliyor.

Bugün bazı üyeleri aramızdan ayrıldığı için azınlığa düşmüş bulunan İkinci Yeni kurucularının şiirimizdeki egemenliğine son vermek kolaylaştı belki. Başkaldırı, şiirle yeni tanışmış genç kuşaktan geldiğinde anlamlı olacaktır. Akımlar şairleriyle birlikte gelişir. Yenibütüncü'ler gibi İkinci Yeni'nin dümen suyunda belirli bir yaşa erişmiş, bazıları nerdeyse ustalık katına yükselmiş şairlerin başkaldırısı, iktidarın tabanında oluşan bir bölüntü diye nitelendirilebilir ancak (Şiirin cinselliğinden söz edenler, Yenibütün benzeri bir çıkışın Freud öğretisindeki tanımını da araştırmalılar). Siyasa alanında, Yenibütün'cülerinki gibi başkaldırılar başarılı olduklarında "kral öldü, yaşasın kral" sözüyle noktalanmışlardır.

Yenibütün, rastlantı sonucu bir araya gelmiş, değişik kuşaklardan şairler karması. Yazdıklarında ortak bir görüşün ipuçlarını bulamıyorsunuz her zaman. Dil açısından daha bir tutarlılık gösteriyorlar. Mazmunu andıran söyleyiş biçimleri edinmişler. Demirbaş sözcükleri var. Bunlardan bazılarının (bizatihi, kadim, kaim gibi) Osmanlıca oluşunda, tumturaklı bir söyleme ulaşma kaygısı seziliyor.

Üyeleri arasında Veysel Çolak'ın ütopya üretmeye yatkın yaradılışta olduğu yazılarından anlaşılmakta. Onun devletinde "İnsan çalıştığı orana ("oranda" olacak, M.Ö.) eleştirme hakkına sahiptir."[4] Her sanatçı, sağlığında değersiz yapıtlarını ayıklayıp ortadan kaldırmalıdır. Eğer bunu yapmamakta diretmişse, aynı işlem öldükten sonra başkalarınca gerçekleştirilecektir. Aslında, ".... incelemecilerin, eleştirmenlerin asli görevi de bu olmak gerekir."[5] (Yani, sanatçı-

veysel çolak

KENDİSİNE İKONA

Kent dönüşeli bir sıkıntıya aşklara karşılığım
Sabahların ürperen yanı, sevmenin az öncesi
Ve bir korsan üstelik yanlışlıklar edinen
Denizler biriktiren kör olan gözlerine.
Böylece senin yaptığın bir şaka olurum dünyada
Yenilirim, şaşkınlığın olurum
Ölürüm kana kan!

İpek yırtılır, çelik pas tutar, taş eskir
Lotüs çiçeğindeki gizemi çoğaltırım,
Söz parçalanır kendini savunurken
Mürekkep hakkedilir, esrar aşılır.

Gazetelerin yırtılan yerindesin, saklısın
Duvarında bir resim, bir kadının yarım yüzü
Budanık bir ağaç ve biriken yenilgi
Aşkınsın ama söylenilen marşların unutulan sesisin.

Çuha kokan bir çocukluktur akşam
Sayfaları kirlenmiş bir ilkokul defteri
Sonra Mehmet ağabey,
—Hep aklımda ne hakkı varsa—
"Şiir öldü, yaşasın şiir!" dedirten dostluk
Düşünüp de bir türlü onu arayamamak.

Zor bir insanın kalbini aşması
Sonrası merak biriktirmek gibi bir şey
Durmadan bir uzaklığa tanım olurken
Kendine katlanıp günlere başlaması.

Bir uzun yürüyüş kendine doğru
Susarak, susayarak çıkılan her yolculuk
Bir damla mürekkep düşürmektir dünyanın ortasına,
Şimdi bir vitrinde yüzü, cama bir kir gibi ilişik
Kendisine satılan kendisine ikona.

OLASI TUTARSIZLIKLAR...

ların yapıtlarını ayıklamak!) Ayrıca, ayıklama işlemi "günün estetik düzeyini" karşılayacak biçimde yapılmalıdır (Sanırım, bunun için bir de günlük estetik değerler borsası kurma gerekecektir).

Alıntılarla sayfa doldurmaktan yana değilim. İsteyen, yazıların yayımlandığı dergileri okuyarak daha ayrıntılı bilgi edinebilir.

Sıra geldi Veysel Çolak'ın devletine ad koymaya... "Molla Kasım Devleti"ni öneriyorum, ne dersiniz?

Yenibütün'ün öteki üyeleri, Veysel Çolak'ın görüşüne katılıp katılmadıklarını açıkça belirtirlerse bildirilerini biraz daha anlaşılır kılacaklardır.

Hiçbir şey sonuna değin olumsuz, işe yaramaz, kötü, zararlı değildir (bunun tersi de geçerli). Şimdiye değin Yenibütün'ü karşısına almış olanlar, yazınımıza sağladığı yararları da görmelidirler. Geçici bir esintiyle de olsa şiirin durgun gölünü dalgalandırmak, genç kuşağa verebileceği esinler düşünülürse az şey değildir. Gene, doğrusuyla yanlışıyla şiir konusunda birçok ku-

(devamı s.22'de)

Baudelaire'e Karşı Muzır Davası ve Basındaki Tepkiler

ERDOĞAN ALKAN

İMPARATORLUK SAVCI YARDIMCISI PİNARD: "İNSAN İLK GÜHANININ AĞIRLIĞINI TAŞIR, ŞEHVETLİ HAVAİLİKLERDEN KOLAYLIKLA ZEVK ALIR!"

Baudelaire'i ve *Kötülük Çiçekleri*ni suçlayan İmparatorluk Savcı Yardımcısı Pinard şunları ileri sürüyordu.

Bir kitap hakkında, genel aktöreye aykırılıktan soruşturma açmak, dikkat isteyen, nazik bir olay. Suçluluk kanıtlanamazsa, yazar, haksızlığa uğramış gibi görünür, açılan davayı basamak yapıp haksız bir üne kavuşur. Şunu hemen ekleyeyim ki, açtığımız davada önünüze getirdiğimiz şair, değerli yazarların, ciddi eleştirmenlerin savunduğu bir kimse. Bu durum, İçişleri Bakanlığı'nın görevini daha da güçleştirip karmaşık bir hale getiriyor.

Bütün bunlara rağmen baylar, böyle bir görevin yerine getirilmesi gerektiğine yüzde yüz inanıyorum. Burada yargılamamız gereken, yazar değil, yapıtıdır; üstünde ciddiyetle durduğum husus kovuşturmanın sonucu değil, gerekliliğidir.

Charles Baudelaire bir sanat okuluna bağlı değil, kendi göbeğini kendisi kesmiş. İnandığı ilke ve kurama gelince: her şeyi dile getirmek, her şeyi bütün çıplaklığıyla ortaya koymak! Yani insan doğasını en ince ayrıntılarına dek kurcalayarak, en sert ve çarpıcı deyimlerle onu yansıtıp anlatacak, insan doğasını özellikle iğrenç yanlarıyla ele alarak abartacak, böylece etkili bir izlenim ve coşku yaratmış olacak; ve sözüm ona, klasiğin, tekdüzeliğin, alışılmışın dışına çıkacak.

Yargıç, eleştirmen değildir; dolayısıyla, görevi de, karşıt akımlar konusunda karar vermek, sanata değer biçmek, sanatı dile getirmek değildir. Yargıç, sanat akımlarının yargıcı mı? Yasa koyucu yargıcın görevlerini saptamış, tüzeye, genel aktöreye saldırıyı cezalandıran yargılar koymuş, bu suça karşı cezalar koymuş, yargıcı görevlendirmiş, ona bir yetki vermiş, "aktöreye saldırı olup olmadığını, sınırın aşılıp aşılmadığını gözetle, denetle" demiş. Yargıç bu sınırın bekçisidir, onun aşılmasına izin vermez.

İmparatorluk Savcı Yardımcısı bu sözlerden sonra, Baudelaire'in "Takılar", "Lehte", "Şenşakrak Kadına", "Lesbos", "Lanetlenmiş Kadınlar" ve "Vampirin Değişimleri" şiirlerindeki bazı dizelerden örnekler verir ve bunların aktöreye aykırı olduğunu ileri sürerek şöyle devam eder:

Sanırım, genel aktöreye saldırıldığını kanıtlayan yeter sayıda örnek gösterdim, baylar. Ya utanma diye bir duygu kalmamış ya da utanç duygusunun sınırları küstahça aşılmış durumda.

Genel aktöreye olduğu kadar, dinsel aktöreye de saygı gösterilmiyor. İsa'nın değil münkirlerin, Habil'in değil Kabil'in, Azizlerin değil Şeytan'ın yanında yer alıyor. Törelerimizin, toplumumuzun tek dayanağı olan büyük hristiyan aktöresine saldırdığı için aslında Baudelaire'i ceza yargıcının önüne çıkarmak gerekirdi (...)

*Bana şöyle bir itirazda bulunmaya kalkanlar olacaktır: "Efendim, bu kitap acıların kitabı; adından bile belli, yazar, kendimizi korumamız için kötülüğü ve onun aldatıcı okşayışlarını resmetmek istemiş; ismine bakın, **Kötülük Çiçekleri** değil mi?, eğitim amacı güden bir kitapta ne diye saldırı arıyorsunuz?" diyeceklerdir.*

Eğitimmiş! Bu sözü daha önce de duyduk. Gerçek hiç de bu değil. Başdöndürücü kokudaki bazı çiçeklerin koklanmasında fayda mı var yani? Taşıdıkları zehir onlardan asla uzaklaşmaz; bu zehir, insanın başına vurur, sinirleri uyuşturur, aklı bulandırır, baş döndürür, hatta öldürebilir.

Kötülüğü yalnız esrikliğiyle değil, aynı zamanda sefih ve utanç verici yanlarıyla resmediyorum, diyeceksiniz! Ne çıkar; binlerce kitap bastırıyor, düşük fiyata satıyorsunuz, kendileri için yazdığınız bu çok sayıdaki okur, her düzeyden, her yaştan, her koşuldaki okurlar nice övgüyle sözünü ettiğiniz zehirlere karşı panzehire sahip mi? Hattâ eğitilmiş okurlarınız, yetiştirdiklerinizin çoğunun iyiyi kötüden ayırabildiğine, tam anlamıyla dengeli bir kafaya, dengeli bir imgelem ve duyguya sahip olduğuna inanıyor musunuz? (...) İnsan az çok güçsüz, az çok zayıf, az çok hastadır; varlığını yadsısın yadsımasın, ilk günahının ağırlığını taşır. Asıl doğası buysa, insanın asıl doğası, güçlü bir erdem savunucusuna keskin hatlarla ortaya konmadığı, yazılmadığı sürece, kişi, yazarın vermek istediği eğitimle ilgilenmeksizin şehvetli havaliklerden kolaylıkla zevk alır.

Görüldüğü gibi, Baudelaire'i yargılayan bağnaz düşünce, insanı daha doğuştan suçlu ve aldatılmaya elverişli zavallı bir yaratık olarak görüyor ve "muzır yasası"nı uygularken bu sakat düşünceden kalkıyor.

Zamanın ülü avukatı Gustave Chaix d'Est Ange'ın güçlü savunmasına rağmen, yargıçlar "Lesbos", "Lanetlenmiş Kadınlar", "Lethe", "Şenşakrak Kadına", "Takılar" ve "Vampirin Değişimle-

ri" şiirlerinin, yani 299 dizenin kitaptan çıkarılmasını kararlaştırdılar, ayrıca Baudelaire'i ve yayıncıyı para cezasına çarptırdılar. Ozan *Kötülük Çiçekleri*'ne yıllarını vermişti. 299 dizenin çıkarılması yapıtın bütünlüğünü bozdu ve sonraki yıllarda Baudelaire hep bu boşluğu doldurmak için çırpınıp durdu.

YASAKLANMIŞ ŞİİRLERİNDEN

LESBOS[1]

Ey hazların annesi, latin şölenlerinin,
Lesbos, orda şen ya da hüzünlü öpücükler,
Güneşler gibi sıcak, karpuzlar gibi serin,
Utkulu gündüzleri ve geceleri süsler;
Ey hazların annesi, latin şölenlerinin.

Lesbos, orda öpüşler çağlayanlar gibidir
Korkusuzca atılan dipsiz uçurumlara,
Koşan, hıçkıran, coşan sarsıntılarla bir bir,
Fırtınalı ve gizli, kaynaşıp durur orda;
Lesbos, orda öpüşler çağlayanlar gibidir.

Lesbos, orda Phryné'ler birbirlerini sarar,
Orda iç çekişler asla yankısız kalmaz,
Tıpkı bir Paphos gibi yıldızlar sana tapar,
Sapho, ey Sapho, Venus seni nasıl kıskanmaz!
Lesbos, orda Phryné'ler birbirlerini sarar.

Lesbos, sıcak ve üzgün gecelerin ülkesi,
Aynalarında kısır arzuları yansıtan!
Çukur gözlü kızların sevdalı bedenleri
Okşar ergenliklerin yemişlerini her an;
Lesbos, sıcak ve üzgün gecelerin ülkesi.

1 Ne kadar masum dizelerin yasaklandığı göstermek için, aslında çok uzun olan bu şiirin buraya sadece dört bağlamını aktardık.

desanka maksimoviç

DESANKA MAKSİMOVİÇ: (doğ: 16 mayıs 1898), Yugoslavya'nın en yaşlı ve önde gelen bir kadın ozanıdır. Bugüne dek 50'ye yakın şiir yapıtı yayınlanmış, yapıtları 24 dile çevrilmiştir.Birçok şiiri Türkiye'de yazın-sanat dergilerinde ve dünyanın birçok ülkesinde yayınlandı. *'88 Altın Çelenk Ödülü* D. Maksimoviç'e verildi. Pablo Neruda, Evgeniye Montale, Hüston Odın, Yannıs Hristos, Evgeniy Voznezenski, Rafael Alberti, Enzensberger, Alen Ginzberg, Gülleviç'e de verilen bu ödül, '74' te Dağlarca'ya da layık görülmüştü.

YARIN

TÜRKÇESİ: NECATİ ZEKERİYA

Sabahtan beri her şey karanlık bana
Körün gözkapakları örneği
Sabahtan beri her şey sessiz bende
yüzyıl yaşanmış ademoğlu örneği
Mihrabın önünde secde edermiş gibi.
Sabahtan beri her şey dilsiz bende
Kaybolan yankıdan sonraki ses örneği
Suya alınmış derenin yatağı gibi.
Bu sabah benden kaçıyor yaşamın çağıldayışı
Suya atılmış taştan sonra
Küçük büyük su halkaları örneği.
Harfler yerin dibine batmış gibi
sabahtan beri sözleri, heceleri anlamıyorum
anlamıyorum insanların söylediklerini.

necati zekeriya

Necati Zekeriya, D.Maksimoviç çevirisini ve kendi şiirini, ölümünden bir süre önce *Broy*'a göndermişti, belki de Türkiye'ye son gönderdiği ürünler olan bu şiirleri ölüm yıldönümünde yayınlamayı uygun gördük. Saygıyla anıyoruz.

DÜŞÜNDÜK ÖLÜMÜMÜZÜ GAZETE HABERLERİNDE

ÇAYHANE ŞİİRLERİ'NDEN

"Yesenin" kahvesi
Sarayova,13.IV.1982

Ona eski bir Rus şiirinden ayrılığı söyleyecektim.
Oysa Sapho'nun umuduyla gelmişti Midilli'den
Sözcükler birdenbire düğümlendi boğazımda
Neydi bu, sevdaya mı tutulmuştum yeniden

Yesenin buraya hiç uğramadı Ana Dunkan ile
Oysa her gece buradadır şiirleriyle.

Gül Barikatlarının Düşten Aşk Şarkısı

METİN CENGİZ

Gerçek, diyalektiktir. Doğru da o diyalektiğin ürünü. İşte bu ürün olabilen bir tek dize, insan için, sayfalar ve afişler dolusu kötümser-iyimser sözden daha uyarıcı daha iletkendir. (...) Kötümserlik, yenilginin önyargıya dönüştüğü bir küskünlük türküsüdür. İyimserlik, yenilgiye açık, gül barikatlarının düşten aşk şarkısı!

Çağımızın siyah objektiften bir fotoğrafı çekilirse, insana umut olan her şeyin aynı zamanda yeni karamsarlık kaynağı olduğu da görülebilir. Daha doğrusu, insanın gelecek için iyimser tavır alışındaki nedenlerin içinin boşaltıldığı... Pandora'nın Kutusu'ndan çıkan her türlü kötülük insanın yanında yöresinde, büyük üç zamanında yerini alırken, umut kuşunun tüylerinin yolunduğu görülür. Yılanların kolay avıdır artık umut kuşu. Romantiklerin aydınlıkçılarca ileri sürülen görüşlerin gerçekleşemeyeceği kaygısını yenileyen ve çağımızın savaşlarından sonra varoluşçularda Kafka ve Beckett'te iyice özneleşen karamsarlık, bu son gelinen noktada, yeni besinler bulur. Heidegger'in "İnsanın hiçliği" ve Jaspers'in "İnsanın benliğinin olmadığı ve benliğini hiç bulamayacağı bir karanlıkta olduğu" şeklinde özetlenebilecek "sürekli yaşadığı karamsarlık"ta insan,yerinde saymaya yazgılı olur. Anlamsızlık sürekli bir karanlıkta devinimsizliği haklı kılar. İzlek olarak sanata girense, verili tragedyayı zorunlu biçimde yaşayan yeni Oeidipus'tur kaçınılmaz olarak. Sorulan sorular ise, durumu demir çemberler içinde kıskaca alansonuçlar yaratmaktan başka bir şeye yaramaz: gündeme, tarihi kendisi olan birey yerine, kendisi tarihin dışına konmuş (artık birey denemez) insan girer.

Peki, insan, bu noktada sorgulandığında, politik olarak kendisinin oluşturduğu tarihin yeniden başına mı geçmiş olur?!.. Politik çözülüş, nesne insan olmanın tam da bu dip noktasında elbette ki yeni ivmeler kazanır. Sonrası, insan adına yapılmış kimlik hanesine kayıp damgası vurmaktır herhalde!.. Buna evet demek, sanatta-şiirde saçmayı, anlamsızlığı, hatta giderek "korkunç olan"ın "hiçbir şey söylememek" adına yazılmasını öngörür: Much ado about nothing (hiç uğruna kuru gürültü). İnsanın, bütünlüğünü yitirdiği bu toprakta tragedyanın kendi karşıtına dönüşmesi kaçınılmazdır artık. Savruluş, özeleştiriyi bile olanaksızlaştırır. Ama denecektir ki, doğru değil mi yaşanan durumun çizilen bu tablosu? Tablo böyle olunca insan nasıl iyimser olur ki?..

Evet... İyimserliğin erliğe dönüştüğü biliniyor ve onun için de önerilmiyor. Ama yaşandığı gibi alınırsa, çizilen tablo ne kadar karanlık olursa olsun, karanlığın mutlaklaştırılmasına engel olan bireyler bütününün, Engidu'ların yanı sıra Gılgamış gibi yeniden bir varoluş destanı yaşamasının her türlü koşulu vardır. Çünkü insan, kötü olduğu kadar iyidir de! Karanlıktan fışkıran ışık, evrenin yaratılmasına ilk veri olarak varlığını sürdürmektedir. Bu ışık insanın kendisinden başka bir şey de değildir hem. Ama insan eğrisi, kötülük ve iyilik çiçekleriyle dolu bir çizgi üzerinde netliğini kazanmakta olduğuna göre, ışığın mutlak, karanlıksız bir ışık olması da beklenemez. Doğru olan bunu bilmek, bu eğride derinleşen tragedyasını aşmaya çalışmaktır. Ve kaybedilen kalelerin yeniden ve daha sağlam mevzilerle ele geçirilmesi, bir omzun güzelliğini omzunun yakınında hissetmenin dayanılmaz doyumu, ancak böyle sağlanabilir. İnsanın kendisini putlaştıran eylemden vazgeçmesi böyle mümkün kılınabilir.

Sanat da, insanın kendi yaşamı için karar vermesinin bir yolu, üstelik en bütünlüklü ve yaratıcı yolu olduğuna göre, sanatçıya düşen ne? Birey böyle bir yaşam için kendi diyalektik bütünlüğününün bilincinde bir seçimle karşı karşıya iken, sanatçı, bu seçimde, var olanı yansıtmakla mı yetinecek? Bu da bir yol elbette... Ama var olanı çoğaltmaktan ya da umutsuz ilahilerle bir yakarış olmaktan öteye geçemeyen bir yol... insanın kendini sahiplenmesi tam da bu düğümün çözümünde bulunuyorsa, şiir, tarihle bir hesaplaşmayı gerçekleştirmelidir. Durum şiiri, gerçekliğini ve anlamını burada hissettirmektedir. Her türlü yeniden doğuşun sıfır noktasında şiir, ne karamsar, ne de iyimserdir artık. Yaşamın içinde ve önünde olarak şiir, yeniden üretilme olanağını da bu düğümü keserek değil ama çözerek elde eder ve etmenin yolundadır.

mehmet içten

ARDINDA KALSIN CİNAYET

Sokağın başından baktım kaçamak, soluk-soluğa, utanarak
meraklar-insanlar-kalabalıklar
meraklı kalabalık insanlar arasında bir tenha ceset
insanların meraklı kalabalığı arasına serilivermiş bütün gizlerim
gizler iğfal edildiğinde kaçmak gerek
işte orda onaltısında bir çocuk sübyan koğuşunda, ter içinde
meraklar insanlar
kaç oğlum sen kaçmana bak
ardında kalsın cinayet

Ardında kalsın cinayet
gözüne kahırlanan bir çocuk kaçacak, aldırma
anlatsınlar birbirlerine
meraklar-insanlar-kalabalıklar
onyedisinde midesi yıkanmış
doktorla hemşirenin çalkalanan dedikoduları içinde
ergen sesiyle alanlarda bir slogana omuz vermiş, anarşikmiş
"vah zavallıcık pek de yakışıklıymış" dün neredeydiniz menapoz abla
şu yaşında bu yaşında illetli bir çaresizlik
hoşçakalsın yirmiikiyaşın
ardında kalsın cinayet

Ardında kalsın cinayet
geriye bakma, unut, eskin yok... unut-unut
yeniden ve yeniden başla
hiçbir şey yaşamamışsın gibi işte
aç kalmamışsın gibi, geneleve gitmemişsin gibi
en zavallı ve en muhteşem yerinde en modern teknoloji
edisona küfretmemişsin gibi
annen orospu olmamış gibi başla
çocuklar gibi başla, kuşlar gibi, temizlikçi kadın gibi
korkunç ve muhteşem başla
yenilmemişsin gibi işte
ardında kalsın cinayet

Ardında kalsın cinayet
unutmayacağım dediğin kızları unut hızla
hızla hız kazan çocuklaşmada
imgelerini değiştir çirkin çağrışımlarını
—burulmuş bir erkeklik, çırılçıplak bir kadın—
senle ilgisinin ölmadığına inandır kendini,
suçsuz başla, çocuk başla, bunu yap
bir kerede anlaşılsın söylemek istediğin
yorgunsun biliyorum, yaşlısın
hayata ilişkin bütün tekliflerini edivermiş ol eskinde
yaşamak kalsın çırılçıplak yaşamak bu ömrüne
gururlanma ve utanma
ardında kalsın cinayet...

GÜL BARİKATLARININ DÜŞTEN AŞK ŞARKISI...

Yenibütün, böyle bir şiiri açmış olmanın bilinci içinde, şiirin politikasını da burada mayalamayı öngörmektedir. Poetikasını demek daha doğru! —Elbette önerilen, gerçekliğin bireylerde özgür ve üretken biçimde cephelenmesine akan çok sesli bir şiirin yatağıdır burada—

Tragedyanın kötümser ya da iyimser tercihlerden birine zorlanmasının anlamsızlığı, böylece yaşam karşısında yeri terk etmeye zorlanmaktadır. Gündeme gelen, Dostoyevski'yle Tolstoy'un ahlaki ve dinsel arakesitinin yeniden konumlanması değil elbette. Geride kalan estetik gerçek-

reiner maria rilke

ŞİİRLER

Türkçesi:
GERTRUDE DURUSOY
AHMET NECDET

RAINER MARIA RILKE, Prag'da doğdu. Babasının isteği üzerine askerî okullarda eğitim gördü. Ancak daha sonra Prag, Münih ve Berlin'de felsefe ve edebiyat-sanat konularında bilgisini derinleştirdi. İki kez Rusya'yı ziyaret etti. Avrupa'nın çeşitli kentlerini dolaştı. Bir ara Paris'e yerleşerek orada ünlü yonut ustası Auguste Rodin'in sekreterliğini yaptı. 1926'da Val Mont'da (İsviçre) öldü.

SONBAHAR

Yapraklar düşüyor, düşüyor sanki uzaklardan,
solmuş sanki göklerde uzak bahçeler;
hayır der gibi onlar düşerken toprağa.

Geceleriyse düşüyor ağır dünya
bir yalnızlığa bütün yıldızlardan.

Hepimiz düşüyoruz. Düşüyor bu el de.
Baksana öbürüne: hep ayni.

Yine de biri var, bu düşüşleri
sonsuz yumuşaklıkla tutuyor ellerinde.

HRADŞİN*

Hep böyle severek bakarım
Eski kalenin o güngörmüş alnına;
çocukken de bakardım ben
sık sık ona.

Telaşlı Moldau dalgaları da
selamlar Hradşin'i,
azizler de köprüden bakar ona
gözleri ciddi.

Kuleler de bakar, en yenileri bile,
Aziz Vit kulesinin yuvarlak başlığına
baktığı gibi çocukların
sevgili babalarına.

(*) Prag Kalesi'nin adı.

leşmelerin üstünde, yaşama ve sanata —yeni sosyolojik zorunluluğun bir sonucu olarak— yeni bir estetik önermedir bu. Çünkü, umutlananan ve erişilmek istenen, derin yaralar alsa da, yok olmamıştır. Ve insan için bağrında yeni olanaklar taşımaktadır elbet... Bu da bir iyimserlik olarak düşünülse bile, insanın yaşam gibi hem iyi hem de kötü olduğunu göz önüne alırsak, iyimserliğin ötesinde bir gerçekliktir öne çıkan. Geçmişten geleceğe uzayan tarihin yazanı ve okuyanı olarak birey, bizzat tarih olarak iyi ve kötü yanıyla böyle bir gizilgüce sahiptir. Şiire —sanata— düşense, iyimserlik içinde karamsarlığı, karamsarlık içinde iyimserliği, bu diyalektik doğruyu hesaba alarak kendini gerçekleştirmektir. Ya da bunun yollarını, semender gibi ateşe dayanarak bulmaktır.

Yalın söylemek gerekirse: İyimserlik, her durumda karşıtına dönüşmenin en kolay şeklidir. Tabii savrulmanın da. Ya o, ya bu dendiğinde; hem o, hem de bu olabilmek, potansiyel bir tehlike olarak bugün de var! Zafer türküleri, taşıdıkları kan derelerine karşın kirleniyorsa, iyimserliği yaratan her ortam gerçek ve doğru bulunmadıkça, kötümserliğin de toprağıdır. Ya biri, ya öbürü demenin geçerliliği yoktur. Onun için Yenibütün, hazır estetik önermeleri reddederek, gerçekliğin çelişkin özüyle buluşmayı ve bu öze her biçimde bulaşmayı göze almaktadır. Yenibütün, bu anlamda, iyimserliğin de kötümserliğin de tek başlarına toplumsal bir yükümlü-

PANTER

Demir çubukları delip geçtiğinden bu yana
öylesine yorulmuş ki bakışı, tutamaz hiçbir şeyi.
Sanki binlerce çubuk varmış gibi gelir ona
ve bu çubukların ötesinde dünya yokmuş gibi.

Yumuşak sert adımların o sessiz yol alışı,
küçümencik bir daire içinde dolanıp duran,
bir merkez etrafında sanki bir kuvvet dansı,
yatıştırılmış dev bir istenci vurgulayan.

Açılır gözün perdesi ara sıra hafiften—.
Bir imge girer işte o an içeriye,
geçer uzuvların gergin sessizliğinden—
böylece yok olur gider bir yürekte.

SON PARÇA

Yücedir ölüm.
Ona aitiz
ağız gülse de.
Tut ki ortasındayız ömrün,
o ağlamaya başlar
içimizde.

SONBAHAR

Tanrı'm: zamanıdır. Uzun sürdü yaz.
Düşür artık gölgeni güneş saatlerine,
salıver rüzgârları kırlarda essin biraz.

Emret de olsun artık dalındaki son meyva;
onlardan esirgeme güney'li iki günü,
üstüne git onların git ki olgunlaşsınlar
ve en son tadı koy ağırlaşmış şaraba.

Şimdi evi olmayan evsiz kalacak yine.
Şimdi yalnızlık çeken yapayalnız kalacak,
uyumayacak, okuyacak, mektuplar yazacak uzun
ve ağaçlı yollarda bir aşağı bir yukarı
tedirgin dolaşacak, yapraklar dökülünce.

reiner maria rilke

Alman şiirinin büyük ustalarından biri olarak tanınan Rilke'nin başlıca yapıtları: Das Buch der Bilder *(Düşler Kitabı, 1902),* Das Stundenbuch *(Dua Kitabı, 1907),* Die Aufzeichnungen des Malte Laurides Brigge *(Malta Laurides Brigge'nin Notları, -roman-1910),* Sonette an Orpheus *(Orpheus'a Soneler, 1923).*

lük, politik bir seçim olamayacağının ayırdındadır. Kötümserlik, yenilginin önyargıya dönüştüğü bir küskünlük türküsüdür. İyimserlik, yenilgiye açık, gül barikatlarının düşten aşk şarkısı!

Yenibütüncü bakışın politik ilkesi, kötümser ve iyimser şarkıların acı ya da öfkeden hüzne ve yalnızlığa batırdığı insanı, yaşadığı gerçekliğe, o engebeli düzlüğe çıkarmaktır. Süregelen kötümser ve iyimser teranelere sürüklenmeksizin, "uzun ince bir yolda" bıçak sırtında yürüyüşünden geri kalmayışı, yanı sıra o teranelere kapılmayanlardan olumlu ve olumsuz tepkiler alışı, elbette anlamlıdır. Gerçek, diyalektiktir. Doğru da o diyalektiğin ürünü. İşte bu ürün olabilen bir tek dize, insan için, sayfalar ve afişler dolusu kötümser-iyimser sözden daha uyarıcı, çok daha iletkendir.

ilkiz kucur

MAVİ, KÜÇÜCÜK BİR KIZ

bir şiirin kareleri; kâğıdın üzerinde ve kalemin silûeti
eğri çizgiler, belli ki zor bir akşam yaşanıyor
dağılıp kalmış sözcükler...
mavi, kücücük bir kız, gözlerinde bir armağan ağlaması
doğum günlerinde çığlıklar sunulan

içimde o çekip gitme isteği
bir kıyıda başlayan yolculuklardan
gözlerindeki yalanlara atıyorum mektuplarımı

denizlerin eski rengini arıyorum, kentlerin senden öncesi
bir bulvar kahvesinde oturan ihtiyar
sessizce salladığında başını
anlıyorum başka bir adres de olmalıydım
mavi, seni yanıma almalıyım çocuğum

yaşamın ara çizgisinde kalacaksan
ölümü öğrenemezsin diyorum, sarışın bir korkuyla
bulvarı geçiyorum, yağmursuz...

bu gece gölgesiz bir kentte uyuyacaksam eğer
eski odalarda uyumalıyım
evlere yakışmayan sevgiyi.....
çocuğum onu al ve benim için sakla.

OLASI TUTARSIZLIKLAR

ramsal yazı yazmak, yazılmasını sağlamak, bunun gerekli olduğunu vurgulamak, kısacası şiir üzerine düşünme geleneğini başlatmaya çalışmak, Yenibütüncü'lerin olumlu etkinliklerindendir. EK: Bu tartışmayı sürdürmek istemediğim için, verilecek yanıtları elden geldiğince karşılıksız bırakmaya çalışacağım. (M.Ö.)

1 *Milliyet Sanat* Dergisi, 15 Aralık 1988.
2 *Broy*, Şubat/Mart'89.
3 *Varlık*, sayı 906, Mart 1983.
4 *Broy*, Şubat/Mart'89.
5 *Broy*, Haziran/Temmuz'88.

EDİTÖRÜN AÇIKLAMASI

Mustafa Öneş bir gün Broy Yayınları'na uğradığında "artık pek yazmadığından" yakındım kendisine. Yıllar sonra *Milliyet Sanat*'ta çıkan bir yazısında ise *Yenibütün*'e epeyi yüklenmişti. "Yine Yenibütün üstüne yazmak istiyorum: Veysel Çolak'ın hakkımda söyledikleri çok ağırdı. Bu kez benimki de öyle olacak" dedi. "Olsun" dedim. "Haksızlık yapıldıysa, yapanın yanına kalmamalı." Gerçekten de getirdiği yazı "ağır"dı. Ayrıca, Öneş, okuduğunuz yazısında "bu tartışmayı sürdürmek istemediğini" de söylüyordu. Ben, "daha ağır bir yazıyı zaten düşünemeyeceği" yönünde kötü bir iyimserlikle, yazmama eğilimini ilkin "yerinde" gördüm. Ne ki konuşma sırasında, "şiir tarihimize bir cunta olarak geldiniz; bunu da söylemek isterdim, oysa sen bu yazdıklarımı bile ağır buldun!" dedi. Doğrusu hiç beklemediğim bir suçlamaydı. Sesli düşünnerek yanıtladım: "Bir elkoyuş olarak öyle görünebilir. Ama asi ve demokratik!" dedim: Çünkü bir savrukluk, savurganlık vardı. Bir türlü birbirine halkalanamayan, bütünlenemeyen şiir ve kültür değerlerinde, şairin ve sanatçının tutumunda bir savurganlık, şiir ortamında ise eşi menendi görülmemiş bir savrukluk... Bunun özgürleşme olamayacağını, özgürce serpilip gelişme olarak düşünülemeyeceğini; özgürleşmenin zorunluluklara boyun eğmeyen, ama bir program ve bütünsel kavrayışla onu aşan bir eylemi gereksindiğini göstermek istedik. Bireyin kendi yetkinliğini sapına kadar ortaya koyabildiği ve bu anlamda asi; varolan birikimin ve değerlerin her zerresine sahip çıkılmak gerektiği, bu anlamda da demokratik bir

muhammet güzel

MERMER KALIR

tel tel bölerdi kızıl kızıl alevlerde meltemi
yıldızlar doldururdu yelkenime
eskitirdi saçların karanlığı
en ışıklı bakışını ver gurbetime
büyüt beni ateşlerde/sarıl

atlas direklerim talan
korkun yıldız yeli mavi
sıcak tut elimi, çoğal yalnızlığıma
yangınlara susuzum terinde
çiçekle dalgaları
yağan şimşektir küreklerim mermer
büyüt beni rüzgârlara/savur

OLASI TUTARSIZLIKLAR...

elkoyuş: Yenibütün... "Öyleyse niye beş kişi?" dedi. Bunu söylerken, 12 Eylül "Konsey"ine benzetme yaptığını fark etmedim değil. Ne ilgisi var! Aldırmadım: "Bunu Cemal Süreya da sordu. Başkaları da sordu, soruyor. Can Yücel gibiler de kendisinden izin alınması gerektiğini ima ediyor. (Biz cuntaysak Can Yücel de başka bir şey herhalde! Ama niyeyse dizginleri elinden kaçırmış!.. Teşbihte hata yapıldı mı, saçmalığın arkası kesilmez!) Bu konuya bu sayıda yazılarıyla değinen arkadaşlar oldu. Anladığım kadarıyla, bunu ciddi biçimde ele almak gerekiyor. Önümüzdeki ay yazacağım. Şunu hemen söylemeliyim: Bu öncelikle bir yöntem, üslup sorunu. Kaldı ki, sorunun bu yanı giderilseydi, yani metin herkesin imzasına açık olsaydı, içerikte birleşilmiş olunacak mıydı?" Gerek Mustafa Öneş'in yazısında, gerekse başka eleştirilerde içeriğe de, en azından kimi yönlerden, katılınmadığı söylenmekle, bu birleşmenin (metne imza koymanın) olanaksızlığı gösterilmiş oluyor aslında. Üstelik biz şunu özellikle vurguladık: Yaratma sürecinin birliği ve tekliği. Bu demektir ki, biçim ve içerik, bir ve aynı şeyin bütünüdür; bu yeni bir konum olduğuna göre, biçim ve içerik, öbür yaklaşım ilkelerimiz için de geçerli olmak üzere, bir yenibütün tavrı somutlaştırıyor Manifesto'da. Aslında Manifesto, bu ve benzer durumlar için olduğu kadar, bizim yaklaşımlarımız için de, soru olduğu kadar, yanıt ve öneri niteliğini de içeriyor; sorular öneriyi de içeriyor. Ve her iki yönde büyümesini, yeni boyutlar kazanmayı; kendini daha çok belirlemeyi ve aşmayı sürdürüyor...

Bir metin, yazarının ya da yazarlarının elinden çıktıktan sonra, herkes gibi, yazarlarınca da hakkı nesnel ölçülerle verilmeli. Biz, manifestonun hakkını verdiğimiz kanısındayız. O da bizimkini! Manifesto karşısında haklı ya da haksız konumda bulunduklarını, manifestonun haklılığını ya da haksızlığını belirlemekte özgürlük ve yükümlülük, başkaları için de söz konusu. Bu da yapılıyor zaten. Mesele yok!

Manifesto, sansürün olduğu kadar, otosansürün de şiddetle karşısında. Mustafa Öneş, Yenibütün için neyi hak görüyorsa, bir bir yazabilmeli. Bu, onun özgürlük ve yükümlülüğünde. Daha ağır olur, kaldırılamaz... endişesiyle yazmadıklarını biz yazmak gereğini duyduk. Çünkü kaldırmak ve taşımak üzre yola çıkıldı. Bu nedenle yara da alırız. Ama "dostumuza gösteremediğimiz" bir eski ya da yeni yaramız yok! Gocunmayız. Yaralamak yaralayana ağır gelecekse, o başka! Umarım, söylediklerini yazmış olmam, Mustafa Öneş'e ağır gelmeyeçektir!

"Veysel Çolak'ın görüşlerine katılıp katılmamaya" gelince... O kadar önemli mi? Görüşlerinin altında imzasının bulunması yeterli değil mi?

Bireyler, birbirleriyle örtüştükleri ve bütünleştikleri için bir dergi, program ve zemin birliğinde örgütlenmezler yalnızca. Örgütlenme, her düzeyde, bireysel farklılıkları yetkinleştirmenin, özgürleşmenin güvencesi olmalı asıl... Bakın bu noktada da, başkalarıyla bir çırpıda birleşemeyeceğimiz çıkıyor ortaya. Türkiye'de "komünistim" diyenlerin hâlâ anlayamadıkları bir örgütlenme ilkesi!

Söylediklerimizin yaşamda gerçekleşmesini istiyoruz. Buna savaşıyoruz. Tek tek ve omuz omza. Şiir şiire!

Gerçekleştiği anda, Yenibütüncü Manifesto'nun, metin olarak "bir varmış bir yokmuş"a dönüşmesinden daha güzel ne olabilir! / SEYYİT NEZİR/

Şiirin Çağdaş Yeri

YUSUF ALPER

Günümüz şiiri, '70 sonrası şiiri, artık geçmiş dönemlerdeki tepki şiirlerinin olumsuzluklarını taşımıyor. (...) Geçmiş dönemlerin bütün şiir kalıtını değerlendiren, olumsuzlukları atarken olumsuz yanları alan bir şiirle karşı karşıyayız. Artık bu dönem şiiri, tepki şiiri değil, sentez şiiridir.

Çağdaş Türk şiiri 60'lı yılların Romantik Toplumcu çıkışından geçerek günümüz şiirine ulaşmıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi bu dönem şairleri de Üçüncü Kuşak içindedirler. Bu dönemde yazan birçok şairin bir önceki akım (İkinci Yeni) ile ilişkileri vardı ve hiç kopmadı. Egemen Berköz (bir bakıma Cahit Zarifoğlu) İsmet Özel ve Ataol Behramoğlu ise ilk çıkışlarını yaptıklarında o akım içinde gibiydiler. *İkinci Yeni Antolojisi*'ne bile alındılar. Daha sonraki yıllarda *Halkın Dostları* çıkışıyla geçmişlerini bir bakıma reddettiler. İkinci Yeni öcüsüne saldırdıklarında ise İkinci Yeni ortada yoktu. Kendileri bunu biliyorlardı ve özel amaçları için böyle davrandılar. [7] Oysa İkinci Yenicilerin hemen hepsi (İ.Berk ve E.Ayhan dışında) özeleştiri yaparak tutum değiştirmişlerdi. Bu, E.Cansever ve T.Uyar için özellikle geçerlidir. Ö.İnce ve K.Özer'in tutumu çok daha ötelerdeydi. *Halkın Dostları*'nı çıkaranlar (özellikle İ.Özel ve A.Behramoğlu için geçerli olmak üzere) özeleştiri yapıp İkinci Yeni'nin vicdanı olabilselerdi bugün ve son 15 yıldır yaşanan karmaşa yaşanmayabilirdi. Bu iki şair gerçekte geçmişin olumlu kalıtını şiirlerine sindirerek bir köprü görevi görmüşlerdir (Siyasi tutumlarındaki farklılık genç şairlerin kafasını ciddi biçimde karıştırmış olsa da). Ayrıca İ.Özel için şunu belirtmeliyim: O, İkinci Yeni gibi yazarken, her nasılsa, Halkın Dostları çıkışında da öyleydi ve hâlâ da öyle yazıyor. (Bunu bir espri sayabilirsiniz: İ.Özel tıpkı S.Karakoç gibi biçim olarak Batı'cı taraftır. Ortalara yakın bir Batı'cı. Ataol Behramoğlu bu yelpazede kendini nereye koyar acaba?)

Günümüz şiiri; 70 sonrası şiiri, artık geçmiş dönemlerdeki tepki şiirlerinin bütün bu olumsuzluklarını taşımamaktadır. Dikkat edilirse Cumhuriyet dönemi şiirimiz, genelde bir tepkiler şiiridir. Hececiler'e tepkiyle Garip doğmuş, tepkiselliği nedeniyle, tepkinin etkisini bulması açısından aşırıya kaçmış, kantarın topuzunu kaçırmıştır. İkinci Yeni de yine tepkiyle doğmuş, nice fire vererek anlamsızlığın, saçmalığın imge mezarlığına gömülmüştür. Bu dönemden kendilerini kurtaran şairler, kimliklerini korumasını bilmiş, anlamsızlığı amaç edinmemiş, anlamı gözardı etmemiş şairler olmuştur. Ardından 60 Toplumcu şiiri bir tepki şiiri olarak doğmuş, sorunları büyüterek [7] tepkiselliğin olumsuzluğunu, aşırılıklarını barındırmış ve dönem şairlerinin birçoğu silinip gitmiştir. Kendisini koruyabilen, kimliğini oluşturabilen az sayıda şair kalmıştır. Kimi de tepkiselliğin sonucu olarak söylediklerini eleştirmiş (S.Berfe "yediği herze" ler için özeleştiri yapmış) [8] Özkan Mert o dönemdeki şiirlerinin birçoğunu değiştirmiş, yeniden yazmış, değişik bir çizgiye kaymıştır.

70 sonrası şiir (kuşak olarak adlandıranlar da var ancak her on yılda bir yeni bir kuşak'ın ortaya çıkması tutarlı görünmüyor) artık bir tepki şiiri değildir. İlk kez kendinden hemen önceki dönemle hesaplaşmayan, onu yoksaymayan, geçmiş dönemlerin bütün şiir kalıtını değerlendiren, olumsuzluklarını atarken olumlu yanlarını alan bir şiirle karşı karşıyayız. Artık bu dönem şiiri tepki şiiri değil "temkin" şiiri, sentez şiiridir. Geçmiş dönemlerin tepkilerinin önceki kuşaklara nelere malolduğunu bildiği için tepki şiiri olmamış, her zaman temkinli olmuştur. Bu noktada sevgili T.Uyar'ın "eksiksiz şiir yazılmıyor" yakınması gündeme geliyor. T.Uyar haklıydı, eksiksiz şiir yazılmıyordu, çünkü 70 sonrası şairleri hep temkinli, tetikte idiler. Geçmişten olumlu ders almışlardı. C.Süreya da son zamanlarda benzer düşünceler belirtmiştir. [10] Türk şiiri 70 sonrası şiiri derken kastettiğimiz, bu yıllarda yazmaya başlayan 1950 dolayı doğumlular değildir yalnızca. Bu dönem şiiri çerçevesinde Garip'in Anday'ından O.Rifat'ına, İkinci Kuşağın Necatigil, Aksal, Külebi, Cumalı, A.İlhan, Kansu, E.Gökçe, A.Arif, A.Damar, Can Yücel, Ş.Kurdakul'una, İkinci Yeni'nin C.Süreya'sından, T.Uyar'ına, E.Cansever'ine, K.Özer'e, Ö.İnce'ye, H.Yavuz'a, 60 Toplumcularından Refik Durbaş'a, Egemen Berköz'e, C.Zarifoğlu, Edebiyat Dergisi çevresinden Arif Ay, Turan Koç vb. kadar birçok şair yer alır. Genç şair, genç şiir yok, gerçek şair ve şiir var diye düşündüğümüze göre bu dönemin özelliklerini taşıyan tüm şairleri *70 sonrası sentez şiirinin üyeleri* saymaktayız.

O.Rifat'ı, C.Süreya'yı, Necatigil'i, A.Arif'i, E.Gökçe'yi, Külebi'yi vs. 70 sonrası şiirden nasıl koparabiliriz ki? O şiirin tam ortasında yazdılar ve yaşayanlar yazıyorlar.

Bir noktayı belirtmeden bitirmek istemiyorum:

(devamı s.31'de)

Apolitik İnsandan Politik İnsana

İSMAİL MERT BAŞAT

Sorular:
VEYSEL ÇOLAK

Uzun süredir dergilerde gözükmüyorsun. Yazmıyor musun, yayınlamıyor musun?

Erken gençlik dönemimden beri, ekip çalışmasına yatkın oldum. Belki başlangıçta, uzun yıllar tiyatro çalışması çalışması yapmanın kazandırdığı bir eğilimdi bu; sonra doğruluğuna, verimliliğine inandığım bir çalışma biçimi oldu. Küçük öykü yazdığım Salim Amca (Şengil)'nın *DOST* Dergisi dönemini saymazsak, *Aydınlık* (Kırmızı Aydınlık) dönemi çalışmaları, *Türkiye Yazıları* dönemi çalışmaları, seninle omuzladığımız ve sıkıyönetimin engellemesi sonucu kısa süren *Yamaç* dönemi çalışmaları hep bu ekip çalışması anlayışının uygulama alanı bulduğu oldukça verimli dönemlerdi. Bu tür çalışma platformlarını kaybettiğim ara dönemler ise, üretkenliğimi de kaybettiğim dönemler oldu; çalışma pratiği açısından, bir tür "omurgasız" duydum kendimi. Elde yarım,ya datamamlanmaya hazır durumda çalışmalar bulunmasına karşın, araştırma çalışmaları hemen hemen durdu; şiir yazıyorum ama, oldukça düşük tempoda. Yeni bir kitap'lık şiir birikimi ancak oldu. Kendimle didiştiğim bir moral yapıda bunları da yayınlatmak üzere hiçbir yere iletmedim. Arada, Kalem Yayınları ve çıkan yirmi iki kitabı ile biraz oyalandık, o kadar.. Bu anlattıklarım yalnızca bir açıklama, yoksa bir özür olarak söylemiyorum; çok ayrı bir alanda geçim kaygısıyla sürdürdüğüm üretkenliği, her şeye karşın kültürel üretkenlik bağlamında da yerine getirmekle yükümlü olduğumu biliyorum elbette.

Ben, Türkiye Yazıları dönemindeki yazılarını bugün halâ arayıp soran gençlere rastlıyorum. O yazıları da kitaplaştırmadın?

Aslında, elde bir değil, iki kitaplık birikim var. Bunları yayınlamayı, ben de yeni yeni düşünüyorum; çünkü yeniden elden geçirme çalışmasına da henüz başlayabildim.

O yazılarda, devrimci sanat ve devrimci kültür politikaları konularında bazı tezler geliştiyordu. O açıdan kitaplaşıp yeniden tartışılır hale gelmesi gerekli, diye düşünüyorum.

Haklısın. Ama, o tez taslakları yöresinde ve bir program içinde üretilen başkaca incelemeler de vardı. Özellikle sevgili Sargut'un (Şölçün) ve senin incelemelerin vardı. Bunların birlikte kitaplaşması, söylediğin açıdan, daha da yararlı olur.

Sence, "resmî" olmayan kültürel alanda bugünün gündeminde neler olmalıdır? Ya da en başa neyi koyardın?

Kalıcı ve "üretkenlik üreten" değerler yaratmak; kavramlaştırma ve kurumlaşma ile doğrudan ilintilidir. Bu süreçlerin temelinde ise araştırma-tartışma-uygulama-değerlendirme çizgisi yatmaktadır. Bu nedenle, bir "Devrimci Kültür ve Sanat Araştırma Enstitüsü"nün yaratılmasını gündemin ana maddesi olarak seçerdim.

Neler yapacak böyle bir araştırma enstitüsü?

Kuşkusuz, Enstitü kendi çalışma programını kendisi belirleyecek ve geliştirecektir. Yine de, böyle bir enstitünün çalışmasındaki ana doğrultuları not'lar halinde biraz açabiliriz:

—Sanatın, bilimden önemli biçimde yararlandığını ve yararlanması gerektiğini, sanatla bilimin birbirleriyle ilgisiz alanlar olmayıp aralarında önemli ilişkiler bulunduğunu; kültürün de bilimsel gelişmelerden doğrudan veya dolaylı biçimde, ama mutlaka çok önemli etkilenimler içinde olduğunu düşünenlerdenim. Böyle bir Enstitünün çalışma perspektifi de insanlığın gelişme doğrultularını gösteren ve önünü açmaya çalışan bilimselliğin içinde gelişecektir.

—Öncelikle, kazanılmış bilgi birikiminin sistematize edilmesi gerekecektir. Bu, mikrofilm ve bilgisayar olanaklarına dayalı, çok ciddi boyutlu bir dokümantasyon merkezi içinde formüle edilebilir. Bilindiği gibi, dokümantasyon merkezleri yalnızca bilgi birikimini sistematize etmek ve bu birikimi genişletmekle kalmaz; bu potansiyel, niteliksel dönüşüm anlamındaki bilgi geliştirme amacına yönelir; bilgi üretimine potansiyel güç olarak katılır. Elindeki bilgileri düzenli aralarla duyurup tanıttığı gibi, araştırmacı ve sanatçılara sistemli ve aktif olarak hizmet sunar.

—Araştırma Enstitüsü, dokümantasyon hizmetlerini yürütecek kadronun yanı sıra, yine profesyonel yönetim kadrosuna ve ayrıca teknisyen kadrosuna sahip olmalıdır. Enstitünün asıl yaratıcı, üretken kadroları ise, amatör bağla bağlanan çok sayıda ve her yaştan sanatçılarla, bilim adamlarından ve genç araştırma yardımcılarından oluşacaktır. Belirlenecek araştırma programları içinde yer alacak araştırma projeleri ve ayrıca uygulama projeleri için bu kadrolardan gereksinime göre karma ekipler oluşturulacak, ayrıca program içinde yer almasa bile önerilecek projelerden benimsenenlere destekte bulunulacaktır.

Hangi sanatçılar, hangi bilim adamları? Bir de, teknisyenlerden söz ettin?

Araştırma projesinin konusuna göre, doğrudan sanat alanındaki bilim adamlarının yanı sıra, tarihçiler, sosyolog ve sosyal antropologlar, ekonomistler, mimarlar, bazı durumlarda endüstriyel tasarımcılar vb. Hattâ fizikçiler ve elektronikçiler bile bu ekip çalışmalarında yer alabilmelidirler. "Hangi sanatçılar?" sorusuna gelince, müzisyeninden koreografına, edebiyatçısından tiyatrocusuna, sinema-

gözlerimiz karşılar birbirini
geceyi ve seni
...adamın biri, bakışlarında bıçak izleri
gökboşluğun birden ve hızla geriye sıçradığı
yıldızların ortalığa saçılıp
yatağa doluşan kırlangıçlarla
gövdelerimiz karşılar birbirini

parmakuçlarıyla koklanan
nar tadında susuşlarla
sisler içinde devrilmiş, uzanırken toprak
sabah yanaşıyor, kumsalda dolanan köpükler halinde
yükselip yeniden hayatın çığlıklarında
hoyrat, yokedici, nefesnefese,
tenin alev gibi

durgun, karanlık suların gizeminde
yorgun...
gözlerimiz karşılar birbirini

gözlerimiz karşılar birbirini
hayatı ve seni
...adamın bir, gözlerinde vurgun izleri

sonra,
yatağımıza devrilen güne doğru
gövdelerimiz, yeniden ve yeniden karşılar birbirini

ismail mert başat

CEREN SABAHI

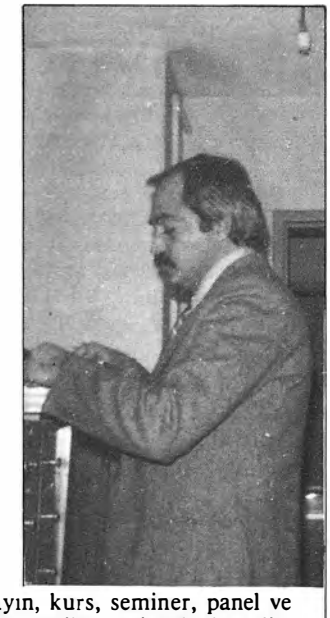

çısına, ressamına, heykeltraşına kadar tüm sanatçılardan söz ediyorum. Çoğu projede de bilim adamları ile birlikte, değişik sanat dallarından gelecek sanatçıların aynı çalışma ekipleri içinde çalışmaları gerekebileceğini düşünüyorum. Değişmekte olan dünyaya dikkatlice bakarsak, sanatsal üretimin artık hem ağırlıkla bir ekip üretimi olduğunu, hem de birçok sanat dalının birlikteliği ile yepyeni ve aşkın ürünler üretildiğini görebiliriz. Öte yandan, elektronik sanayiindeki gelişmelerin sunduğu teknolojik olanakların, hatta laserin sanatsal üretimde bugünden önemli yer kazanmağa başladığını anımsayabiliriz. Üç boyutlu resim alanındaki öncü çalışmalar, gelişmiş ülkelerde çok yol kat etti. Tiyatroda, öncü arayışlar olduğunu, hattâ sinemanın olanaklarından yararlanan anlatım geliştirme arayışlarını biliyoruz. Bu konuda örnekler çoğaltılabilir; burada asıl söylemek istediğim, teknisyenlerin bu gelişkin teknikleri sanata ve sanatçıya kazandırma açısından olsun, uygulama projeleri, özellikle öncü/deneysel uygulamalar açısından olsun, böyle bir enstitü bünyesinde bulunmalarının gerekeceğidir. Bu ana çizgiler, Enstitünün resim, heykel, seramik atelyelerinden, müzik, fotoğraf ve film stüdyolarından ve laboratuvar olanaklarından yararlanan bir yapıya sahip olması gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Araştırma ve uygulama projelerinin sonuçlarından sanatçıların ve özellikle gençlerin daha geniş biçimde yararlanmalarının sağlanması ise, ayrıca yayın, kurs, seminer, panel ve uygulama örneklerinin sergilenmesi yoluyla geliştirilebilecektir.

Kafamda biçimlenmeye başladı ama oldukça kapsamlı ve iddialı değil mi?

Benim de kaygım, bu kısacık söyleşi kapsamında konunun ütopik görünebileceği. Gerçekte ütopik değil; böyle bir yapıya üç günde gelinebileceğini de söylemiyorum üstelik. Ama sağda solda, yeterli bir platform bulunmadığından kısır kalan çabalar içindeki pek çok sanatçının ve araştırmacının oldukça geniş ve nitelikli kadrolar oluşturacak sayıda olduğunu ileri sürebiliriz. Temelde yer alan insan faktöründe nitelik ve nicelik olarak ciddi sorun yoksa, böyle bir platformu oluşturmanın diğer önemli sıkıntısı, maddi olanakların yaratılmasında düğümlenir. Bu konuda da, Enstitünün kendi çalışmalarının sağlayabileceği gelirler dışında, ciddi bir projenin, dünyadaki araştırma fon ve vakıfları dahil, kayda değer olanaklar sağlayabileceğini düşünebiliriz; Enstitü çalışmaları bağımsız kaldığı sürece de, bağnaz düşünmek için bir neden yok. Bu konu, ayrıca tartışmağa açılabilir. Ama, *apolitik insandan politik insana, bilgi aktaran insandan bilgi üreten insana, tüketici insandan üretken insana yönelmek için; yarından vazgeçmiş, yenik ve teslim olmuş, yaşananı gözden çıkartmış insandan, yüzü-*

(devamı s. 30'da)

müştak erenus

Upuzun bir masala dönüştü
İnsandan umutlu bu yüce kitaplar
Bir tek satır bile katmadı bilgin efendiler
Sürüp giden bu lâf ebeliklerinde
Hep hazırı yediler.

Bilmezler mi hiç
Günler hep yarına dönük
Yepyeni
Her şey durmadan kuşanır yeniye.
Bir gün çözülecek elbet
İnsan onurundaki bu kördüğüm
Bayraksız güzelim bir dünyamız olacak dümdüz
Yusyuvarlak dönen bu yeryüzü cennetinde.

SİL BAŞTAN

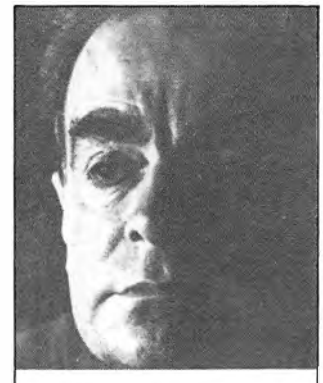

... DERGİLERDE... DERGİLERDE... DERGİLERDE...

lara "ben de Yenibütüncüyüm. Hem de öteden beri" diyor. *Gösteri*'deki günlüğünde de, şunları yazıyor (nisan '89):

> Yenibütün. Yenibütün'ü Türk şiirinin haklı bir çıkışı olarak düşünüyorum. yine de işte, manifesto ile işe başlamaları yanlış oldu gibi geliyor bana. Geniş katılıma açık bir devinimin, birkaç kişi olarak boy göstermesi de doğru olmadı galiba. (...)
> Bir ilk söz: Yenibütün'ün şiir ağırlığı var elbet; ama şiir düşüncesi ağırlığı daha fazla.

Cemal Süreya'nın son cümlede Yenibütün için söylediği, aslında Türk şiiri içindeki kendi konumuna da uygun. Yani bu cümleyi şöyle de söyleyebiliriz: Cemal Süreya'nın şiir ağırlığı var elbet; ama şiir düşüncesi ağırlığı daha fazla.

Gerçekten Süreya, kendinden sonraki hemen bütün şairlerde, kimi bir çırpıda görülen, kimi derinlerde, ama göz ardı edilemeyecek izler bıraktı. Ne ki bunu salt şiiriyle yapmadı. Dahası, şiirinden çok, şiirimiz ve şairlerimiz üzerine, gençler üzerine söylediklerivle yaptı. Şairliğin ürünle olduğu kadar, dünyaya karşı bir tavır alışla, şiir ve bu tavır alış üstüne sürekli kafa yormakla bütünlenen bir konum olduğunu da söyleyen o değil miydi? Şiire ve şaire böyle bakmak, aslında bizde yadırganmaması gereken bir durum. Şiirimiz; Yunus'tan, Fuzulî'den beri de bu geleneğin içinde. Yadırganan, şairin bir tavır alıştan şiire gelişi değil de, şiirden geçerek dünyaya yönelişi. Cemal Süreya (ve Turgut Uyar) bu ikinciyi gerçekleştirdi. İyi ki de öyle yaptı. Böylece şiirin yaşanan politikadan ayrılması, kendi politik tavrını oluşturması sürecini başlattı. Nitekim bir İkinci Yeni şairi olarak Cemal Süreya'ya (ve Turgut Uyar'a) yönelen sözümona "toplumcu gerçekçi" eleştirilerin —şiirlerinden çok— onun tavrını, tuttuğu şiiri karşıya alması, bu nedenledir (Bunun bile eksik ve güdük bir kavrayışa dayandırıldığı; şiirimizi, Nâzım Hikmet ve Ahmed Arif'le birlikte, bütünlüklü olarak yorumladığı hep atlanmış ya da gözden kaçırılmıştır.)

Sadede gelirsek, "Yenibütünün şiir düşüncesi ağırlığının fazla oluşu" değerlendirmesine el oğuşturanları görür gibiyiz: "Biz de onu demeye getiriyoruz aslında. Şiir üstüne yazacaklarına oturup şiir yazsınlar!" Doğrusu elbette o. Gerçekten de şiiri tartışırken amacın onu yolunmuş kuşa döndürmek olmadığı, iki sözümüzün birinin "aslolan ürünüdür" olmasından da belli.

O zaman niye "manifesto"yla yola çıkıldı?

İki noktanın altını özellikle çizmenin tam sırası: Bir kere bizde, şiir düşünmekten, şiiri düşünmeye doğru dürüst sıra gelmemiş. Bu ikisini birlikte yapanlara ise "küçük burjuva entellektüeli" denip geçilmiş ve etkin olabilmeleri *önlenmiş*. Var olan şiir okurunun da şiir üstüne düşünmek gibi bir eğilimi olmadığı göz önünde tutulursa, *önleyici misyonları*n nasıl olup da etkisizleştirilemediği daha bir anlaşılır. Hele bunlar, proletaryadan halâ menkul "proleter

izzet göldeli

LANE COVE IRMAĞI

Çekiştire düzelte
Ötesini berisini
Evcil hayvana çevirmişler
Şu koca ırmağı
Kimsenin korkusu kalmamış
Azarlasam mı diyorum
Şu densiz salkımsöğütü
Atılmış kollarına
Bakmadan boyuna posuna
Koca Lane Cove'un.
Üstünde biri gidip biri geliyor
Sarı kayıkların
Kimi kürek çekiyor, kimi günü.
Sarı kayıkların birinde
Elimde bir bardak kırmızı şarap
Ellerimi yalayıp duran sakin su

Sağlığına mı desem..

savaşım''ın içinden gelmişlerse, onların ''toplumcu gerçekçi'' eleştirileri yanında şeyhülislam fetvası bile hafif kalmıştır. Ne ki bu kez karşılarında toplumsal ve politik mücadelenin hemen her aşamasından geçmiş, burjuvazi karşısında bir dirhem fire vermemiş, kendi deyimleriyle ''mahşerin dört atlısı''nı bulunca ''bağışlayıcı'' olmayı ve böylece ''kıyametten korunmayı'' seçmişlerdir. (Ya da, ''efendim, biz bunları söyleyeli, ohoo...'' gibi kaçamak dokunuşları). Ama sonuçta, şiiri düşünme etkinliği yaygınlaşabiliyor ve kimi mağripte kimi maşrıkta olup da esen yele göre yaprak misali önümüzde buldukça çıtırtısıyla keyiflendiğimiz değerler tarihsel yerine oturtulmakla şiirin önü açılıyorsa, ''manifesto ile işe başlamak yanlış'' bulunmasa gerek!

İkinci olarak, zaten oturmamış şiir değerlerinin seksenli yıllarda büsbütün uçuşur olduğu fili tanımlamak için ona dokunuvermeyi yeterli sayan körlerin bir de mektep-medrese-mapusane ''görmüşlükle'' (körün göreceği tedrisat ne kadar olursa o kadarıyla) kendinden başka kimseyi armaadığı bir ortamda ''birkaç kişi olarak boy göstermek'' zorunluğuydu ve daha ilginci, ''birkaç kişi olabilmek'' bir başarıydı. Süreya diyebilir ki, ''manifestoda söylenenlere olur demeyenin alnı karışlanır'' (O, öyle demez elbette, ''Türk şiirinin bu haklı çıkışıyla yenibütün bir dünya kurulur ve hakkı olanlar bu dünyada yerini alır'' der). Doğru, öyle olur. Bir farkla; hem de ömre değen bir farkla: Türkiye'de, tuttuğu şiirin dinibütün bir iman yerine yenibütün kavrayışla kavgasını verecek, kendini şiirden esirgemeyip ona katabilecek onlarca şair varsa; öte yandan, şiirin başka edebiyat türlerinden ayrılmasına ve kendi saflarında yer almasına değil de holdinglerin sanat-edebiyat mahfillerinde büsbütün saflaşıp kullanılmasına şiirleri kıldan inceyse... yenibütüncü haklı çıkışta yalnızca imzaları kalırdı yadigâr! O zaman, şöyle bir sonuca varmanın tutarlı gerekçesi yoktur: Haklı olan çıkışlara herkes katılabilmelidir... Oysa ne *Broy,* ne de Yenibütün, hakkı olana kapalıdır!

Ve zaten haklı olan, hakkı olanla değil, onu kazanmayı bilenle yola çıkar; bire bir yaşandıkça herkesçe hakkedilir.

Aslında bunun Cemal Süreya da farkında. Bir yılı aşkın bir süredir haklıların ayrılmasını bekleyişi başka neyle açıklanır? Garip olan, haklıların ''ayrılma hakkı'' için, ''ulusların kaderi tayin edilirken'' Lenin'i, şiirin kaderi tayin edilirken Cemal Süreya'yı beklemeleri.

Bir şey daha: Bu bekleyişi, bir ölçüde *Broy*'un da yaşadığını itiraf etmek doğru olur. Çünkü pek çok okurdan, ''Cemal Süreya niçin konuşmuyor?'' anlamında aldığımız mektupların hedefi nerde bulacağını merak etmiyor değildik. Bu soruyla ''İzmir'de de karşılaştım'' diyor Süreya ve ''sonunda'' başlıyor: ''Bir ilk söz: Yenibütün'ün şiir ağırlığı var elbet; ama şiir düşüncesi ağırlığı daha fazla.'' Cemal Süreya için de geçerli bu tanım. Ve iyi ki öyle!

KİTLENİN İÇERDİĞİ BİREY
BİREYİN YAYILDIĞI KİTLE
DÜNYA NEREDEN GELİYOR
YAŞAMI ÇEKİP ÇEVİREN KİM

YALIN SÖZ EN AMANSIZ TERÖRDEN ETKİLİDİR

• GELEN, komünizmin öngördüğü YENİBÜTÜN İNSAN'dır.

KADIN,
kimlik arayışını YENİBÜTÜN İNSAN'da somutlaştıracaktır. •

• YIKILAN, kapitalizmin savaş duvarlarıdır.

YENİBÜTÜN İNSAN, nereden gelirse gelsin
terörize yöntemlerin topuna birden karşı duran bireydir. •

• YENİBÜTÜN İNSAN,
tarihe korkusuzca atılan, kitleleşmiş bireydir.

YENİBÜTÜN İNSAN,
örgütlenmeyi özgürleşme süreci olarak yaşayan bireydir. •

• YENİBÜTÜN İNSAN,
yetkinliğini toplumsal ilişkilerde kazanan bireydir.

YENİBÜTÜN İNSAN, yalnız değil, herkestedir. •

• BİREY, yenibütün insanın zorunluğu uğrağıdır.

BİREY,
kendiyle ve tarihle hesaplaşmanın tragedya eğrisidir. •

1990'LAR TÜM DÜNYADA YENİBÜTÜN YILLARIDIR

YAKINDA ÇIKIYOR

YENİBÜTÜN
yenibütün insanın gayrı resmî yayın organıdır.

GÜZELLİĞİNİ YİTİREN HER ŞEYE

Dudaklarından
Kırıcı sözler dökülüyor
Gözlerin bayrağını açmış
Kelimeler örülüyor aramıza
Sokuluyor suskunluğa yüreğim
Bırakıyor yalnızlığı yalnızca

Kalkıyorsun ağır hareketlerle
Anlıyorum bittiğini oyunun
Eriyen bir dolu taneciğidir
Şaşkınlığını taşıyoruz ikimiz de
İçimizdeki uçurum boşluğunun

Güle güle
Yıksan da vefasızlıkları içime
Kederli sözler gereksiz bence
Ya da ayrılıkları
Hıçkırıklarla süslemek
Güzelliğini yitiren bir şeyi
Gülümseyerek uğurlamak gerek

Barbarlık ve BROY

mik baskıların yoğunlaşması, yaygınlaşması" olgularına da konuşmasında yer veren Seyit Nezir, "holding yayıncılığının şairi teslim alma planının boşa çıkarılması uğrunda bir ölüm kalım savaşı verildiğini" hatırlattı. "Yaşanan güçlükler arasında, sırf mali sorunlar yüzünden hapis yatma olgusunun da yeni bir gelişme olarak şair ve yayıncının yaşamına girdiğini, kimi şairlerin telif alabilme uğrunda başka bir şair ve yayıncıya hapsen tazyik cezası verdirebildiğini, bu ortamda şairin dört bir yandan saldırıyla yüz yüze gelebildiğini" de anlatan Seyyit Nezir, İrfan Çiftçi'nin "**Broy**, niçin kapalı bir dergi?" sorusunu ise şöyle yanıtladı: "Bütün bu anlattıklarım, şairi, şiir yazmak ve yayınlatmakla kalmayan, dünyaya karşı bütünsel bir etkinliği üstlenen, bilinçli olarak çizilmiş bir tavrı seçen birey olma noktasına getiriyor. Barbarlık yeni bir kimlik kazanmıştır. Varlığını barbarlıkla uzlaşmada görenler de, şair için, en az barbarlığın kendisi kadar karşı saflardadır. **Broy**'daki yayın ilkelerinin demokratizmi bu temelden kavranabilir." (Şiir yayıncılığının gündemindeki söz konusu sorunları tartışmasından ötürü, **Broy**'un gelecek sayısında, Seyyit Nezir'in konuşmasının tümünü yayınlayacağız.)

APOLİTİK İNSANDAN...

nü geleceğe vermiş, umutlu, hayata tüm varlığıyla katılan insana erişmek için, sanatın işlevselliği var ve bunu gündeme getirmek gerek. Araştırma Enstitüsü önerisi, bu amaca yönelik bir öneri; insana yönelen bu amaç için bilim ve teknolojinin sanatçıya sağlayabildiği olanakların kullanımını geliştirmeğe çalışan, son derece hareketli, destekleyici, gençler içinse okul değeri taşıyan, kalıcı bir platform oluşturmak gerekli. Böyle bir platformun ise dergi, festival ya da benzeri boyutlarda oluşturulmasının olanaksızlığı ise açıkça ortada sanırım.

Konu, senin de değindiğin gibi, bu söyleşinin sınırlarını zorlayacak nitelikte. Bunu daha kapsamlı olarak ayrıca bir yazıda ele almaya ne dersin?

Sevinerek. İstersen, bu söyleşi ile bir kültür ve sanat araştırma enstitüsünün yaratılması önerisini getirmiş olalım. Bu öneriyi hep birlikte tartışalım ve açmaya, olgunlaştırmaya çalışalım.

MİLHAN'A MEKTUPLAR

Bundan böyle bana yazmazsan, sevinirim. Hayır sevinmem, yalan söylemekteyim. Yalnızca rahat ederim. "Milhan'a Mektup"lar bitmeli. İçeriğinde yalan barındıran her şey bitmeli!...

"Hem yara hem bıçağım", demiştin, Beaudelaire'in bir dizesi olduğunu bilmeden. Bana kalırsa, kimi insanlar için, örneğin benim için yalnızca bıçaksın. Hem çok keskin, hem de çok kör bir bıçak!...

Her yaşam öyküsü biraz da bir bozgunun öyküsüdür. Senden öğrendiklerimle kıyaslanamayacak kadar az bir şey bu ama, umarım ben de sana bu kadarcığını öğretmişimdir. Terk etmiş olduğun Milhan'a, okuyanlar satırlarına hayran olacak dürtüsüyle, yazma artık.

Aşklar bitmez değildir. Ne var ki duyguları eskiyen ya da bir başkasına yönelen kişi, diğerinin, yıllarını paylaştığı kişinin yaşam sevincini öldürmeden gerçekleştirebilir bu değişimi. Biraz emek vererek. Ama sevginin doruğunda bile emek veremeyenler,sevgi bitiminde ancak senin gibi davranırlar. Tıpkı bir çöl gibi! Pek tabii yalnızsın ve bu yalnızlık hayatının, diyalektiğe inat hiç değişmeyecek bir yanı olarak kalmaya mahkûm. Anlıyor musun? Hep yalnızdın, hep öyle kalacaksın.

Kendine iyi bak!..

Ne sevimsiz bir söz, öyle değil mi? İnsanlar kenetlenebilmeli. Sevişmek bir süreçtir, bir sonuç değil ve bu bağlamda insan insanın armağanıdır.

FÜSUN ERBULAK

ŞİİRİN ÇAĞDAŞ YERİ

Son yıllarda bazı genç şairler 80'li yıllar şiiri vb. adıyla tepkisel bir tutuma girmiş görünüyorlar. Onların bugün anlatmaya çalıştıklarını 70'li yılların son yarısında yazmaya başlayan birçok genç şair uyguladı, öylece şiir yazdı. Onların zemini özellikle 1977 sonrası hazırlanmıştır ve tepkisel değil senteze dayalıdır. Marjinal tutum takınanları dışta tutarsak böyledir. Her dönemde olduğu gibi bu dönemde de marjinal şairler var ve olacaktır da. Yazın tarihi, marjinal dipnotlarla doludur. Dipnotluğu hakketmemiş bazı yetenekli genç şairlerin marjinallik konusunda iyice düşünmelerini içtenlikle dilerim. Bir başka dileğim de marjinal sayılmak için kendilerini yok etmesinler. Türk şiirinin yaşayan marjinallere de gereksinimi var, yer de var. E.Ayhan kabul etmeyebilir ama var. [11]

KAYNAKLAR ve NOTLAR:

1 N.Fazıl Kısakürek, *ŞİİRLERİM* (1969) *Çile* sf.17 (1939, Fatih Yayınevi).

2 Mehmet H Doğan *Şiirin Yalnızlığı, Broy Yay. 1986 sf. 286) "Firesiz Bir Şiir" başlıklı yazıda bu düşüncesini şöyle belirtmektedir. "Cemal Süreya'nın şiirinde en can alıcı öge dil ve imgedir. Onu birinci yeni şiir geleneğine bağlayan da, ondan kesinlikle ayıran da dile yüklediği bu imge gücüdür. Şiir, gündelik dille bu imge dilinin kesiştiği noktada oluşmaktadır." Benzer düşünceler biraz farklı biçimde Turgut Uyar için de geçerlidir. Salalı Birsel (Şiir ve Cinayet* Çağdaş Yay. 1975, sf. 81) şu görüşü bildirmiştir." Turgut Uyar 1949 yılında "Arz-ı Hal" adlı şiiriyle Kaynak Dergisinin şiir yarışmasında ikinci geldiği vakit (aslında, Turgut birincisidir o yarışmanın, çünkü Ataç oyunu ona vermiştir) Ahmet Munip - Cahit Sıtkı şiirine bağlı bir ozan olarak görünmüştü." Ayrıca, kuşak konusunun tartışılabilirliği yönünden devam eden tümcesini de alıyorum, "Üç dört yıl sonra yayımlanan *Türkiyem* adlı şiir kitabı da onu 1940 kuşağının dışına çıkaramaz". ("Kendine Aykırı Fil" başlıklı yazının ilk yayınlanış tarihi belirtilmemiş, önceki baskı'dan da söz edilmemiş. Oldukça eski bir yazı olduğunu sanıyorum). E.Cansever'in de ilk şiirlerinde (ilk kitap özellikle *Masa da Masaymış Ha vb.)* Garip etkisinde olduğu, Garip'çilerin Garip öncesi şiirlerindeki tutumları düşünüldüğünde şiirin gelişim sürecinin öyle bıçakla kesilir gibi bitip köksüz biçimde başlamayacağı görülür.(Memet Fuat, bu noktada haklı!)

3 C.Sıtkı Tarancı, *Bütün Şiirleri,* Can Yay.

4 Milliyet Sanat Dergisi. *İlk Yapıtları* sayısı, 1985.

5 Arif Damar'la konuşma. Refik Durbaş (22.5.1986 tarihli *Cumhuriyet* Gazetesi).

6 M.Cevdet Anday, "Lirizm"—*SÖZCÜKLER,* T.İş Bank. Yay. 1978, sf.287)

7 İsmet Özel (Konuşan A.Kurtuluş - Edebiyat Dostları. Kasım 1987) şöyle konuşabilmektedir: ...Eğer II.Yeni'yi eleştirmişse bu kesinlikle çok kolay bir hedef olmasındandır II.Yeni'nin. II.Yeni aslında bizzat II.Yeni şairleri tarafından yok edilmiştir. Bu her zaman gözden kaçıyor. II.Yeni'ye hücum edildikten sonra II.Yeni savunulmaya başlanmışır ki, bunu HD'nda belirttim." Daha sonra şöyle devam etmektedir; "...O gün meseleyi anlamamış olmak, sadece bir noksan değil, aynı zamanda bir taktiktir. Çünkü kavgayı yürütebilmek için, düşmanında olmayan şeyi varsayman gerekir. Vurduğun yerde, devirmen gerekir, devirdiğini göstermen gerekir. Aslında devrilen bir şey yok. Zaten yok, o orda... (Yani karşılarında yel değirmenleri bile yok!)

8 Süreyya Berfe, H.Gösteri, 1983, sayı 27 (Sorular; Seyyit Nezir) E.Dostları, Kasım '87 (A.Kurtuluş, *Notlar*'a alıntı). Bu konuda şunları söylemek isterim: S.Berfe bir yanlışı (şimdi kendisine göre) yapmıştır. Kötü bir şeydir, bir tutarsızlık sayılabilir, bu nedenle eleştirilebilir. Ancak S.Berfe yaptığı yanlışın farkına varıp özeleştiri yaptığı için şiddetle kınanırken benzer şeyleri İ.Özel söylediği için eleştirilmiyor, doğal karşılanıyor. Bir önceki notta alıntıladığım ifadeler S.Berfe'nin "II.Yeniye haksızlık edildi" ifadesinin eşdeğeridir bence. Her iki şairi de günümüzde özeleştiri yapabilme yürekliliğini gösterdikleri için kutlamak gerekir. Tavırları için. İçerikleri ve geçmişteki yanlışları neden yaptıkları yargılama hakkım saklı kalarak.

9 Özkan Mert, *İşte Hayat İşte Ölüm ve Tarih* Dayanışma Yay. 1984, *"Stockholm'de Mavi Saatler",* Broy Yay., 1985

10 Cemal Süreya (Konuşan: A.Kurtuluş), "...Açıyorsun, herkes güzel yazıyor, artık herkes dize kurmayı öğrendi. Eskiden yoktu bu. Başladığı zaman en az bizden başlıyor..." diyor. Yeni bir "aşırılığa" gereksinim olduğunu belirtiyor C.Süreya. Yapılsın ama geçmişi toptan reddetmeden!

11 Ece Ayhan, Nokta Dergisi, 1 Mayıs 1988, sf. 70).

irfan yıldız

SORMA!

gece hızla kaydı fülüt
bulamaz günler yokluğunda havayı
çağıran buğdaylardır gücüm
eğilir ufuk çağıltılı zamana
kurarlar uğuldayan sonu
büyür göğsümün karagülü
sarraflar geçmemiştir üstünden
varanlar eskir, saklama!

NOT: *Broy Yayınları*'nda çıkan ZAMANIN KIRILAN AYNASINDA adlı şiir kitabımda, anlam yanlışına yol açan birtakım dizgi yanlışları oldu. İlgili okura iletmeyi bir görev sayıyorum. (*İtalikler,* düzeltilmiş biçimi veriyor).

KİTABIN ARKA KAPAĞINDA:
Yanlış: "Arayışlar içinde kayboluş..."
Doğru: *Arayışlar içinde bulup..."*
Yanlış: "... rahat söyleşin..."
Doğru: *"... rahat söyleyişin..."*
İÇ SAYFALARDA:
silik basılan: "... *yakamızdaydı...*" (sf. 15)
silik basılan: "... *bakışlarındaydı...*" (sf. 15)
Yanlış: "... Bir pencere önünde..."
Doğru: "... *Bir pencere önüne...*" (sf. 39)
Yanlış: "... deve kuşu..." Doğru: "*...devekuşu...*" (sf.55)
Yanlış: "... doldu..." Doğru: "... *oldu...*" (sf.76)
Yine; sf. 45'teki *ilk tek dize* ile sf. 58'deki *ilk iki dize* atılacak (şiirde yoktur). Ayrıca sf. 77'de son iki dörtlüğün arasında *"Benim sizinle olmam bin şiire oturdu"* dizesi, *tek dize* olarak bulunacak. Düzeltir; editör arkadaşın baskı sırasında cezaevinde tutuklu bulunuşundan ötürü ortaya çıkan bu yanlışlar dolayısıyla okurlardan özür dilerim (Y.A.).

HİZMETTE ÜRETİMDE KALİTE

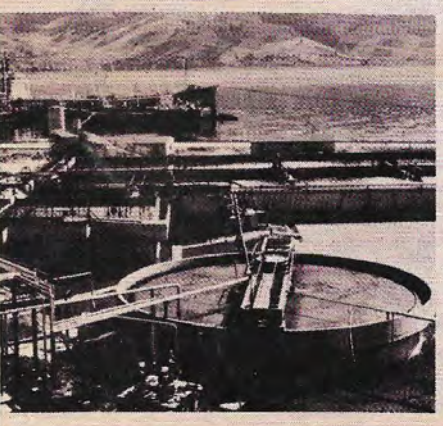

Alarko Şirketler Topluluğu, 10.000'i aşan çalışanı, 35 yılı aşan deneyimi ile memleketimizin sayılı, büyük endüstri taahhüt ve ticaret gruplarındandır.

Başlıca faaliyet alanları:

1. Her türlü endüstri tesisinin, güç santrallarının, atık su tesislerinin, fabrikaların ve ünitelerin anahtar teslimi taahhüdü, endüstriyel tesislerin doğal gaza dönüşümü ekipmanlarının temini
2. Yatırım mallarından
   - Vinçler ve kreynler
   - Güç kazanları
   - Tazyikli kaplar ve küreler
   - Endüstri fırınları
   - Her türlü su tulumbaları
   - Akaryakıt brülörleri
   - Isıtma, klima, soğutma üniteleri
   - Endüstri soğutma kuleleri
   - Endüstriyel tip vantilatörler
   - Tekstil terbiye makineleri
   - Endüstriyel boya kabinleri
   - Savunma Sanayii Gereçleri imali ve montajı
3. Hidroelektrik ve termik santrallarının tesisi, Yap, İşlet, Devret esasına göre elektrik santrallarının işletilmesi.
4. Dayanıklı tüketim mallarından ev aletleri, TV setleri, vide teyp, müzik setleri, elektronik hesap makineleri, klima cihazları pazarlaması
5. Kimya endüstrisi
6. Turistik ve toplu konut tesislerinin inşaatı ve organizasyon
7. Yatırım, gıda, dayanıklı tüketim mallarının pazarlama ve satışı için ithalat, ihracat ve mümessillik faaliyetleri.

ALARKO
ŞİRKETLER TOPLULUĞU

ALARKO MERKEZİ, Maslak Meydanı (80714) Ayazağa-İSTANBUL
Telefon: 176 96 00/35 Hat • Fax: 176 29 32 • Teletex: 183 80 10 ALARKO • Telex: 26 402 Alar tr-26 242 Alho-tr